

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

40e jaargang nr. 6

november - december 2011

Inhoud

- Pierre Kluyskens: Kloosterorden.	482
- Ernest Lacquet: Inventaire Archéologique: Koffer van de Nering der metselaars en steenhouwers	491
- Guy Schrans: “Pierre-Victor, Jacques Clément et les autres”. Minder bekende Gentse notabelen uit de periode 1780-1840 (Deel 7) 6. Joseph-Jean Van Crombrugge (1770-1842).	493
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Kasteel Maltebrugge.	506
- Erik De Keukeleire: Hoever men in 1911 stond met de Wereldtentoonstelling van 1913. Deel 1 (Juni 1910 - Juni 1911)	509
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: Woonschepen.	526
- Lieve Vande Castele: Albert Baertsoen en de kunstenaar Marcel de Boucle Saint-Denis.	538
- Daniël Van Ryssel: Vergeeten Gentse schrijvers: Van Bouchery (Gent 1846 - Antwerpen 1911).	555
- Quizmaster: Puzzel 2011.	557
- Beschermleden 2011 - Steunende leden 2011.	562
- Hugo Collumbien: Het Kroniekje van een oude Gentenaar. Vandaag met de T .	567
- Bibliografie.	570
- Vraag en antwoord.	571
- Lezers schrijven ons.	573
- Inhoud 2011.	575

KLOOSTERORDEN

In dit nummer beginnen wij de publicatie van een reeks artikelen van Pierre Kluyskens over de kloosterorden. Ze dateren van 1974.

Er zijn vandaag de dag langs de Gentse straten, lanen en pleinen niet veel meer gezonde, zieke of in stervensnood verkerende bomen te tellen dan er drie of vier eeuwen geleden kloosters voor mannen of voor vrouwen in onze stad rezen, bloeiden of, toen reeds, stilaan wegwijnden.

Men mag gerust, en zonder gevaar te lopen een doodzonde te bedrijven, beweren dat er op een bepaald ogenblik 5 à 6 Gentenaren op honderd in kloosters, begijnhoven of andere religieuze instellingen woonden en dat de enen er een actief leven leidden, bv. met het verzorgen van de zieken of het onderrichten van de jeugd, de overigen – de overgrote meerderheid – er hun dagen sleten in gebed en meditatie, predikten of bedelden, liefst voor een of ander liefdadig werk of voor hun eigen klooster.

Over deze kloosters, kloostercongregaties en kloosterorden berusten in het Rijksarchief, het Stedelijk Archief en het Bisdom stapels documenten die slechts gedeeltelijk (o.a. door Victor Vander Haeghen) werden geïnventariseerd, en die wachten op de witte raaf of de witte raven die ermede de geschiedenis zullen schrijven, de taak en de rol zullen belichten van mensen en gemeenschappen die eeuw in, eeuw uit een nuttige, heilzame, nefaste of beslissende stempel hebben gedrukt op het religieus, sociaal en politiek leven van de hoofdstad van het graafschap Vlaanderen.

Er zijn weliswaar in het verleden een paar degelijke studies verschenen over het bisdom Gent, de predikheren, de minderbroeders, de ongeschoeide Karmelieten, de Augustijnen, doch vergeleken bij de stapels documenten die ter beschikking liggen van de navorsers, is het toch bitter weinig. Enkel de geschiedenis van onze twee oeroude abdijen, deze van St.-Baafs en deze van St.-Pieter, is, zij het met heel wat nuances, tegenstrijdigheden en onwaarheden, uit de doeken gedaan.

Met de miljoenen die men heeft neergeteld om de afschuwelijke en nutteloze bunker tussen bisschoppelijk en kathedraalkoor op te trekken, had men een staf researchers aan het werk kunnen stellen om de archieven te ontleden en de onontbeerlijke studie te schrijven over de kloosters in het Gentse!

Niet alle kloosters hebben hun documenten vervalst zoals de monniken van onze twee abdijen het hebben gedaan, toen zij in de zgn. vroege middeleeuwen dachten dat wie het “religieus eerstgeboorterecht” te Gent mocht opeisen,

meteen ook politiek voorrang moest krijgen in de stad en prioriteit wanneer hij later bij Sint-Pieter aan de ingang van de hemel zou aankloppen. De tijden van de naïeve schriftvervalsingen zijn ver achter de rug doch met de dag wordt het duidelijker dat in de geschiedenis van Gent die in menig aspect zo grondig en zo wetenschappelijk werd geschreven, nog steeds het hoofdstuk ontbreekt over het kloosterleven, zijn functie, zijn uitstraling en zijn gelukkige of ongelukkige invloed. De kerkgebouwen, de kloostergebouwen werden beschreven: hetgeen de mensen die er gedurende eeuwen leefden, officieerden of ijverden, hebben gepresteerd – en dat blijkt uit duizenden stukken – is helaas nog steeds een groot vraagteken dat burgerlijke en kerkelijke overheden nooit van het schoolbord hebben uit willen vegen!

Jaren research, selectiewerk, studie en redactie van een degelijke ploeg navorsers of jonge historici – geestelijken en leken – zijn nodig om dat resultaat te bereiken, d.w.z. dat een collectieve inspanning van stadsbestuur en bisdom nodig is om deze geschiedenis te schrijven. Daar – gezien de huidige conjunctuur en de geestesgesteldheid in bepaalde middens die erover moeten beslissen – het engagement in elk geval negatief, althans lusteloos is, moeten wij betere tijden afwachten. Het is zeker niet in een reeks bijdragen dat wij het probleem in al zijn complexiteit zullen kunnen ontleden of zelfs benaderen. Wij willen onze lezers enkel attent maken op het feit dat in het verleden heel wat kloosters en kloosterorden waarover vandaag geen woord meer wordt gepiept, op hun manier, met beperkte of belangrijke middelen, een rol hebben gespeeld – meestal relatief of bescheiden – in het leven van onze stad.

Er zijn een paar waarheden die wij niet uit het oog mogen verliezen: er is in de middeleeuwen en tot op de vooravond van de Franse Omwenteling omzeggens geen enkele Gentse familie geweest die niet, bij elke generatie, een zoon of een dochter aan een Gents klooster heeft “geschonken” bovendien zijn er niet veel Gentse families geweest die in de loop der tijden, niet om een of andere reden, oorlogsgebeurtenis, epidemie of ramp, een beroep hebben, moeten doen op de openbare liefdadigheid die in die jaren bijna exclusief uitging van de kloosters.

Verder is er in het verleden geen kunstenaar geweest die niet een of meer werken mocht verkopen aan een kerk of een klooster.

Op een ogenblik dat 95 % van de mensen ongeletterd waren, zijn zij, zoals het ons o.a. aanschouwelijk werd gemaakt in de tentoonstelling “Rijn en Maas”, de haarden van cultuur, kunst, beschaving en onderwijs geweest. Zij waren het die kathedralen, kerken, kloosterpanden lieten optrekken, kunst en kunstenaars aanmoedigden, zorgden voor kostbare handschriften en verluchtingen. Zij hebben harde, vaak dodelijke klappen gekregen, een eerste maal ten tijde van de Beeldenstorm, een tweede maal na de inval van de Franse Republi-

keinen.

De eerste maal ging veel materieel en artistiek werk reddeloos verloren, doch de geest, het impuls, het ideaal bleven: na de storm, kwamen de kloosterlingen terug, zetten zich met hernieuwde ijver aan het werk, en zij mochten rekenen op de algehele steun van overheid en van bevolking. Na de Franse inval werd het een ramp voor de kloosters: hun goederen werden genationaliseerd, hun bronnen van inkomen verdwenen, en ook de massa had een nieuwe, andere kijk op de zaken. De meeste kloosters konden toen de storm niet overleven omdat zij voor andere problemen en normen werden gesteld.

Zij die ondanks alles een deel van hun bezittingen terugvonden, moesten zich aan de nieuwe tijden aanpassen. Talrijke kloosters vergingen in de storm, andere moesten zwichten doch konden zich elders aanpassen.

Over onze twee abdijen, eens de roem, de trots, de weelde van het gelovige Vlaanderen, werd na 1789, zand gestrooid: zij vergingen geleidelijk tot twee puinhopen of gebouwen waarvan men de nog dienstige lokalen tot profane doeleinden aanwendde.

Estheten kwamen er wat romantisch dromen van vergankelijkheid en ondankbaarheid; het was pas veel later dat hetgeen nog overbleef van de voormalige Sint-Baafsabdij, die grotendeels was gesloopt geworden om plaats te maken voor het Spanjaardkasteel, kon gered worden dank zij het vastberaden optreden en het doorzettingsvermogen van mensen als August Van Lokeren. Ook, doch nog veel later, herrees de Sint-Pietersabdij uit haar puinen: hetgeen een van de vuilste kazernen van het land was geworden, is thans een van de fraaiste openbare gebouwen van de stad: na een kwart eeuw restauratiewerken is de abdij haar heropstanding, althans als gebouw, nabij.

Onze twee grote abdijen hebben een bewogen en roemrijk verleden achter de rug: in het sociaal, cultureel, intellectueel en ook wel in het politiek leven van de stad en van het graafschap Vlaanderen, hebben zij een zeer voorname plaats ingenomen. In menig domein zijn zij attractie- en uitstralingspolen geweest, centra van wetenschap, van humanisme, rem tegen misbruiken of uitspattingen van het wereldlijk gezag. Daarom ook zijn zij zo dikwijls het mikpunt geworden van allerlei aanvallen.

Kleine kloosters en kloostergemeenschappen hebben het in beroerde tijden soms heel hard te verduren gekregen, ook wel in vreedstijd, als bv. ten tijde van Jozef II. Niet allen zijn reddeloos verdwenen: sommige onder hen zijn blijven voortleven op de plaats zelf waar zij eens werden gesticht, andere werden door de storm weggevaagd, andere nog keken naar een nieuwe inplanting uit. In een reeks bijdragen zullen wij op zoek gaan naar die oorspronkelijke vestigingen in het Gentse: in een eerste artikel zullen wij ons begeven naar het voormalig klooster van de Alexianen waarvan een getuige alle stormen mocht

trotseren.

Zij droegen meer namen dan er dagen zijn in de week: Cellebroeders, Lollaards, Cellieten, Schokkebroers, Broederkins up de Selle, Mattemans, Grauwe Broederkins, Alexianen! En ook hun menigvuldige activiteiten zou men niet kunnen tellen op de kneukels van één hand.

Aanvankelijk waren er Broeders Cellieten en Zusters Cellieten die allen gezond naar lichaam en geest moesten zijn, zuiver op de graat qua zeden en bovendien ongehuwd: zij verrichtten grotendeels hetzelfde werk doch leefden geheel afgescheiden van elkaar.

De Zusters Cellieten hebben hun apostolaat slechts tot in het begin van de XVe eeuw volgehouden: toen werden zij immers afgeschafft en gingen zij vermoedelijk onder een of andere kap zieken verzorgen in hospitalen of in de Byloke.

De Broeders bleven overeind en zetten nog gedurende lange eeuwen hun activiteit en apostolaat voort in dienst van hun evenmens: zij verzorgden immers de zieken, begroeven de doden, verpleegden de pestlijders in tijden van epidemie; tussendoor namen zij in hun klooster de krankzinnigen op, weerspannige jongelingen, verkwisters, meisjes die wat teveel van de mannen hielden, kortom al degenen die roet in het eten van de families gooiden en die deze laatste dan ook graag aan derden toevertrouwden in de hoop er nooit meer last van te zullen hebben.

Cellieten of Schokkebroeders bestonden van oudsher te Gent en men had ze voor het eerst afgebeeld moeten zien in het praalgraf van de laatste abt van de Sint-Baafsabdij, Lucas Munich, doch vooraleer de beelden in zwarte toetssteen, van de vier Cellebroeders die de grafsteen moesten schragen, het monument hadden vervoegd, was dit laatste al door de woedende beeldstormers vernield geworden. Cellebroers trof men ook in andere steden aan en wij zien ze aldus afgebeeld in het majestueus praalgraf van Filips de Stoute in Dijon. Nogal omzichtig en bij benadering geeft Fris in zijn "Bibliographie de l'Histoire de Gand" de datum van vestiging van de kloosterorden in Gent: "La chronologie approximative de l'établissement des ordres monastiques" zoals hij het zegt. Voor de Alexianen is dat het jaar 1346.

Welnu volgens Frans De Potter zouden de Broeders zich reeds in 1313 op het Vestje, d.i. bij de Turrepoort aan de Poel hebben gevestigd, na eerst, het dan niet noodzakelijk als geestelijke orde, verschillende andere gebouwen te hebben betrokken, doch precieze bronnen geeft schrijver niet aan hij verwijst naar een, "aantekenaar" maar het blijft toch zeer vaag. "In het tweede deel dezes werks, aldus De Potter, sprekende van den Hooiaard, zegden wij dat te dier plaatse, in 't begin de XIVe eeuw, eene vereeniging was gevestigd van jonge

mannen, die de taak hadden aanvaard zieken te verzorgen en dooden te begraven. Deze vrome broederschap was evenwel niet dàar tot stand gekomen; volgens oude papieren, door een aantekenaar van historische gebeurtenissen betrekkelijk Gent, op het einde der vorige eeuw (De Potter schrijft omstreeks 1880-1890), geraadpleegd, woonden de bedoelde Broeders opeenvolgend in het huis den hoogen Gevel, “tusschen Muide”, op de Ieperstraat aan den Hooiaard en ten laatsten op het Vestje, waar zij volgens sommige schrijvers in 1313 de hoogergemelde gebouwen in bezit kregen”.

Enkele jaren vóór De Potter had J.B. Lavaut ongeveer hetzelfde geschreven in de “*Messenger des Sciences historiques*” van 1872 en o.a. voorgehouden dat de leden van de vereniging, vrome jongelingen die zieken verzorgen en doden ten grave droegen, aanvankelijk vergaderden in “Het gouden Mandeken” bij het Vleeshuis en in 1313 verhuisden naar de Turrepoort waar zij hun intrek mochten nemen in de oude en niet meer gebruikte versterkingswerken bekend als de Sinte Michiels Veste, tussen Turrepoort en Posteernepoort.

In elk geval worden zij in 1351 in een officiële akte vermeld als de “Broeders up de Veste bi der Thurrepoorten, die men heet Lollarts”. De Gentenaars waren vol eerbied voor de Broeders die in 1459 de regel van de derde orde van Sint-Franciscus hadden gekozen, doch de kinderen lachtten de Broeders wel eens uit wanneer zij ze op straat ontmoetten: zij droegen een grauwe pij en een zwarte kap die een vierkante muts blijkt geweest te zijn. De pij was een minipij, veel korter dan deze van de andere kloosterlingen. Onze Alexianenn verzorgden immers de zieken en achtten het geraadzaam, ten einde niet te struikelen in lange rokken, een kortere kledij te dragen, hetgeen in die tijd de straatjongens belachelijk voorkwam.

Zodra zij daartoe de mogelijkheid zagen en kregen, bouwden onze Cellieten een kapel naast hun klooster: het gebeurde in 1481 zoals blijkt uit een opschrift in een steen die voor het altaar was geplaatst doch zoals de meeste religieuze gebouwen werd de kapel van de Alexianen erg toegetakeld door de Beeldstormers die er nadien een gevangenis van maakten samen met het klooster, zodat beiden bij de tweede golf gespaard bleven. Niettemin moet de schade groot zijn geweest daar de Broeders in 1681 de kapel lieten afbreken en vervangen door een ruimere, bekroond met een elegant torentje dat echter samen met het dak op 30 april 1873 door het vuur werd vernield. Dak en toren werden enkele jaren later door de knappe Gentse architect August Van Assche heropgetrokken. Als kapel, hoewel niet zichtbaar van de straat, ingelijfd in het Sint-Amandusgesticht is zij het enige overblijfsel van een ensemble en van een kloosterorde die een aparte doch voorname plaats had ingenomen in het sociaal leven van de stad.

Het mooiste kunstwerk van de kapel, nl. het altaar, dat in 1718 door de

Antwerpse beeldhouwer Pieter Van Bourscheit werd vervaardigd en een slordige 9000 gulden had gekost werd ten tijde van de Franse bezetting op het einde van de XVIIIe eeuw, door de Republikeinen vernield. Het altaar was o.a. versierd met een beeld van de H. Alexius, patroonheilige van de Broeders Cellieten, en met een schilderij van de hand van Gaspard de Craeyer.

Toen zij nog als lekenvereniging in een herberg van de Hooiaard waren gevestigd, was het 100 t.h. ideaal en apostolaat geweest: als lekebroeders: trokken zij van huis tot huis waar er zieken te verzorgen waren, en wanneer de ongelukkige kwam te overlijden, baarden zij hem op en droegen hem ten grave.

Omdat zij zo uitmuntende diensten aan de gemeenschap bewezen, stonden zij in hoog aanzien bij de stadsmagistraat die hen, zoals wij het zagen, in het begin van de XIVe eeuw, ruime gebouwen ter beschikking stelde in de gewezen stadswallen en -vestigingswerken bij de Turrepoort. Zij betaalden er een kleine jaarpacht die hen ten andere vanaf 1561 werd kwijtgescholden.

Hetgeen aanvankelijk een dienst aan de collectiviteit bewezen was, werd geleidelijk een' gewoonte, vervolgens een traditie en eindelijk een recht indien niet een privilege, omdat het geleidelijk ook gewoonte eerst traditie later, eindelijk een verplichting was geworden een of meer munt, en goudstukken in de hand te stoppen van de Alexianen na de begrafenisplechtigheid.

Hetgeen in de beginne kosteloos, uit louter naastenliefde geschiedde, werd stilaan met een fooi beloond, met wat geld gehonoreerd, dra getarifeerd.

De stad bijv. betaalde in de XVIe eeuw een vast bedrag van een gulden voor het opbaren en een daalder voor het ter aarde brengen wanneer het op bevel van de overheid geschiedde, bv. na een terechtstelling. In tijden van pestepidemieën bijv. stonden twee gans tegenstrijdige begrippen scherp tegenover mekaar: het verzorgen, op gevaar af van zijn eigen leven, van honderden en duizenden zieken en de enorme winst bij het begraven van zovele slachtoffers van de kwaal! Aldus bekwamen onze Schokkebroeders het "recht ende privilege" de personen die van de pest omkwamen, te begraven.

De armen betaalden niet doch de stad betaalde voor hen en de begoede burgers moesten ook een aardig sommetje neertellen aan de Cellieten die met hen hun schade poogden in te halen.

Het recht werd een zo winstgevend baantje dat toen in 1521 de concurrente opdook en dat sommige mensen de tussenkomst van de Alexianen gewoonweg negeerden, deze laatsten hun beklag gingen doen bij de overheden en bekwamen dat hun alleenrecht zou geëerbiedigd worden, hetgeen andermaal geschiedde bij een arrest van de Raad van Vlaanderen van 20 oktober 1663.

Toen zij ook aanvaardden krankzinnigen en jonge lieden waarmede de fami-

lies geen raad wisten, in hun klooster te verzorgen, waagden onze Alexianen zich op zeer glad ijs.

Zieken verzorgen, doden begraven waren eeuw in eeuw uit opdrachten en taken geweest van dewelke de Alexianen zich met zoveel zorg als toewijding tot voldoening van evennaaste en gemeenschap hadden gekwet, aanvanke-lijk, in de zo vrome Middeleeuwen totaal belangeloos, later met een vlijt die winstbejag niet geheel uitsloot Wij hebben inderdaad in onze vorige bijdrage gezien dat zij zich, vanaf het ogenblik dat hun taak lucratief en getarifeerd werd, hardnekkig vastklampten aan hun recht en voorrecht. Echt gevaarlijk spel begonnen zij pas te spelen toen zij aanvaardden krankzinnigen in hun klooster op te nemen en te verzorgen. Een zieke geneest men en wanneer hij terug fit is, valt het moeilijk hem nog weken of maanden onder een bedsprei te stoppen. Tegenwoordig is het ook niet makkelijk iemand die gezond van geest is krankzinnig te verklaren en in een gesticht te laten opnemen. In vroeger tijden kon men het in een handomdraai klaarspelen: niet het belang van het individu was van belang, enkel maar het financieel belang van de familie: hoeveel mensen zijn er niet die onder een of ander voorwendsel werden geïnterneerd, omdat men ze wou elimineren, uitschakelen indien zij het behoud van grondbezit in één hand hadden kunnen beletten.

Er waren krankzinnigen, geesteszieken, onevenwichtigen die een medische behandeling en een speciaal regime in een instelling nodig hadden, maar tot het einde van de XVIIIe eeuw werden deze ongelukkigen niet verzorgd, maar opgesloten als zijnde een gevaar voor de samenleving. Ook zij die door de families met krankzinnigen werden gelijkgesteld, als verkwisters, zonen die te graag de bloempjes buiten zetten, dochters die tegen de zin in van de ouders wilden trouwen, ondergingen vaak hetzelfde onmenselijk lot.

De behandeling van hen die aldus van de wereld werden afgezonderd was afschuwelijk. Zij die opgesloten werden, hadden de mogelijkheid niet meer om te klagen of hun stem te laten horen, zij die de slachtoffers hadden laten opsluiten hadden geen enkele reden om het aan de grote klok te hangen.

Bij de Alexianen, in het Geraard Duivelsteen, in Sint-Jan-ten-Dulle, bij de zo genaamde Zottepoort en elders nog werden zogenaamde krankzinnigen zogenaamd “verzorgd”, d.w.z. dat zij in kooien en muiten werden opgesloten als gevaarlijke beesten.

Af en toe kwam een afgevaardigde van de stadsmagistraat en een geneesheer zich vergewissen van hun toestand en van de “zorgen”, doch zij ook vonden het geheel normaal en zelfs rechtvaardig dat men deze zieken enkel onschadelijk maakte, omdat, zo redeneerde men toen, zij toch gedeeltelijk of geheel hun verstand kwijt waren. De meeste onder hen waren met boeien en kettin-

gen aan zware ringen in de muur vastgesnoerd of vergingen in hun vuil in donkere hokken.

“Op heden den 13 Mey ter presentie van Edele Heeren commissarissen benevens secretaris uyt den Collegie gedeputeerd”, aldus een document uit 1735, “hebben wy onderscreven Docteurs ten pensioene deser stadt gevisiteert en geexamineert in het Weesenhuys de naervolgende dry vrou personen welcke dry vroupersonen in differente muyten gecoloeert waeren, ten respecte van haere boosheden en extravagantien, die wij bevonden hebben in eenen dulle crancksinnichyt, geseyt Mania, en volgens relaes van den Weesemeester (d.w.z. de huisbewaker van het gesticht) en syne domestiquen nu merckelycken tyt alsoo gecontinueert heeft sonder apparentie van beternisse.”

Geen woord medelijden, gewoonweg omdat men in die jaren dacht geen medelijden te moeten hebben met dergelijke wezens! *Ces établissements*”, heeft Prosper Claeys geschreven, “ne se trouvaient soumis à aucun contrôle sérieux. De temps en temps la visite d'un médecin qui, au lieu d'examiner les personnes colloquées, se bornait à interroger les gardiens auxquels toute latitude était laissée.”

Onze Cellebroeders of Alexianen weken hoogstwaarschijnlijk niet af van de algemene opinie inzake behandeling van krankzinnigen en van hen die men de Broeders in deze hoedanigheid voorstelde en toevertrouwde.

Zij hadden in jarenlange verzorging van zieken heel wat ondervinding opgedaan en het zal wel de reden zijn geweest waarom zij het waagden ook geestesgestoorden in hun klooster op te nemen, samen met jongelieden die de ouders er met toestemming van de overheden, lieten opsluiten.

Een voorbeeld dat Frans De Potter in zijn *Geschiedenis van Gent* aanhaalt, spreekt boekdelen over de motieven die aan de grondslag van de familiale beslissingen lagen en over de manier waarop de burgerlijke overheden op de wensen van de families ingingen.

Een jongeling uit Ieper, 24 jaar oud, moest tegen zijn zin in met een meisje trouwen als wanneer hij er een andere dolgraag zag. Ten einde in het ongewenst huwelijksbootje niet te moeten stappen, was hij naar Gent gevlucht doch zijn voogd liet hem in een afspanning aanhouden en manu militari, in casu door vier kloeke Cellebroeders naar hun klooster brengen waar men de weerspannige verloofde in een muilt nogal symbolisch “de Helle” genaamd, stopte, “een seer doncker cot ofte muyte, affreus om sien, ghemaect van dikke houten met weynighe spatie tusschen beyde ende meer van de grootte ende lindhde van een manspersoon int viercant, ghepriveert van sonne ende mane.”

Na meer dan drie maanden in de kooi te hebben doorgebracht lukte het de jon-

geling dan toch de overheden een schrijven te laten geworden: “eene muyte, waer ick mijn leven son noch maene en sien: waer ick de eerste dry maenden en alf hebbe gheleghen in een muyttjen in hetwelcke ick altyds moest ligg-
hen”.

Na onderzoek van de overheid en de verklaring van de Alexianen dat hun “patiënt” een uitmuntend gedrag had, werd hij vrijgelaten. Anderen helaas, die over geen steun genoten, bleven er jaren, indien niet gans hun leven opgesloten!

Andere tijden, andere zeden doch zij waren bijzonder hard voor de geesteszieken en de door de families gestrafte jongelieden. Gent was geen uitzondering op de regel: overal in het land en in Europa waren de geestesgestoorden als parias behandeld en het zou pas omstreeks het midden van de XIXe eeuw zijn dat zich een kentering in de behandeling begon af te tekenen onder het impuls van een van de schoonste figuren van het mensdom, de Gentenaar Jozef Guislain, die zijn leven lang ijverde voor een menswaardige behandeling van de krankzinnigen en erin slaagde een totale ommekeer te brengen op medisch, sociaal en wettelijk vlak.

Pierre Kluyskens
(wordt vervolgd)

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 216

Op 28 Januari 1901 stelde Ernest Lacquet in de rubriek "Schrijnwerk - Oudheidkundig Museum, n° 883 - XVIIe eeuw (1662)" in het Frans een fiche op over

Koffer van de Nering der metselaars en steenhouwers.

In 1662 gaf de nering der metselaars en steenhouwers opdracht aan François De Cock, meester schrijnwerker, Joos Schauteur, smid en Ferdinand Van

Pepersele, beeldhouwer, een nieuwe koffer te vervaardigen, bestemd voor het bewaren van de archieven van het ambacht. De rekening van de corporatie van 1662-1663 leert ons de prijs die elk van de drie ambachtsmannen ontvingen voor hun werk. (1)

Deze koffer, bewaard in de gemeentelijke archie-

ven, werd in 1864 overgemaakt aan de lokale commissie voor monumenten om gedeponeed te worden in het museum dat toen gevestigd was in twee zalen van de thesaurie in het Stadhuis.

Hij bevindt zich heden in het Oudheidkundig Museum. (n° 883).

Gemaakt in eikenhout heeft hij een lengte van 0,77 m., een breedte van 0,64 m. en een hoogte van 0,18 m. Binnenin is hij verdeeld in vijf compartimenten.

Het deksel is versierd met een cartouche, op het bovendeel ervan twee figuren die een spandoek afrollen met een inscriptie die de bijgevoegde tekening ons ontslaat van de reproductie ervan, daaronder een gestreept wapenschild met het gereedschap van het ambacht, met daarnaast vogels.

Ziehier de vertaling van de inscriptie waarvan ieder woord gescheiden wordt

door een driehoekig punt: *Deze koffer werd besteld door de nering der vrije metselaars en steenhouwers. Deken: Sr. Josse Vanden Ecke; gezworenen: Jacques Pieters en Jean de Wylde, met de anciens en de gewone handlangers, in het jaar 1662.*

Het ijzerwerk van de koffer bestaat uit twee scharnieren met kruishengsels, dwars genageld op de buitenkant van het deksel, twee sloten “à morillons”. Een van de sloten mankeert en een “menotte” geplaatst in het midden van twee sloten; zoals de rekening het toont is het ijzerwerk ouder dan de koffer en heeft enkel maar hersteld geweest door Josse Schauteur.

(1) Gemeentelijke archieven: *Metsers en Steenhouwers*, rekening 1662-1663.

Item betaelt an Franchois de Cock meester schrynwercker over het maeken van eenen nieuwen coffere per acquit de somme van XXVI sc. VIII gr.

Item betaelt aan Joos Schauteur smet over het repareren van het iser weerck van den coffere en het schoonmaecken van dien de somme van V sc.gr.

Item betaelt an Ferdinand van Pepersele beeltsnijder over het snijden vanden sceel op den voorseijde coffere per quyctantie de somme van XV sc.gr.

Nota van de Redactie.

In deze fiches van de “Inventaire Archéologique” wordt regelmatig verwezen naar de bewaarplaats van het beschreven onderwerp. In de meeste gevallen is dat het Oudheidkundig Mueum, met het inventarisnummer.

Wij vragen ons af of deze inventarislijst nog bestaat. Dezelfde vraag kan gesteld worden over de voorwerpen zelf. Iedereen weet immers dat heel wat voorwerpen uit de oude collectie op een mysterieuze manier verdwenen zijn.

Veronderstel: iemand zou graag deze koffer eens zien. Tot wie of wat moet hij zich wenden om dat te kunnen doen? Kan een van onze lezers een antwoord geven op deze vraag?

“PIERRE-VICTOR, JACQUES-CLÉMENT ET LES AUTRES” - MINDER BEKENDE GENTSE NOTABELEN UIT DE PERIODE 1780-1840 (DEEL 7)

6. Joseph-Jean van Crombrugge (1770-1842)

Joseph-Jean van Crombrugge was tussen 1826 en 1842 de eerste “grote” burgemeester van Gent – bekwaam, ervaren, progressief, diplomatisch, gematigd, een mensenvriend. Veel van wat tijdens zijn mandaat werd verwezenlijkt is nog steeds aanwezig in de Gentse samenleving, niet het minst het stedelijk onderwijs. Hij was nochtans vrij laat tot de politiek gekomen en had eerst een erg succesvolle loopbaan als advocaat opgebouwd. Alles wijst erop dat hij zich kon vinden in het beleid en de aanpak van koning Willem I die hem tot het openbaar bestuur overhaalde. J.-J. van Crombrugge was bovendien graag gezien door de bevolking die zijn eenvoudige omgang op prijs stelde. Over hem is nochtans weinig gepubliceerd. Een (inmiddels gedelocaliseerde) stadschool aan het Sint-Michielsplein kreeg zijn naam¹ en in 1857 stichtten leerkrachten en oud-leerlingen van het stedelijk onderwijs het Van Crombrugge’s Genootschap dat nog steeds actief is en zijn naam in ere houdt². Een straat in de Meerhemwijk is naar hem genoemd terwijl hij zeker een plein of een laan verdient zoals Lieven Bauwens, Charles de Kerchove, Hippolyte Lippens en Emile Braun.

Een volbloed Gentenaar

Joseph-Jean van Crombrugge werd op 25 september 1770 te Gent geboren als vijfde kind in het gezin van Joseph van Crombrugge en Maria-Rosa Antheunis³. Beide families waren vergroeid én met de Sint-Michielsparochie én met het klooster van de paters augustijnen in de Sint Margrietstraat⁴. Vader was ontvanger en houder van de cijnsboeken⁵ voor een aantal instellingen, o.m. het St. Pharaïldiskapittel en de stedelijke “armenscholen” (de *Knegtjens-Schole* en de *Meyskens-Schole*)⁶. Na de opheffing van de jezuïetensociëteit in 1773 werd hij de econoom van het collegevermogen te Gent. Hij trad ook op als ontvanger, boekhouder en rentmeester van diverse andere gestichten en *van voorname heeren dezer stad*⁷, o.m. voor de familie van de invloedrijke

Joseph van Crombrugghe
1770 - 1842.

schepen van de Keure Amand-Benoit Schoorman⁸ (een bestuurdersgeslacht dat ook nauw verbonden was met de paters augustijnen)⁹. Moeder Marie-Rosa Antheunis was bij het overlijden van haar vader in 1768 mede-eigenares geworden van enkele welgelegen huizen, o.m. aan de Onderstraat, de *Papestraat*¹⁰, het Meerhem en de Geldmunt¹¹. Vermoedelijk bewoonde ze met haar gezin het huis aan de Geldmunt waar Joseph-Jean werd geboren.

We vermelden nog drie andere kinderen van dit gezin. (1) Coleta (1762-1843) bleef ongehuwd en stond waarschijnlijk in voor het huishouden van haar eveneens ongehuwde broer Joseph-Jean. (2) Lievin (ook ongehuwd) zette het beroep van zijn vader verder in een kantoor *by de Kouter*¹². Hij werd een van de belangrijkste rentmeesters-vermogensbeheerders van de stad¹³. In juli 1818 werd hij burgemeester van Sint-Martens-Leerne¹⁴ waar de familie van Crombrugge sedert 1786¹⁵ een *maison de plaisance met motte en neerhof* bezat¹⁶. Na zijn overlijden in 1819 volgde Joseph-Jean hem op als burgemeester. (3) Charles-Jean, op zijn beurt burgemeester van Sint-Martens-Leerne (1825)¹⁷, huwde met Petronella Rombaut¹⁸ en werd de vader van Napoleon-Charles van Crombrugge, eveneens burgemeester, katholiek provincieraadslid¹⁹ en senator²⁰ alsmede stichter van een lokale politieke dynastie die burgemeesters leverde tot de fusie van gemeenten in 1977.

Een ernstig student te Gent en Leuven.

Joseph-Jean versleet zijn eerste broekjes in het betalende schooltje van de *gezworen vrye schoolmeester* J.-A. Mortier in de nabij gelegen Haringsteeg (Geldmunt/Paters-hol)²¹. Het leerprogramma behelsde de catechismus, lezen, schrift, rekenen en de grondbeginselen van het Frans²². De leerlingen liepen er school tot hun plechtige communie (12-13 jaar).

Zodra hij de basisvakken onder de knie had werd Joseph-Jean ingeschreven in het befaamde (en eveneens nabij gelegen) college van de paters augustijnen. Volgens getuigenissen van zijn medeleerlingen was hij een ernstige en wat teruggetrokken studax: “terwyl zyne mede-leerlingen hunne uren tot uitspanning bestemd aen eenig spel of vermaek besteedden, gebruikte hy die in ’t nazien zyner lessen”²³. De jonge man zal met aandacht sommige hervormingen van keizer Jozef II hebben gevolgd, vooral die welke voor de bevolking het meest zichtbaar waren zoals de sluiting van vijftien onnoodige (contemplatieve) kloosters in 1783²⁴, de centralisatie van de populaire parochiekermissen²⁵ in februari 1786 en vooral de ingrijpende bestuurlijke en gerechtelijke hervorming van 1787. Enige tijd later begon de Brabantse Omwenteling.

Inmiddels was Joseph-Jean student geworden aan de universiteit van Leuven waar hij, opnieuw met brio, rechten studeerde. Na het indienen van een scrip-

tie die hij mondeling verdedigde op 27 augustus 1792²⁶ werd hem dezelfde dag het diploma van *licentiaet in beyde de rechten* afgegeven. Hij liet zich onmiddellijk als advocaat bij de Raad van Vlaanderen inschrijven. Hij moest zich vooral bekwamen in het gewoonterecht en de keizerlijke wetgeving die immers te Leuven niet werden gedoceerd²⁷. Met dit doel liep hij stage in het drukke kantoor van de advocaat van de Gentse clerus, meester Gaspar Buyse in de Veldstraat²⁸. Anders dan zijn leermeester, leidend Patriot tijdens de Brabantse omwenteling en van 24 juli 1790 tot 10 mei 1793 schepen van de Keure²⁹, hield Joseph-Jean zich buiten de politiek. Met de eerste inval van de Fransen in november 1792, hun vertrek in maart 1793, hun definitieve tweede inval in juni 1794, de afschaffing van de Raad van Vlaanderen in 1795 alsmede het trage en wanordelijke opstarten van nieuwe rechtbanken was voor een jong advocaat inderdaad een afwachtende houding geboden. Hij legde zich geheel toe op het verder aanleren van zijn beroep.

Een veelbelovend jong advocaat

Volgens tijdgenoten was advocaat J.-J. van Crombrughe “begaefd met eene innemende welsprekendheid en een gezond oordeel”, wat hem in staat stelde “zich steeds met gemak, bevalligheid en juistheid uit te drukken en zyne toehoorders te overtuigen”³⁰. Hij verwierf spoedig een lonende praktijk en oogstte o.m. veel bijval met het “vereffenen van vele belangryke zaken die aanzienlyke lieden aen zyn zorgen toevertrouwden”. Pragmaticus als hij was zocht hij de werking van het nieuwe régime beter te kennen en verbleef daarom enige tijd te Parijs waar zijn wat oudere Gentse vriend Charles van Hulthem (ook een alumnus van de augustijnen³¹) hem de belangrijkste personen en instellingen liet kennen. De jonge Gentenaar was zeer onder de indruk van de beste Fransche redenaers van de wetgevende kamers.

Terug in Gent vestigde hij zijn kantoor aan de Vilderstraat (nu: Kouterdreef)³². Hij behoorde weldra tot het kruim van de Gentse balie. In 1800 wilde de voorzitter van de nieuwe rechtbank van eerste aanleg hem reeds tot rechter laten benoemen maar dit had geen verder gevolg³³.

Dit alles ging gepaard met een opmerkelijke maatschappelijke opgang die in het ancien régime wellicht niet mogelijk was geweest. Na de tweede Franse inval kon van Crombrughe bijv. 33 Ha. “nationale goederen” aankopen³⁴. Bovendien illustreren drie gegevens, met de Kouter als focus, zijn opwaartse mobiliteit. Zo werd hij in 1802 bestuurslid van de *Société Littéraire* (‘Club’) die nog steeds vergadert in het stadspaleis Faligan aan de Kouter³⁵. Hij werd ook als vennoot opgenomen in de notabelenmaatschap die in 1797 de geconfisqueerde toneelzaal van de Sint-Sebastiaansgilde (*den Franschen theater*

aan de Kouter) had aangekocht en verder exploiteerde³⁶. En hij kocht na 1815, eveneens aan de Kouter, een statig herenhuis dat nu is ingenomen door de bank ING³⁷.

Naar het openbaar bestuur. Vertrouwensman van koning Willem I

In maart 1804 werd graaf Joseph-Sébastien della Faille d'Assenede de derde Maire van Gent. Tijdens het Directoire (1795-1799) had het stadsbestuur in een volslagen chaos gebaad³⁸. De eerste twee Maires van het Consulaat hadden de toestand nog niet kunnen rechtekken, de eerste (Lieven Bauwens) door gebrek aan voldoende tijdsinzet, de tweede (François-Guillaume de Naeyer) wegens zijn onbekwaamheid. J.-S. della Faille had voor het bestuur van de stad een competente "rechterhand" nodig. Zijn keuze viel op de gunstig aangeschreven jonge advocaat Joseph-Jean van Crombrugge die hem vermoedelijk was aanbevolen door zijn neven Schoorman. Met de titel *Secrétaire général de la Mairie* zette J.-J. van Crombrugge zijn eerste stappen in het openbaar bestuur. De ambtstermijn van della Faille wordt doorgaans positief geëvalueerd zodat men mag aannemen dat ook de secretaris-generaal zijn opdracht behoorlijk vervulde. Er was evenwel afgesproken dat deze opdracht tijdelijk zou zijn³⁹ en weldra keerde van Crombrugge voltijds terug naar de balie. Hij behandelde ook steeds meer dossiers in hoger beroep voor de *Cour Impériale* te Brussel (na 1814 het Hooggerechts-hof)⁴⁰. Het openbaar ambt en de politiek liet hij voorlopig achter zich.

Vanaf het einde van het Empire en het vertrek van de Franse bezetter nam de loopbaan van J.-J. van Crombrugge een nieuwe wending, ditmaal wèl naar het politieke forum.

In april 1815 werd hij lid van de Intendantieraad die onder het voorzitterschap van graaf Jean-Baptiste d'Hane Steenhuyse (een zwager van de gewezen Maire della Faille) het gewezen Département de l'Escaut tijdens de duur van het Congres van Wenen bestuurde. Het moet zijn dat deze ervaring hem voldoende gaf. Hij was vijfenvestig jaar en een succesvol advocaat. Mogelijk ervoer hij Willem I bovendien als het type vorst met wie hij zou kunnen samenwerken. Voortaan zou hij zijn vleugels breder uitslaan.

Vanaf 1816-1817 werden hem tal van politieke mandaten toevertrouwd: lid van de Gentse gemeenteraad, van de Provinciale Staten van Oost-Vlaanderen en van de Tweede Kamer van de Staten-Generaal (juli 1817-1830)⁴¹. Tussendoor was hij ook als opvolger van zijn broer Lievin van 1820 tot 1825 burgemeester van Sint-Martens-Leerne waar zijn familie een buitengoed bezat⁴². Als trouw dienaar van het huis van Oranje liet hij in het kasteeldomein

een hele reeks oranjebomen planten⁴³. Voor de advocatuur bleef nog weinig tijd over en hij verdween discreet uit de lijsten van de Gentse balie⁴⁴.

In de Tweede Kamer viel van Crombrugghe dadelijk op door het niveau van zijn rapporten en interventies. Hij was “een van de meest invloedrijke leden der Staten-Generaal,... onafhankelijk en bekwaam”⁴⁵. In zijn redevoeringen betoonde hij zich “den vriend der eenvoudigheid en den vyand van alle omslag”. Hij verdedigde met gelijke kracht “de regten die den vorst en het volk behoorden”. Hoewel hij geen vleier van de Kroon was en de kritiek niet schuwde (bijv. bij inbreuken op de pers- of godsdienstvrijheid)⁴⁶, viel hij spoedig in de smaak van koning Willem I. Dat hij zich onder het Frans bewind niet met Napoleon had vereenzelvigd diende hem alleszins in de ogen van de vorst. Deze beseftte dat van Crombrugghe uitzonderlijke talenten bezat die ten dienste van het jonge koninkrijk konden worden gebruikt. Hij betrok hem bij diverse wetsontwerpen in de bestuurlijke en juridische sfeer (o.m. de voorbereiding van een eigen Burgerlijk Wetboek om het Code Napoleon van 1804 te vervangen)⁴⁷, benoemde hem zelfs in 1824 tot administrateur van het ministerie van Binnenlandse Zaken, lid van de Raad van State in buitengewone dienst⁴⁸ en ridder in de orde van den *Nederlandschen Leeuw* (1819)⁴⁹. Volgens sommige bronnen was van Crombrugghe op een bepaald tijdstip ook secretaris van het kabinet van koning Willem I⁵⁰.

Burgemeester van Gent. “Vader” van het stedelijk openbaar onderwijs.

Toen de Gentse burgemeester Philippe-Joseph Piers de Raveschoot in december 1825 plots kwam te overlijden, aarzelde de koning niet om nog voor het einde van de maand Joseph van Crombrugghe als opvolger te benoemen hoewel deze toen geen lid meer was van de gemeenteraad⁵¹. Dit werd te Gent met feestverlichting, triomfbogen, serenades en gelegenheidsliedjes onthaald⁵². Op 6 januari 1826 sprak de burgemeester een aanstellingsrede uit die nieuwe geluiden liet horen⁵³ en de dag daarop vertegenwoordigde hij reeds het stadsbestuur bij de plechtige inhuldiging van het “paleis van de universiteit” (de huidige Aula) aan de Voldersstraat.

J. van Crombrugghe bezat de eigenschappen van een groot burgemeester: hij kon op langere termijn denken, een “stedelijk project” uittekenen, een ploeg leiden⁵⁴ en met de bevolking communiceren. Bovendien respecteerde en motiveerde hij de schepenen en het stadspersoneel⁵⁵. Tekenend is bijv. dat onder zijn bewind in december 1832 voor het eerst een pensioenkas voor dit personeel werd opgericht.

De volksontwikkeling⁵⁶ en het kosteloos onderwijs vormden voor hem een volstrekte prioriteit⁵⁷. Bij zijn ambtsaanvaarding telde de stad talrijke betalende lagere scholen. Omdat deze te duur waren voor de minder bemiddelde ouders kon hij (met de steun van de koning) de gemeenteraad op 28 februari 1827 overtuigen om drie kosteloze lagere scholen (“armenscholen”) voor zeshonderd kinderen op te richten⁵⁸. Deze scholen waren bedoeld voor jongens van 5 tot 12 jaar uit hulpbehoevende of weinig bemiddelde families. Tijdens het laatste schooljaar voor de afscheuring van 1830 telden de drie “armenscholen” 1.243 leerlingen⁵⁹. In 1834 waren het er 1.800. In 1841 moest het stadsbestuur een “leerlingenstop” invoeren omdat geen ruimte meer beschikbaar was in de bestaande scholen. In 1833 had de stad bovendien twee kosteloze meisjesscholen opgericht⁶⁰, het jaar daarop een stedelijke bewaarschool. Bij het overlijden van J.-J. van Crombrugge in 1842 telden de “armenscholen”: 56 leerkrachten en 2.757 leerlingen⁶¹ (3.192 leerlingen volgens een andere bron). Hij wordt terecht beschouwd als de vader van het stedelijk openbaar onderwijs te Gent.

Ook bij de oprichting en werking van andere onderwijsinstellingen was hij rechtstreeks betrokken. Zo werd bijv. het stedelijk atheneum aan de Otto-gracht in 1832 op zijn beurt aangepast aan de nieuwe verwachtingen van de samenleving. Naast de traditionele humaniora (zes jaar) kwam er thans ook een professionele afdeling (vier jaar) die op beroepen in handel en nijverheid voorbereidde⁶³. Hierbij aansluitend kon in dezelfde periode na allerlei politieke en administratieve verwickelingen een nieuwe stedelijke nijverheidsschool worden ingehuldigd. Ook het kunstonderwijs kreeg bijzondere aandacht: de befaamde Academie voor Schone Kunsten (sedert 1751 een privé-instelling) werd in 1835 door de stad overgenomen en gesubsidieerd en nog in hetzelfde jaar werd het stedelijk muziekconservatorium (*zang- en toonkunst bewaarschool*) opgericht.

Lid van de raad van curatoren van de universiteit sedert 1826 sprong van Crombrugge onmiddellijk in het geweer toen het Voorlopig Bewind eind 1830 twee faculteiten (letteren en wijsbegeerte; wetenschappen) van de als té orangistisch bekende universiteit sloot. Hij kon enkele professoren overtuigen om op kosten van de stad les te blijven geven in twee “vrije faculteiten” waarvoor de stad lokalen ter beschikking stelde.

Overige verwezenlijkingen

Wegens de omvang van de overige verwezenlijkingen onder het bestuur van J.-J. van Crombrugge moet een droge en onvolledige opsomming volstaan⁶⁴.

(1) De werken aan het kanaal Gent-Terneuzen werden voltooid en het

Handelsdok tussen Muide en Dampoort gegraven. (2) Er werden tal van prestigieuze gebouwen opgetrokken (vooral naar ontwerpen van stadsarchitect Louis Roelandt), o.m. de opera, het gerechtsgebouw, de universitaire aula, het Casino aan de Coupure (voor de tentoonstellingen van de Koninklijke maatschappij voor land- en tuinbouwkunde, de latere Floraliën)⁶⁵.

(3) Ook urbanisatie kreeg voortaan aandacht. In de binnenstad werden bruggen gebouwd, straten aangelegd of verbreed (bijv. de Cataloniëstraat, de huidige Schouwburgstraat, de Zonnestraat, de Voldersstraat). (4) In de Muinkmeersen werd de eerste spoorlijn aangelegd en een station gebouwd terwijl ook de wijk verder werd ontsloten. (5) De openbare gasverlichting werd vanaf 1827 in alle stadswijken geplaatst.

Als ervaren bestuurder waakte van Crombrugghe ook over de stadsfinanciën. Onder het Nederlands bewind slaagde zijn stadsbestuur erin de aanzienlijke openbare schuld van de stad (die van de Franse tijd dateerde) te delgen⁶⁶. In 1835 kon hij bovendien de gemeenteraad en de hogere overheid overtuigen om de liggende gelden die in de stadskas onvruchtbaar werden bewaard aan een interessante rentevoet te beleggen in een zichtrekening bij de bank Société Générale⁶⁷. Niettemin waren de financiële middelen van de stad ontoereikend om het hoofd te bieden aan de werkloosheid en de armoede die de arbeidersbevolking teisterden door het wegvallen van de koloniale markten van Nederland en de zware crisis in de katoenindustrie⁶⁸. Om toch enkele gezinnen aan werk te helpen beval het stadsbestuur de afbraak van o.m. het Spanjaardenkasteel en de Sassepoort.

De moeilijke jaren 1830

Sedert 1828-1829 groeide in de zuidelijke provincies oppositie tegen het beleid van Willem I. In de Tweede Kamer zette J. van Crombrugghe zich herhaaldelijk in om het regeringsbeleid te blijven steunen tegen de kritiek uit het Zuiden⁶⁹.

De vorst zag het onweer aankomen en poogde sterke en betrouwbare persoonlijkheden in delicate ambten te benoemen. Aan J.-J. van Crombrugghe vroeg hij gouverneur van de provincie Antwerpen te worden⁷⁰. Deze ging nochtans op dit vererende voorstel niet in. Ook hij wist dat moeilijke tijden op komst waren en hij zag het als zijn plicht de burgervader van zijn geboortestad te blijven.

Toen de revolutie in september 1830 te Brussel uitbrak, spoedde van Crombrugghe zich op dringend verzoek van de koning naar Den Haag “om door zynen wyzen raed mede te werken tot het behoud van België en het heil der bewoners”⁷¹. Enige weken later was het de kroonprins van Oranje die

hem voor advies ter hulp riep. Het kon evenwel niet meer baten. Terug in Gent slaagde van Crombrugge erin de overgang rustig en ordentelijk te laten plaatsvinden. De “patriotten” waren er overigens in de minderheid. De bevolking was zich bewust van de weldaden die de stad te danken had aan koning Willem I. Er heerste bovendien heel wat scepticisme over de toekomst van een onafhankelijkheidsbeweging die te Gent weinig ingang had gevonden⁷². In deze tijd is het dat een aanzienlijk deel van de Gentse bevolking “orangist” werd.

Reeds in oktober 1830 richtten de orangisten een politieke partij op die keer op keer met van Crombrugge op kop met glans zegevierde in de verkiezingen voor de gemeenteraad. Als kandidaat rechtstreeks verkozen burgemeester behaalde van Crombrugge in oktober 1830 74 % van de uitgebrachte stemmen en na hervervkiezing in december zelfs 87 %⁷³. De “patriotten” hadden evenwel de macht in handen te Brussel en ze voerden een harde strijd tegen de Gentse orangisten. In februari 1831 vervingen ze het wettig verkozen stadsbestuur door een patriottisch “comité van openbare veiligheid” en enkele maanden later werd tot 1833 een militaire staat van beleg ingevoerd die de macht toevertrouwde aan “patriottische” officieren die een genadeloze repressie voerden tegen het Gentse orangisme.

Politieke afrekening en eerherstel

Binnen de orangistische gelederen waren de politieke verhoudingen bovendien niet eenvoudig. De burgemeester en zijn getrouwen wilden een gematigde koers varen, alle stadsgenoten ontzien en de verhoudingen met de Patriottenregering te Brussel normaliseren. De “radicale” orangisten (geschaard rond Hippolyte Metdepenningen) waren daarentegen voorstanders van een onverbiddelijke politiek: er viel niet te praten met Brussel en het koninkrijk van Willem I moest zonder meer worden gerestaureerd. Het interne conflict ging dermate ver dat J.-J. van Crombrugge na de nieuwe verkiezingsoverwinning van 14 juli 1836⁷⁴ door cynische kneepjes van de radicale orangisten als burgemeester aan de dijk werd gezet omdat hij “te gematigd” was en het strijdend orangisme onder zijn bestuur dreigde te verwateren. Uiteindelijk benoemde de koning in oktober 1837 tot burgemeester de zwakke Jean-Baptiste Minne-Barth⁷⁵. In Gent kwam deze benoeming over als een staatsgreep⁷⁶ temeer daar Minne-Barth slechts had aanvaard nadat hij eerst tot gewoon hoogleraar aan de universiteit was aangesteld. De radicale orangisten voelden zich beetgenomen en maakten Minne-Barth het leven zuur in de gemeenteraad zodat hij in januari 1840 liever ontslag nam. De regering kon niet anders dan de populaire van Crombrugge opnieuw te benoemen. Een

jaar later werd hij een van de (toen) vrij zeldzame ridders in de Leopoldsorde⁷⁸. Intussen had het orangisme nog weinig bestaansreden vermits koning Willem I zich in 1839 formeel had neergelegd bij het bestaan van het koninkrijk België.

J. van Crombrugge vervulde dit laatste mandaat tot zijn overlijden “aan een borstziekte” op 10 maart februari 1842. Na een kerkdienst in de Sint-Baafskathedraal werd de lijkstaf door een rouwstoet met 154 rijtuigen tot de stadsgrens te Drongen begeleid waarna de teraardebestelling plaatsvond in het kerkhof van Sint-Martens-Leerne.

Als burgemeester werd van Crombrugge opgevolgd door schepen Constant de Kerchove de Denterghem – een neef van graaf della Faille die in 1804 de eerste was om het bestuurlijk talent van de jonge advocaat te ontdekken.

Joseph van Crombrugge was een typisch vertegenwoordiger van de overgangperiode tussen het ancien régime en de hedendaagse tijd. Brillant leerling in het augustijnen-college onder Jozef II, student in de rechten te Leuven tijdens de Brabantse Omwenteling, advocaat te Gent sedert de laatste jaren van het ancien régime, stedelijk ambtenaar onder het Empire, lid van de Tweede Kamer, de Raad van State en het bestuur van Binnenlandse Zaken onder koning Willem I, burgemeester van Gent in december 1825, herbenoemd na 1830 – hij had het alles meegemaakt wat vermoedelijk zijn sceptische gematigdheid verklaarde. Katholiek van traditie⁷⁹, liberaal van politieke gezindheid, was Joseph van Crombrugge geen partijman: “boven alle kleingeestige partijchap beheerde hij de stad als een echten burgervader”⁸⁰.

Guy Schrans

NOTEN

¹ Zie bijv.: *Wegwyzer*, 1916, p. 293

² D. Verkindere, *Het Van Crombrugge's Genootschap van 1857 tot 1875*, Lib. Archief, Gent, 1988. Zie ook op internet de website van het Van Crombrugge's Genootschap.

³ J.J. Steyaert, *Levensschets van den heer Joseph van Crombrugge, in zyn leven burgemeester der stad Gent*, Gent, 1844; *Biog. Nat.*, IV (1873) 519-522 ; K. Devolder, K., *Gij die door 't volk gekozen zijt ... De Gentse gemeenteraad en haar leden 1830-1914*, 1994, p. 411-412

⁴ A. Keelhoff, *Geschiedenis van het klooster der Eerw. Paters Eremiten Augustynen te Gent*, 1846, p. 264, 266; F. Vanderhaeghen, *Bibl. Gant.*, VI, p. 188 (nr 13.304), 189 (nr 13.311).

⁵ Zie bijv.: SAG De Zwarte Doos, *Boedelbeschrijvingen Gedele*, Regesten (1779), nr 330/282 f. 36, p. 5

⁶ *Wegwyzer*, 1782, p. 51, 61. Zie bijv.: SAG De Zwarte Doos, *Boedelbeschrijvingen Gedele*, 330/277 (1774), Regesten, nr 330/277 f. 7/1 (jan. 1774)

⁷ J.J. Steyaert, *o.c.*, p. 10

- ⁸ Zie bijv. de notariële akte van 7 oktober 1756 afgedrukt in F.-V. Goethals, *Dictionnaire généalogique et héraldique des familles nobles du royaume de Belgique*, II (1849), tw. Famille Goethals
- ⁹ A. Keelhoff, o.c., p. 297-301
- ¹⁰ Nu Doornzelestraat (J.J. Steyaert, *Volledige beschrijving van Gent*, 1857, p. 265, 267)
- ¹¹ SAG De Zwarte Doos, *Boedelbeschrijvingen Gedele*, nr 330/273 f. 402 (1770)
- ¹² Zie bijv.: *Waerschouwingen en verscheyde bekendmaekingen van het Departement van de Schelde*, nummer van 27 juni 1804
- ¹³ Zie bijv. zijn mede-ondertekening van *Memorie noopende de oorzaeken der geweldige overstromingen en stil-stand der wateren op de meirsch en [...] gelegen langs de Leye, de Oppen- en Neder-Schelde, geduerende de jaeren 1816 en 1817 ... opgesteld op het verzoek der bezonderste heeren proprietarissen der Provincie van Oost-Vlaenderen ... door de ongeteeken [sic] administrateurs hunner goederen* (34 p., juni 1817; F. Vanderhaeghen, *Bibl. Gant.*, VI, p. 256, nr 13.856).
- ¹⁴ Bijv.: *Wegwyzer*, 1819, p. 71.
- ¹⁵ St. Martens-Leerne maakte toen deel uit van de baronie Land van Nevele welke ressorteerde onder de kasselrij van de Oudburg (met zetel te Gent).
- ¹⁶ A. Bollaert e.a., “Sint-Martens-Leerne, een Leiedorp in het Land van Nevele”, *Het Land van Nevele*, 2002/3, p. 208, 267; S. De Groote, “Het kasteel van Crombrughe”, *Het Land van Nevele*, 2005/3, p. 260-262
- ¹⁷ Bijv.: *Wegwyzer*, 1828, p. 123
- ¹⁸ Betr. Napoleon-Charles van Crombrughe: *N.B.W.*, III (1968), 239
- ¹⁹ N. Lehoucq & T. Valcke, *De fonteinen van de Oranjeberg. Politiek-institutionele geschiedenis van de provincie Oost-Vlaanderen van 1830 tot nu*, 1997, II, p. 353-354
- ²⁰ J.L. De Paepe & C. Raindorff-Gérard, *Le Parlement belge, 1831-1894. Données biographiques*, 1996, p. 552
- ²¹ *Wegwyzer*, 1782, p. 55. Mortier was *Eerste Preufmeester* van de schoolmeestersgilde.
- ²² D. Destanberg, *Gent onder Jozef II*, p. 50
- ²³ J.J. Steyaert, o.c., p. 12. Men kent van hem twee teksten (1786,1787) van een “exercitatio scholastica” (F. Vanderhaeghen, *Bibl. gant.*, III, p. 279).
- ²⁴ V. Fris, *Histoire de Gand*, 1913, p. 292-293
- ²⁵ Op de tweede zondag na Pasen
- ²⁶ J. Devolder, *Algemene bibliografie van publicaties uitgegeven in de Zuidelijke Nederlanden voor de periode 1792-1799*, 2002, p. 343, nr 3029
- ²⁷ Zie o.m.: J. Nauwelaers, *Histoire des avocats au Souverain Conseil de Brabant*, 1947, I, p. 77; V. Brants, *La Faculté de droit de l’université de Louvain à travers cinq siècles*, Leuven, 1917, p. 307-309; Th. Juste, *Essai sur l’histoire de l’instruction publique en Belgique*, Brussel, 1844, p. 153.
- ²⁸ *Wegwyzer*, 1795, p. 10; L. Dhondt, “De ‘andere omwenteling van 1790: de plattelandsopstand in Zuid-Vlaanderen en de Gentse Collatiebeweging”, in: P. Lorette e.a. eds., *Handelingen van het colloquium over de Brabantse Omwenteling*, Kon. Legermuseum, 1984, p. 182
- ²⁹ P.C. Vander Meersch, *Memorieboek der stad Gent*, III, p. 375-377; P.A. Verhaeghe, *Jaerboeken der Oostenryksche Nederlanden*, 1818, p. 145; D. Destanberg, *Gent onder Jozef II*, p. 284
- ³⁰ J.J. Steyaert, o.c., p. 13
- ³¹ F. Leleux, “Charles van Hulthem”, *G.T.*, 1988, p. 267-277; *Biogr. nat.*, IX (1886-1887), 692-705
- ³² *Wegwyzer*, 1809, p. 41; 1815, p. 85; J.J. Steyaert, *Volledige beschrijving van Gent*, o.c., p. 74.

- Op dit adres was mogelijk ook het kantoor van zijn broer Lievin gevestigd (*by de Kouter*).
- ³³ Ph. van Hille, *Het Hof van beroep van Brussel en de rechtbanken van Oost- en West-Vlaanderen onder het Frans bewind* (1800-1814), 1970, p. 105
- ³⁴ H. Balthazar, *Structuren en mutaties bij het politiek personeel. Een studie over het sociaal wisselingsproces te Gent in de vormingsjaren van de hedendaagse tijd, 1780-1850*, onuitg. doct. verh. univ. Gent, 1970, III, p. 375-376
- ³⁵ P. Claeys, *Mémorial de la ville de Gand, 1792-1830*, p. 139
- ³⁶ P. Claeys, *Mémorial*, p. 403
- ³⁷ Zie bijv.: *Wegwyzer*, 1815, p. p. 85; 1819, p. 86; F. De Potter, *Gent*, IV, p. 338; J. Nève de Mévergnies, *Gand sous le régime hollandais*, 1935, p. 118. Voorheen was deze woning een voornaam hotel (J.J. Steyaert, *Volledige beschrijving*, p. 75).
- ³⁸ G. Schrans, *Van wit naar blauw. Gent tussen 1780 en 1842*, 2010, p. 31-33
- ³⁹ J. van Crombrughe verving de eerste titularis Joseph-Bernard Cannaert die in een volgend artikel wordt behandeld.
- ⁴⁰ *Almanach royal des Pays-Bas*, III (1819), p. 97 ; IV (1820), p. 126
- ⁴¹ *Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie*, Den Haag, VI (1952), p. 30; H. Balthazar, o.c., II, p. 446
- ⁴² J.J. Steyaert, *Levensschets*, p. 40
- ⁴³ S. De Groote, “Het kasteel van Crombrughe”, o.c., p. 260
- ⁴⁴ A. Verbessens, *Le barreau de Gand*, 1912, p. 85
- ⁴⁵ J. de Bosch Kemper, *De staatkundige geschiedenis van Nederland tot 1830*, 1868, p. 530, 658, 705
- ⁴⁶ Zie bijv.: E. Bos, *Soevereiniteit en religie. Godsdienstvrijheid onder de eerste Oranjevorsten*, 2009, p. 214-215
- ⁴⁷ E. van Dievoet, *Het burgerlijk recht in België en in Nederland van 1800 tot 1940. De rechtsbronnen*, 1943, p. 38
- ⁴⁸ *Memoriael Administratif van Oost-Vlaanderen*, XV (1824), p. 38; P.G. van Ijsselmuiden, *Binnenlandse Zaken en het ontstaan van de moderne bureaucratie in Nederland, 1813-1940*, 1988, p. 329
- ⁴⁹ Bijv.: *Wegwyzer*, 1828, p. 114
- ⁵⁰ Zie bijv.: P.B.A. Melief, *De strijd om de armenzorg in Nederland, 1795-1854*, 1955, p. 94
- ⁵¹ J.J. Steyaert, *Levensschets*, o.c., p. 19
- ⁵² Onder talrijke voorbeelden, zie: F. Vanderhaeghen, *Bibl. Gant.*, V, p. 102, nr 8805
- ⁵³ Bijv.: F. Vanderhaeghen, *Bibl. gant.* IV, p. 199, nr 6434
- ⁵⁴ V. Fris (o.c., p. 356) vermeldt zijn “ascendant personnel”.
- ⁵⁵ J.J. Steyaert, o.c., p. 44
- ⁵⁶ Reeds in 1826 werd een spaarbank ten behoeve van *geringe personen* opgericht. De burge-meester was bovendien ambtshalve voorzitter van de stadsinstellingen van sociale onderstand: het Bestuur van Weldadigheid, de Commissie van de burgerlijke godshuizen en het *stadswerkhuis van liefdadigheid voor werklozen*.
- ⁵⁷ J.J. Steyaert, *Levensschets*, o.c., p. 46
- ⁵⁸ Zie bijv.: J.J. Steyaert, *Volledige beschrijving*, p. 132-144. De eerste kosteloze scholen waren gevestigd in het beluik van het godshuis Sint-Jan-in-d’Olie bij de Sint-Jacobskerk, het gewezen Capucijnenklooster aan de Brabantdam (protestantse tempel) en het Rijke Gasthuis aan de Hoogstraat.
- ⁵⁹ Vgl.: M. Steels, *Geschiedenis van het stedelijk onderwijs te Gent (1828-1914)*, 1978, p. 38, J. Nève de Mevergnies, *Régime hollandais*, p. 155
- ⁶⁰ M. Steels, *Geschiedenis*, p. 34; J. Nève de Mevergnies, o.c., p. 135
- ⁶¹ Gebaseerd op: M. Steels, *Geschiedenis*, p. 60. Zie verdere gegevens in: A. Voisin, “Notice

- sur l'état des écoles gratuites de Gand", *Mess. sciences & arts*, 1837, p. 17-28.
- ⁶² J.J. Steyaert, *Levensschets, o.c.*, p. 69 (met gedetailleerde cijfers per school).
- ⁶³ H. De Moor, *Flitsen uit de geschiedenis van het Koninklijk Atheneum voor jongens te Gent*, Gent, 1951, p. 11
- ⁶⁴ De levensschets door J.J. Steyaert laat geen enkele verwezenlijking onbesproken.
- ⁶⁵ J. van Crombrughe was voorzitter van deze Maatschappij sedert het overlijden van Charles van Hulthem in 1832
- ⁶⁶ J. Nève de Mévergnies, *Régime hollandais*, p. 139-142
- ⁶⁷ J.J. Steyaert, *o.c.*, p. 28
- ⁶⁸ G. Deneckere, *Het katoenoproer van Gent in 1839*, 1998, p. 15 e.v.; V. Fris, *o.c.*, p. 352-353
- ⁶⁹ Zie bijv.: J.B. van der Meulen, *Willem, ingedrongen koning der Nederlanden ... tot den opstand van België in 1830*, Brussel, 1839, II, p. 174
- ⁷⁰ J.J. Steyaert, *o.c.*, p. 19-20
- ⁷¹ J.J. Steyaert, *o.c.*, p. 25
- ⁷² V. Fris, *Histoire de Gand*, 1913, p. 348
- ⁷³ D. Destanberg, *De kiezingen te Gent sedert 1830*, 1910, p. 31 e.v.
- ⁷⁴ D. Destanberg, *Kiezingen te Gent*, p. 26-38. In deze verkiezingen daalde het aantal stemmen voor van Crombrughe tot 64 %
- ⁷⁵ P. Lebrocqy, *Souvenirs d'un ex-journaliste (1820-1841)*, 1842, p. 54 ; P. Kluyskens, "Jean-Baptiste Minne-Barth", *G.T.*, 1996, p. 260-264
- ⁷⁶ V. Fris, *o.c.*, p. 357
- ⁷⁷ D. Destanberg, *Gent sedert 1831*, p. 252
- ⁷⁸ J.J. Steyaert, *o.c.*, p. 43
- ⁷⁹ J. Steyaert, *o.c.*, p. 38; J. Van Damme-Sellier, *Histoire de la Société royale d'agriculture et de botanique de Gand*, 1861, p. 119 ("chrétien, libéral et tolérant, sincèrement religieux").
- ⁸⁰ F. De Potter, *Gent*, VIII, p. 227
-

MINDER BEKENDE EN/OF VERDWENEN LOCATIES

Kasteel Maaltebrugge

Het Maaltebruggepark met kasteel ligt aan de rand van de stad Gent, op de grens met de deelgemeente Sint-Denijs-Westrem, op de Kortrijksesteenweg, recht tegenover Maria Middelaes.

Het kasteel in het park staat op de Ferrariskaart van 1771-1778 en werd gebouwd in 1754. In 1771 heette het “Blauwe Poorte”. Sedert het begin van de 19e eeuw wordt het “Château de Maaltebrugge” genoemd. Het bestaat uit twee delen in verschillende stijlen opgetrokken. Het park is 12 ha groot.

Kasteel en park werden in 1838 eigendom van Ferdinand Lousbergs (1799-1859), tevens eigenaar van de textielfabriek op de Reep, de grootste katoenspinnerij en -weverij van Gent, sedert 1933 Sint-Bavo Humaniora van de Zusters van Liefde. F. Lousbergs schonk bij testament aan het Bestuur van de Burgerlijke Godshuizen een stuk grond en de som van 400.000 F voor de bouw van een gesticht (architect Pauli) Lousbergskaaï, bestemd voor gebrekkige en oude textielarbeiders. Hij liet het Maaltebruggekasteel inrichten als buitenverblijf. Hij schonk het aan zijn dochter Henriette, toen ze huwde met Felix de Hemptinne. In 1850 vormde Felix het kasteel om tot une maison de plaisance. In de 19e en de eerste helft van de 20ste eeuw diende het in de zomermaanden als buitenverblijf van de familie de Hemptinne. Merkwaardig is dat het kasteel met zijn achtergevel naar de straatkant Kortrijksesteenweg toe staat en daar geen ingang heeft, de wal komt tot aan de muren. Men komt er alleen in langs de achterkant, de voorgevel dus, naar het park gericht. Daar ligt ook een vijver met een fontein.

In 1955 werd het park door de stad Gent (onder burgemeester Merchiers) aangekocht en opengesteld voor het publiek. Het park, in zijn huidige vorm, wordt onderhouden door de Plantsoendienst van de stad. Het is een omwald park en het domein wordt doorsneden door de Leebeek. Er staan eeuwenoude en prachtige loofbomen in. Een ware aanrader, al lijken de Gentenaars de weg hierheen nog niet echt te hebben gevonden. Een deel van het park, drie ha, ging verloren bij het graven van de Ringvaart.

De oorspronkelijke hoofdtoegang tot het park bestaat uit een empire hek met twee arduinen hoofdpijlers, voorzien van lictorenbundels, afkomstig van de tolpoort aan de Brusselsepoortstraat, die in 1860 werd gesloopt. In 1997 werd

Kasteel Maaltebrugpark.
Links de neo-gotische vleugel. Vooraan de fontein.

het kasteel beschermd als monument.

In 2005 werd het gebouw grondig gerestaureerd, en zo ook de binnenbekleding: muurschilderingen van Adriaan Bressers (Tilburg 1835 – Gent 1898). Bressers woonde in de Peperstraat, maar had zijn ateliers in de wijk Maaltebrugge. Hij werd in neogotische zin opgeleid en hij was een van de vaste uitvoerders van de ontwerpen van baron Jean-Baptiste Bethune (1821 – 1894), chef de file van het katholieke kunstleven, fervent aanhanger van de neogotiek in alle domeinen van de kunst in België, medestichter van de Sint-Lucasscholen. Ook de neogotische kapel werd opgefrist.

Het oorspronkelijk kasteel is twee bouwlagen hoog en negen traveeën breed. Het linkerdeel deed Joseph de Hemptinne bijbouwen toen er te weinig ruimte was voor zijn acht kinderen. Typische donkere baksteenstijl met een neogotische kapel, in 1860 ontworpen door J.B. Bethune op vraag van zijn vriend, geestesgenoot en maecenas J. de Hemptinne. Er werd aan gewerkt tot 1905. Aanvankelijk was de Hemptinne van plan het kasteel af te breken en een volledig nieuw neogotisch kasteel te laten bouwen. Hij heeft zich beperkt tot een nieuwe neogotische vleugel met kapel.

Het is een éénbeukige huiskapel met een driezijdige apsis en een hoog dak. Er zijn zeven lancetvormige vensters met glas-in-lood ramen, telkens met een heiligenfiguur, vergezeld van een typisch attribuut. De muurschilderingen zijn onderverdeeld in drie registers: onderaan louter decoratief; het middenregister stelt Maria en Jozef en allerlei Bijbelse figuren voor; het bovenste register is opnieuw decoratief onderbroken door engelenfiguren. In het koor staan gepolychromeerde heiligenbeelden. Maar het meesterwerk is het altaarstuk centraal in het koor: beeldjes vervaardigd over veertig jaar in het atelier van beeldhouwer L. Blanchaert. Dit retabel werd ondertussen afgestaan aan de Sint-Johannes-de Doperkerk van Afsnee. De kapel is ontwijd, maar er hebben wel nog doopplechtigheden in plaats gehad.

De aanwezigheid van Joseph de Hemptinne deed in de wijk Maaltebrugge een ware kunstkolonie verrijzen. Kunstenaars die de middeleeuwse kunstambachten weer tot leven wilden brengen (neogotiek): beeldhouwatelier van Leopold Blanchaert, meubelatelier van Leonard Blanchaert, kunstsmederij Fierlefijn, goudsmederij Bourdon en schildersatelier Bressers-Blanchaert.

Het kasteel heeft veel geleden door de bezetting tijdens beide wereldoorlogen. Tijdens W.O. II verbleven er achtereenvolgens Belgische, Duitse en Canadese soldaten, waardoor het zeer verwaarloosd raakte.

In 1940 verliet de familie de Hemptinne definitief het kasteel. Kasteel en park werden in 1953 te koop aangeboden.

Het kasteel werd gekocht door de Soc. Immobilière Bernheim te Brussel. Na aankoop van het park door de stad, werd ook het kasteel enige tijd gebruikt als administratief gebouw. Daarna werd het een bejaardeninrichting voor een twintigtal kostgangers. Het kasteel, thans privé bezit, is een art & event center, dat kan worden afgehuurd door groepen van 20 tot 200 personen voor seminaries, personeelsfeesten, wijndegustaties, familiefeesten, concerten en andere evenementen.

Kasteel en park werden in 1997 omwille van hun historische waarde als monument beschermd.

Literatuur

A. Meiresonne, pentekeningen met teksten van B. Baillieul.

G. Gevaert, Maaltebrugge, historisch belangrijk gehucht van Sint-Denijs-Westrem, Gidsenbond van Gent en Oost-Vlaanderen.

Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium. Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen 1997.

P. Van den Borre (Sint-Denijs-Westrem), teksten, foto's en tentoonstelling over kastelen. Internet. Google.

Daniël Van Ryssel

**HOEVER MEN IN 1911 STOND MET DE
WERELDTENTOONSTELLING VAN 1913.
DEEL 1: (JUNI 1910 - JUNI 1911)**

**VOOR U VERZAMELD UIT 31 600 EDITIES VAN DE
GAZETTE VAN GENT**

Raadpleeg GT jan.-febr. 2007 en maart-april 2010 voor wat vooraf ging.

27 juni 1910

Het bestuur van de *Wereldtentoonstelling* en het schepencollege hebben stappen aangewend om al de heren commissarissen-generaal van de tentoonstelling te Brussel uit te nodigen om onze stad te bezoeken, met de bedoeling hun de merkwaardigheden te tonen, alsook de plaats die voor onze *World's Fair* is aangeduid en er aldus een krachtige en doeltreffende propaganda voor te maken.

6 augustus 1910

Er is beslist dat de definitieve plans, opgemaakt door de bouwkundige Oscar Van de Voorde, voor oktober zullen aanvaard worden. Tegen die tijd wordt heel het terrein dat voor de *Wereldtentoonstelling* is bestemd met paaltjes afgetekend, zodat het publiek dat er wordt toegelaten, zich ter plaatse een juist denkbeeld zal kunnen geven van de uitgestrektheid van de onderneming.

29 augustus 1910

Er komt iets dat ons wel enige bezorgdheid inboezemt. Tot nu toe heeft men op alle tonen en bij alle gelegenheden gezegd en herhaald dat de *Wereldtentoonstelling* te Gent zal plaatshebben in 1913. Bij alle ontvangsten in het stadhuis en elders nodigde men de vreemde bezoekers uit, in 1913 in Gent terug te keren.

Volgens een vraaggesprek schijnt dit jaartal thans niet meer zo vast te staan.

De heer Cooreman zou immers gezegd hebben: *Zal de Wereldtentoonstelling plaats hebben in 1913?*

Indien er zich omstandigheden voordoen waaruit blijkt dat de bijval meer verzekerd zou zijn in 1914 of 1915, mag men zich niet aan het jaartal 1913 houden en moet het voorbeeld van Brussel worden gevolgd, waar de tentoonstelling eerst bepaald was voor 1908.

Voor talrijke belanghebbenden ware het echter noodzakelijk zo spoedig mogelijk een bepaalde datum vast te stellen. Van de andere kant is het te vrezzen dat de talrijke, onmisbare werken welke het stadsbestuur te Gent moet laten uitvoeren, ook op de lange baan worden geschoven als de tentoonstelling wordt uitgesteld.

2 oktober 1910

Gent werd bezocht door 36 gemeenteraadsleden en 12 dagbladschrijvers uit Parijs. Ze werden op de Kouter aan het Posthotel ontvangen door leden van de *Société Française de Bienfaisance*.

In een optocht van 16 open rijtuigen en 2 breaks bezochten ze de voornaamste gebouwen en monumenten zoals de *Leopoldskazerne*, de fontein de Kerchove op de Citadelboulevard, het park, de kruidtuin en het *Museum van Schone Kunsten*.

De heer Bellan, voorzitter van de Parijse gemeenteraad, nodigde de Gentse raad uit voor een bezoek aan Parijs in april van het jaar 1911.

6 oktober 1910

Om tot de ruchtbaarheid ten voordele van de *Wereldtentoonstelling* bij te dragen zullen 10 000 exemplaren van de *Gids van Gent* worden uitgedeeld in het Gents paviljoen te Brussel. Er zullen Vlaamse, Franse, Engelse en Duitse gidsen moeten zijn.

11 oktober 1910

Het *Uitvoerend Comité* begaf zich gisteren met een vijftal automobielen en vergezeld van de heer Van de Voorde buiten de Kortrijksepoort, om een bezoek te brengen aan de uitgestrekte gronden van de tentoonstelling. Deze werden op zijn aanwijzing gans doorlopen.

Hij heeft er zich op toegelegd zoveel mogelijk de gronden van Sint-Pieters-Aalst in hun huidige toestand te behouden, in de breedste mate de bestaande beplantingen te eerbiedigen en zorgvuldig de uitbreiding van de onteigenin-

gen te vermijden.

Daarna ging men in de *Handelsbeurs* over tot de aanstelling van de *Algemene Bestuurders* Jozef Casier, Emiel Coppieters en Maurits de Smet de Naeyer.

22 oktober 1910

De algemene commissarissen van de *Wereldtentoonstelling van Brussel* kwamen om 10 uur 15 in de Zuidstation aan en werden met 21 automobielen die ter beschikking waren gesteld door het *Inrichtend Comité*, naar het *Posthotel* op de Kouter overgebracht. De gezant van China verwekte in zijn nationale klederdracht nogal wat verbazing bij de talrijk samengestroomde menigte.

De bezoekers werden opgewacht door de heren Carels en Cooreman, voorzitters, Boddaert, algemene secretaris en Van de Voorde, bouwkundige.

De heer Cooreman drukte de hoop uit dat zij tijdens hun kortstondig bezoek zich zouden overtuigen van de belangrijkheid van Gent op gebied van handel, nijverheid, geschiedkunde en sociale ontwikkeling en zij hun bezoek weldra zouden hernieuwen.

Tijdens het feestontbijt in de *Arsenaalzaal* van het stadhuis werd door de heer Hubert, minister van arbeid en nijverheid, de verzekering gegeven dat de regering de tentoonstelling zal steunen:

“We hebben in België twee rassen, het Waalse en het Vlaamse. Het Waalse ras heeft onlangs te Luik getoond wat het op allerlei gebied kan en vermag en het is niet meer dan billijk dat men te Gent, de hoofdstad van het oude Vlaanderen, laat zien waartoe het Vlaamse ras in staat is.

Het is niet alleen uw recht maar ook uw plicht, de Wereldtentoonstelling zo schitterend mogelijk te maken en de regering zal u hierin krachtig bijstaan.”

Om 3 uur 30 vertrokken allen per automobiel naar het *Museum van Schone Kunsten*, waar in de zaal van de bestuurscommissie de plans van de tentoonstelling waren opengespreid. De heren Coppieters en Van de Voorde verschaften aan de bezoekers alle gewenste inlichtingen. Rond 4 uur en een kwart gingen de meeste gasten een rijtoer maken langs de terreinen te Sint-Pieters-Aalst.

7 januari 1911

De heren Coppieters en Casier deelden mee dat verscheidene onteigeningen in de Musschestraat tot een bedrag van 238 000 frank door de stedelijke commissie van financiën werden goedgekeurd.

De technische burelen die tijdelijk in het lokaal van de *Handelsbeurs* waren ingericht, zijn thans overgebracht naar de Kortrijksesteenweg 203-211, even

voorbij de viaduct. Op de vijf kleine huizen staat in vergulde letters vermeld: *Exposition Universelle et Internationale 1913 - Wereldtentoonstelling en Bureaux des Travaux - Bureel der Werken.*

17 januari 1911

In beginsel werd tot de stichting van een officieel *Blad der Tentoonstelling* besloten. Het is te hopen dat het blad in de twee landstalen zal verschijnen!

Een gans bijzonder belang zal verleend worden aan de Congolese afdeling en voor de Franse deelneming zijn de beloften geruststellend.

20 januari 1911

Op de voorbereidende zitting in de *Handelsbeurs* met de voorzitters of afgevaardigden van alle sportmaatschappijen van de stad waren 40 verenigingen vertegenwoordigd, voorgezeten door de heer Maurits de Smet de Naeyer, één der algemene bestuurders. De heer Feyerick werd aangeduid om het voorzitterschap van de sportgroep op zich te nemen.

Deze deelde mee, dat de sporten democratisch moeten zijn en vooral veel volk aanlokken. Niets zal gespaard blijven om ze zo aantrekkelijk mogelijk te maken. Grote en talrijke wielrijderskoersen zullen worden gegeven.

De heer Mys, voorzitter van de *Gentsche Volksmaatschappij*, verzekerde dat de kampioenaten van turnen te Gent zullen worden betwist.

Aan iedere maatschappij zal een *vraagboek* worden opgestuurd, waarin zij voor 15 april de opmerkingen zal inschrijven en haar gedachten ontwikkelen over hetgeen te doen is op sportgebied.

De heer Verdonck van de *Royal Sport Nautique* verklaarde dat denkkelijk de kampioenaten van Europa voor regatten zullen gevaren worden gedurende de termijn van de tentoonstelling.

Daarna werden de algemene plans aan de vertegenwoordigers voorgelegd. De heer Feyerick toonde de plaats aan waar om zo te zeggen een echte *Stade* zoals te Londen zal worden opgericht, met tribunes welke 6000 personen kunnen bevatten.

De heer Terryn van de *Royal Club Gantois* vroeg of er zal gezorgd worden voor een voetbalterrein. Dit wordt voorzien.

De heer J. Mechelynck vroeg namens de *Automobielenclub* naar de mogelijkheid om een groot feest met kampstrijden te geven. Men zal voor alles zorgen. Aangezien het sportplein op 2,5 kilometer van de hoofdingang zal gelegen zijn, stelde de heer De Breyne van de *Aéroclub* de vraag of er genoeg gasvertakkingen zullen zijn voor het inrichten van een ballonfeest. Men zal werken

volgens de vragen en voorstellen die werden gedaan.

23 januari 1911

De eerste aanbesteding voor de *Wereldtentoonstelling* is deze voor de definitieve burelen. De onteigening van werkmanshuizen in de Musschestraat zijn door de gemeenteraad goedgekeurd, mits betaling van 59 500 frank. Ze zullen opgericht worden op de plaats waar zich het sportplein van de *A. A. La Gantoise* bevindt.

Het *Algemeen Bestuur* is thans in het bezit van al de nodige gronden. Het buitengoed, bewoond door majoor Polsenaere achter de *Omnium Club*, is onteigend en zal worden afgebroken.

30 januari 1911

Het *Uitvoerend Comiteit* hield voor de eerste maal zitting in de lokalen van het beheer aan de Kortrijksesteenweg 203-211.

Het bepaald contract met de *Maatschappij van Land- en Hofbouwkunde* werd door de belanghebbende partijen ondertekend. De besturende commissie van de *Maatschappij ter bevordering van de Schone Kunsten en Wetenschappen* besloot haar aanstaande driejaarlijkse tentoonstelling tot 1913 te verdagen en geniet van de gewone toelagen. Zij zal in de nabijheid van de voorname ingang worden ingericht.

De gemeentelijke gronden van Sint-Pieters-Aalst werden ter beschikking gesteld van de *Algemene Bestuurders*.

De studies aangaande de inrichting van het *Paleis van de Textielnijverheden*, de *Congolese Afdeling* en het deel dat aan de landbouw is voorbehouden worden met grote bedrijvigheid voortgezet.

6 februari 1911

In maart zal de aanbesteding plaatshebben van de serren voor het kweken van de planten en het struikgewas, bestemd om de tuinen te versieren. Ze zullen worden opgericht langs de Vrijheidslaan. De stad heeft daartoe haar boomkwekerij overgebracht naar de opgehoogde weiden nabij de Patiëntjesstraat.

Het gebouw voor het bestuur wordt op 18 februari aanbesteed. Het zal onderdak moeten zijn op 1 juni en een eerste maal geleverd tegen 1 augustus.

Voor alle werken worden de gewone voorwaarden van minimum dagloon en maximum werkuren toegepast. Onderaannemers en leveraars worden niet erkend.

11 februari 1911

Het algemeen plan van de *Wereldtentoonstelling* zal binnenkort openbaar worden gemaakt. Een 900 meter lange en 40 meter brede laan zal het grootste deel van de gronden doorlopen en een prachtig vergezicht opleveren. Een andere dreef van 600 meter lengte zal rechtstreeks leiden naar het stadion, waar de verschillende sportmeetings zullen plaatshebben.

De paviljoenen van de Belgische steden worden opgebouwd op een daartoe opzettelijk bestemde plaats, die men dan ook *Gemeenteplaats* zal noemen.

Een bijzondere schikking is genomen om zoveel mogelijk brandgevaar te weren door te voorzien in afgescheiden paviljoenen. Het *Algemeen Bestuur* verwerpt alle verantwoordelijkheid bij brand, wat er ook de oorzaak van zij.

14 februari 1911

Men is op het terrein begonnen aan het afbakenen van de verschillende afdelingen, bij middel van wit en zwart geschilderde houten palen, bekroond met nationale vlagjes. Gisternamiddag waren er op het terrein rond de Grondwetplaats reeds een aantal geplaatst.

25 februari 1911

Het officieel blad *Gent-Tentoonstelling* zal vanaf aanstaande maand verschijnen. Deze uitgave zal een kunstkarakter dragen dat door iedereen zal gewaardeerd worden.

De beplantingsdienst werkt te Sint-Pieters-Aalst ijverig aan het verplanten van de bomen, genoodzaakt door de aflijning van de grote lanen welke voorzien zijn op de plans die door het *Uitvoerend Comité* werden goedgekeurd. De onderhandelingen met de regering voor het sluiten van een verdrag met de staat worden voortgezet. De *Algemene Bestuurders* leggen er zich vooral op toe, voor Gent dezelfde voordelen te verkrijgen als deze welke aan de tentoonstelling van Luik werden toegestaan. Ze hebben thans ook de beschikking over de krijgsgronden gekregen.

Het bestuur van de *Van Houtte's Kring*, dat zich voorstelde voor 1913 belangrijke bloemententoonstellingen in te richten, heeft er dank zij de tussenkomst van de *Algemene Bestuurders* in toegestemd, ze tijdens de *Wereldtentoonstelling* te houden. Ze zullen dus binnen de omheining plaatshebben in de zomer van dat jaar.

Het *Uitvoerend Comité* heeft besloten van nu af aan de *Wereldfoor* officieel bekend te maken in al de vreemde landen en insgelijks in de Belgische cen-

tra. Verscheidene vraagstukken welke de ruchtbaarheid betreffen kregen een oplossing.

Heden gebeurt de aanbesteding voor het bouwen van acht broeikassen met galerij, op te richten langs de Vrijheidslaan.

27 februari 1911

De hoeveelheid ingezonden ontwerpen voor de wedstrijd van de plakbrief is groot, maar het kunstgehalte van de meeste laat veel te wensen over en de jury kon al dadelijk een overgroot getal aan de kant zetten.

Na een schifting onder de beste ontwerpen kende de keurraad bij eenparigheid de eerste prijs toe aan het ontwerp met de kenspreuk *Rustoord* van de heer Leon De Smet, kunstschilder te Sint-Martens-Latem. Een tweede werd toegekend aan de heer Mauritius Sys, insgelijks kunstschilder te Sint-Martens-Latem, voor het ontwerp met de kenspreuk *Projet*.

Het *Algemeen Comiteit* kocht nog twee andere ingezonden ontwerpen aan, bestemd voor een afzonderlijke tentoonstelling, namelijk een ontwerp van de heer De Bondt uit Gent en een ander van de heer Damien uit Diest.

2 maart 1911

Het is nu zeker dat de *A. A. La Gantoise* weg moet uit de Musschestraat want de heer ondernemer Schauwvlieghe heeft reeds talrijke materialen naar het plein gebracht om aan de bouw van de definitieve burelen te beginnen.

Na lange onderhandelingen met de stad bekwam de sportmaatschappij het terrein nabij de Albertbrug dat door haar was gevraagd. Over een goede maand zal het nieuwe plein in orde zijn en kan het ingehuldigd worden.

13 maart 1911

Men vreest dat het openbaar verkeer voor de hoofdgevel van de *Wereldtentoonstelling* tussen de Musschestraat en de Sint-Pieters-Aalststraat grote moeilijkheden zal opleveren. Men onderzoekt de mogelijkheid om een deel van het wagen- en rytuigenverkeer van de Oudenaardse- en Kortrijksesteenwegen af te leiden langs de Ganzendries en de Sint-Denijslaan, om uit te komen aan de tunnel die onder de nieuwe statie Gent-Sint-Pieters zal gebouwd worden.

Het ontwerp is stellig uitstekend, maar wie de kosten daarvoor zal betalen is onzeker, aangezien het bedrag van de laatste lening die de stad Gent heeft aangeaan reeds een bestemming heeft ontvangen.

22 maart 1911

De *Belvédère* in het park is reeds totaal afgebroken en weldra zal men dwars over de grond van de gewezen *guinguette* beginnen met het aanleggen van de nieuwe laan in verbinding met de Krijgslaan, onder de viaduct van de Musschestraat.

24 maart 1911

Het landbouwkundig gedeelte van de *Wereldfoor* zal zeer belangrijk wezen. Er is kwestie van dichtbij de Oudenaardsesteenweg een gans dorp aan te leggen op een grond van verscheidene hectaren.

Binnen weinige dagen zal men het eens worden over het huren van uitgestrekte hallen, bestemd voor de nijverheden en de machines.

Al de gebouwen zullen afzonderlijk staan. De voornaamste bekommernis is namelijk het vermijden van uitbreiding bij brandgevaar.

27 maart 1911

Vanaf 3 april zullen 27 Gentse gemeenteraadsleden samen met de collega's van Brussel, Antwerpen en Luik naar Parijs afreizen. Onder hen de heren Siffer, Anseele, Vande Vijver, Lampens, Boddaert, Baertsoen, De Weert, De Bruyne, Vander Stegen, Cruyl, Carpentier, de Hemptinne, Casier, Eylenbosch, Liebaert, Heynderickx, Bruggeman, Coppieters, De Bruycker, Bontinck, Lefèvre en Peelman.

1 april 1911

De commissiën hebben een krediet van 8000 frank gestemd om de kosten te bestrijden van de ruchtbaarheid voor de Gentse *Wereldfoor* op de tentoonstellingen van Roubaix en Turijn.

3 april 1911

De regering heeft het inzicht voor Gent te doen wat zij in 1905 voor Luik deed, namelijk een ontvangst van 760 000 frank waarborgen voor het afstaan van plaatsruimten aan tentoonstellers. Ze zal die som aan het *Uitvoerend Comité* voorschieten. De kredieten zullen voorkomen op de begroting van arbeid en nijverheid voor 1912.

10 april 1911

De heer Siffer, dienstdoende burgemeester, heeft van de heer Bellan, voorzitter van de stedelijke raad van Parijs, het volgende telegram ontvangen:

“De stad Parijs dankt u, ons de betuiging der toegenegenheid van Gent gebracht te hebben. Ik verzeker u dat onze gevoelens de uwe beantwoorden en wij zijn ervan overtuigd dat uw kort bezoek de wederzijdse en warme genegenheid die onze beide steden verbinden, nog versterkt heeft.”

Het stedelijk bestuur zond wederkerig een telegram naar Parijs:

“Onder de indruk van de prachtige ontvangst welke de municipale raad van Parijs ons zo mild heeft voorbehouden, houden wij er aan u andermaal de gevoelens van hartelijke achting en broederlijke sympathie uit te drukken, waarvan wij reeds de gelegenheid hadden u tijdens dit onvergetelijk bezoek te doen.

Het doet ons onuitsprekelijk goed dat de banden van nauwe vriendschap, die het Belgische vaderland aan de stad Parijs en de grote Franse natie verenigen onverbreekbaar toegehaald zijn.”

Deze reis heeft aanleiding gegeven tot een ondervraging in de Kamer van Volksvertegenwoordigers. De heer Maenhout vroeg namelijk aan de heer minister of de gemeenteraadsleden van grote steden het recht hebben op kosten van de gemeentekas reizen te ondernemen naar Parijs en Londen.

De heer Berryer heeft geantwoord dat die willekeurige uitgaven afhangen van de gemeenteraden zelf, die echter de goedkeuring van de bestendige deputatie moeten bekomen.

19 april 1911

De plans welke door de heer bouwmeester Van de Voorde werden opgemaakt voor het *Paleis van de Hofbouw en de Feestelijkheden* zijn tentoongesteld in de *Handelsbeurs* op de Kouter.

20 april 1911

De hoofdingang van de tentoonstellingsterreinen te Sint-Pieters-Aalst zal gemaakt worden op de Kortrijksesteenweg, een weinig voorbij de spoorweg. De voetgangers zullen door twee parken gaan en er zal ook een standplaats ingericht worden voor rijtuigen en automobielen. De grote hoofdgevel zal aan de beide uiteinden bekroond zijn door grote torens, met in het midden een

monumentale koepel.

Aan de linkerkant komt het *Paleis van de Belgische Nijverheden* en aan de overzijde dat van de buitenlandse, ieder 60 000 m² groot. Dan volgen de gebouwen van de verschillende besturen zoals de politie, het Rode Kruis en de brandweerdienst, alsook een grote watervergaarbak.

Het *Paleis der Schone Kunsten*, het *Paleis der Nijverheidskunsten* en een feestzaal zullen het einde uitmaken van de grote middendreef, welke zal uitkomen op de Zwijnaardsesteenweg. Langs de Krijgslaan komen de paviljoenen van de vreemde steden, de *Hal der Machines* en de afdeling van de kleine ambachtstuigen. De voorgevels van deze gebouwen worden eerstdaags in wedstrijd gegeven.

Achter de kerk van Sint-Pieters-Aalst en de aanpalende huizen wordt een plaats van 30 000 m² voorbehouden voor de verschillende vreemde landen. Daar dichtbij zal een *Vlaamse Wijk* worden opgericht, met een hedendaags modeldorp en een nabootsing van het oude Vlaanderen.

21 april 1911

In plaats van een paleis in hout en *staff*, dat insgelijks veel geld kost, onderhandelt het *Algemeen Bestuur* met het gemeentebestuur over de oprichting van een duurzaam gebouw op de grote koer van de citadel.

De hoofdgevel in witte steen zal verrijzen op de plaats waar in 1899 de bres werd gemaakt die toegang gaf tot de citadel tijdens de *Provinciale Tentoonstelling*. Het middendeel zal bestaan uit een zuilengalerij en een vierkante zaal. Een brede trap zal er langs buiten heen leiden. Op de hoeken komen twee torens.

Het gelijkvloers zal ter hoogte komen van de vestingsgordel, die zal herschapen worden in wandeltuinen die uitgeven op het restaurant van de feestzaal. De zalen en de afhankelijkheden van de spijshuizen zullen op de eerste verdieping gelegen zijn. Het gelijkvloers zal dienen tot drinkzalen.

De achtergrond van de grote zaal zal palen aan de wintertuin van 5000 m² en desnoods kunnen veranderd worden in een toneel, met machines voor de vertoningen.

Het *Feestpaleis* zal een lengte hebben van 300 meter, een breedte van 165 meter en een totale oppervlakte van 10 000 m². De grote hal met glazen dak en de warme broeikassen zullen er aan palen. Ieder restaurant zal 72 meter lang zijn. Boven de restaurants komen vier torens van 25 meter hoogte.

Het grootste deel van het park zal ingelijfd worden bij de tentoonstelling en voorbehouden zijn aan de aantrekkelijkheden. Er zullen ingangen zijn op de Citadellaan achter de fontein de Kerchove, aan het uiteinde van de Leopold-

laan nabij het speelplein en aan de Heuvelpoort.

Aangezien het park met de eigenlijke tentoonstelling verbonden wordt door de nieuwe laan van de gewezen *Belvédère* naar de Krijgslaan, zal tussen de Fortlaan en de Parklaan een openbare voetgangersbrug over de dreef worden gelegd.

26 april 1911

De eerste plakbrief van de *Wereldtentoonstelling* zal einde mei of begin juni verschijnen. Het is het ontwerp van de heer Sys, dat met de tweede prijs bekroond werd. De tekst zal in vier talen zijn: Vlaams, Frans, Engels en Duits.

2 mei 1911

Wij ontvingen een lezersbrief aangaande de citadel van het park.

“De aankoop door de stad van de kazerne van de citadel om de grond bij het park in te lijven, was sedert lange jaren gewenst, maar helderziende geesten zoals hoogleraars en kunstenaars oordeelden er gans anders over en daarom moesten de kloekgebouwde lokalen behouden en veranderd worden in een wandelterras, dat het park zou beheersen. Op de koer kon een fraaie tuin worden aangelegd, waardig aan de *Stad der bloemen*.

Maar de voorstanders van de afbraak verschenen met zekere plans, onder voorwendsel het park te vergroten, dat reeds aanzienlijk verminderd was geworden door de innemingen van grond voor de kruidtuin en het *Museum van Schone Kunsten*.

Op 7 februari bood het *Inrichtend Comité* het plan aan voor het bouwen van een overgrote hal op de koer. Voorlopig? Neen, want in april werd door onze bestuurders verklaard dat, gezien het verschil in kosten voor een voorlopig en een bestendig gebouw gering is, beslist werd een reeks grote zalen te bouwen, die bepaald het grootste gedeelte van de gewezen citadel zullen beslaan.

Wordt het park niet vergroot, dan zullen de bezoekers toch kunnen wandelen rond de zes torens van het nieuwe Feestpaleis dat ons park zal ontsieren! *Mundus vult decipi*. De wereld wil bedrogen zijn!...”

10 mei 1911

Een tweede lezersbrief over het *Feestpaleis* heeft ons bereikt.

“Ik betwist de noodzakelijkheid niet van een Feestpaleis te hebben, maar er kan geen goede reden ingeroepen worden om het in het park op te richten, zelfs niet als men aanvoert dat het is om een herinnering te vereeuwigen die

het *Inrichtend Comiteit* aan de stad zou schenken.

Waartoe zal het gebruikt worden als het voor het publiek niet gesloten blijft? Buiten enkele *bijzondere* tentoonstellingen zullen de overgrote hallen maar weinig voordelen opleveren voor onze stadsgenoten, welke thans fier zijn op hun *Volkspark* en de zalen van de Casino aan de Coupure. Door het nieuwe paleis onttroond, zullen die door het publiek worden verlaten, zoals weleer geschiedde met de bloeiende dierentuin...”

19 mei 1911

Men is langs de Sint-Pieters-Aalststraat begonnen aan het afsluiten van het terrein voor de tentoonstelling.

De geïllustreerde postkaarten en reclamezegels verwerven meer en meer bijval. Dagelijks vraagt men er aan alle kanten naar.

Grote borden welke de *Wereldtentoonstelling* aankondigen werden langsheen onze drukst bereden spoorbanen aangebracht.

Het *Uitvoerend Comiteit* richt ter ere van de Engelse dagbladschrijvers een bezoek in aan de merkwaardigheden van de stad.

De heer Max, burgemeester van Brussel, heeft zijn steun toegezegd aan het opbouwen en de inrichting van het *Paviljoen van Brussel*.

De onderhandelingen met het ministerie van oorlog worden voortgezet, om te verkrijgen dat men de werken tot gelijkmaking van het plein der ruitrij- en artilleriekazernen bespoedigt.

Het lastenkohier van het *Hofbouw- en Feestpaleis* is gereed. Men wacht nog slechts op de beslissing van de gemeenteraad aangaande het optrekken van het gebouw in duurzame materialen, om tot de werken over te gaan.

De aanbesteding voor de *Hal der Nijverheid en Machines* die 7000 m² oppervlakte zal hebben, is goedgekeurd. De werken zullen binnen een vijftiental dagen aangevangen worden en dienen voor 1 juli 1912 voltooid te zijn.

Al de plans zullen ter gelegenheid van de regatten van Terdonk in de *Handelsbeurs* tentoongesteld zijn.

21 mei 1911

Het *Uitvoerend Comiteit van de Wereldtentoonstelling te Gent* werd gisteren om 11 uur in het groot audiëntiesalon op de eerste verdieping in het paleis te Brussel bij de koning ontvangen. De Gentse afdeling was samengesteld uit de heren graaf Paul de Smet de Naeyer en baron R. de Kerchove d' Exaerde, erevoorzitters, Emiel Braun, onder-erevoorzitter, G. Cooreman en Gustaaf Carels, voorzitters, Maurice de Smet de Naeyer, ondervoorzitter, Jozef Casier,

E. Coppieters, Albert Ceuterick, Jan de Hemptinne, Albert Feyerick, leden en Henri Boddaert, algemene secretaris.

De heer Cooreman sprak er de volgende rede uit:

“Sire, vanaf het eerste uur vond het *Uitvoerend Comité* bij de regering van de koning een welwillende en brede steun, maar om aan ons werk het gezag en het zedelijk gewicht te bezorgen die er het welslagen moet van verzekeren, ontbreekt ons nog het hoog beschermerschap van Uwe Majesteit. Het is deze gunst die wij met eerbiedig vertrouwen komen verzoeken.”

De koning liet zich de leden van de afvaardiging voorstellen en drukte ze allen de hand. Aan de heer Cooreman zegde de vorst daarop zeer gelukkig te zijn, de afvaardiging te kunnen ontvangen en met liefde zijn hoog beschermerschap te kunnen verlenen.

“Gent was als aangeduid om haar *Internationale Tentoonstelling* te hebben. Haar *Floralien* hebben haar een wereldfaam bezorgd en haar gedenkgebouwen zullen voor de vreemdeling een grote aantrekkelijkheid daarstellen. Mijn volledige steun is van nu af aan de Gentse onderneming toegezegd.”

De heer Cooreman en de *Algemene Bestuurders* zetten daarna de plannen van onze aanstaande *World's Fair* uiteen. Verscheidene leden deden terloops de dringendheid uitschijnen van het ondertekenen van het verdrag tussen de staat en de stad en wezen op de wenselijkheid dat spoedig een *Algemene Commissaris* zou worden benoemd.

22 mei 1911

De *Officiële Dekenbond van Gent* heeft een protestatie gestemd aan het schepencollege, tegen het bouwen van een *Feestpaleis* buiten de stad.

“Volgens lopende geruchten zouden de voorstanders van een feestzaal buiten het centrum van de stad thans alle pogingen in het werk stellen om hun ontwerp tot stand te zien komen en aldus als het ware bij verrassing een beslissing uitlokken, waarop naderhand niet meer kan worden teruggekeerd.

Meer en meer wordt de neiging bespeurd om de stad in twee gebieden te verdelen. Terwijl het oude, historische Gent aan zijn lot overgelaten wordt, schijnen al de pogingen zich te verenigen om een zogenaamd aristocratisch gedeelte tot stand te brengen, waar al de inrichtingen verenigd worden van weelde en vermaak, alsook al de monumenten welke aan kunst en wetenschap zijn gewijd. Zo iets nastreven is ondemocratisch, een vernedering voor de misdeelden van het fortuin en werkt nadelig op de volksbeschaving.

De Korenmarkt wordt beschouwd als de grens van het rijke gedeelte en alles wat voorbij deze plaats ligt schijnt gedoemd tot de ondergang.

Terwijl in de stad een geschikte plaats wordt aangewezen om er een feestzaal

op te richten, zorgen de voorstanders van de klassenafzondering er voor, deze te doen verrijzen in het park. Geen enkele geldige reden kunnen zij aanvoeren om het handeldrijvende gedeelte te beroven van de voordelen die uit de nabijheid van een dergelijke inrichting zouden voortvloeien, ook niet waarom de werkende bevolking, die toch ook recht heeft op kunstgenot, zal gedwongen worden het feestlokaal te gaan zoeken op een half uur afstand van het middelpunt van de stad.

Bovendien zou het oprichten van de feestzaal op de Korenmarkt de gelegenheid verschaffen, de vuile, ellendige krotten te doen verdwijnen die nu nog bestaan in de onmiddellijke nabijheid van de Veldstraat, de voornaamste straat van de stad en alzo een einde stellen aan de walgelijke tonelen die daar plaatsgrijpen onder de ogen van de kinderen en onvolwassenen. Het ware de verwezenlijking van een reiniging onder moreel en hygiënisch oogpunt.”

Namens de *Dekenbond*: Cassiers, voorzitter, De Cuyper, hoofdbaljuw.

10 juni 1911

Het paviljoen voor het bestuur, opgericht op het gewezen speelplein van A. A. *La Gantoise*, nadert de voltooiing. Het zal met zijn breed geschaliende daken en grillig gevormde vensters een zeer goede indruk maken. Het moet tegen 1 augustus ter beschikking worden gesteld. De tribune die op het plein stond is weggebroken.

Thans is heel het terrein afgesloten dat tussen de Kortrijksesteenweg, de Oudenaardsesteenweg, de oude spoorbaan Gent - Kortrijk, de Sint-Pieters-Aalststraat, de Zwijnaardsesteenweg en de Musschestraat voor de *Wereldfoor* is bestemd.

Het lief tuintje dat in het midden van die wijk op de Grondwetplaats was aangelegd moet voor de gebouwen verdwijnen. Reeds is het sierlijk ijzeren hek dat er rond stond weggebroken.

De broeikassen waarin de planten en bloemen voor de versiering van de *Wereldfoor* zullen gekweekt worden naderen hun voltooiing.

Tot nu toe was het buizennet van de stedelijke waterleiding maar gelegd tot aan de Guldensporenlaan. Het zal nu verlengd worden tot aan de herberg *De Sterre* en dan langs de Krijgslaen heel het terrein van de tentoonstelling doortrekken, teneinde desnoods elk mogelijk brandgevaar te kunnen bestrijden.

Er wordt wel eens geklaagd dat men nog niet de hand aan het werk slaat voor de oprichting van de gebouwen. De reden is dat de hallen voor de tentoonstelling reeds kant en klaar voorbereid zijn en slechts moeten worden samengesteld. Het *Besturend Comité* heeft namelijk 70 000 m² hallen overgenomen

van de tentoonstelling te Brussel in 1910. Langs die kant zal alles dus snel gereed zijn.

11 juni 1911

Men heeft op en rond de plaats van de *Belvédère* de grootste bomen omgehouden, zodat het oog nu reeds de viaduct kan zien waarlangs bij middel van een aan te leggen laan, de gemeenschap zal verwezenlijkt worden tussen het park en de eigenlijke terreinen van de *Wereldtentoonstelling* naast de Krijgslaan.

14 juni 1911

De drie *Algemene Bestuurders* hebben over het belangrijk vraagstuk van het *Feestpaleis* aan het schepencollege een nota doen toekomen.

Het *Uitvoerend Comité* moet de oprichting onderzoeken van een grote serre en een oranjerie, bestemd voor de hofbouwtentoonstelling en deze van bloemen en planten die een overgrote plaats zullen innemen in onze *Wereldfoor*. Grote zalen met de onmisbare afhankelijkheden moeten daartoe worden uitgerust.

De heer Van de Voorde, hoofdbouwmeester, werd gelast met het opmaken van de plans. Ze werden samen met de maatschappij van de Casino bestudeerd. De plaats die als vanzelf werd aangeduid is het terrein dat vroeger werd gebruikt door de kazerne van de citadel, gelegen in het midden van het park. Wanneer de plans tentoongesteld werden, was men het er in het *Uitvoerend Comité*, de vergadering van de aandeelhouders en bij het publiek volkomen over eens, dit gebouw in duurzame materialen te zien oprichten. Het ontwerp werd in die zin gewijzigd.

Volgens het vertoog spreekt het vanzelf dat de vestingen en kazematten van de citadel van geen nut zijn voor het nieuwe gebouw en moeten afgebroken worden.

Het park kan aldus aanzienlijk worden vergroot en de tuinen die zich tot aan het *Feestpaleis* uitstrekken zullen met de bestaande beplantingen worden verbonden. Het ontwerp beantwoordt aan een wezenlijke behoefte. De stad zal immers grote hulpmiddelen vinden in de verpachting van drinkzalen, spijshuizen en verschillende lokalen aan bijzondere maatschappijen.

16 juni 1911

De stad Brussel heeft aan het gemeentebestuur van Gent laten weten dat zij een paviljoen zal laten bouwen op het terrein van de *Wereldfoor*. Van de stad

Luik wordt hetzelfde verwacht.

17 juni 1911

We weten dat de plaats voor de eerste grote hal reeds is afgebakend. Nu is ook al het nodige ijzer en hout ter plaatse gebracht, zodat men weldra aan de oprichting zal kunnen beginnen.

In dit vooruitzicht heeft men op verschillende plaatsen plankjes geplaatst met het opschrift *Verboden op de werken te gaan*. Ze zijn ongelukkig alleen in het Frans. Zou men er ook geen Vlaamse opschriften kunnen plaatsen of mogen de Vlamingen wel de terreinen betreden?

20 juni 1911

In de zitting van de stedelijke raad deed de heer Coppieters verslag over het *Feestpaleis*. De stad zou voor 500 000 frank tussenkomen bij het gebouw in duurzame materialen. Het overige miljoen zal door de staat en de *Naamloze Maatschappij der Tentoonstelling* worden gewaarborgd. Na de tentoonstelling komt het lokaal de stad Gent toe.

Een lid van de vergadering drukte zijn spijt uit dat er geen Vlaams verslag over deze belangrijke kwestie werd ingediend. De heer Siffer, dienstdoende burgemeester, verhelderde dat het Vlaams verslag gemaakt wordt, maar de tijd hiertoe nog ontbrak. De besluiten werden aangenomen.

21 juni 1911

Het *Comiteit van de Wereldtentoonstelling* heeft de heer Aloïs De Beule, beeldhouwer alhier, in samenwerking met de beeldhouwer Ingels gelast met het vervaardigen van een maquette voor een monumentale groep, die het *Ros Beyaert* moet voorstellen, omgewerkt tot fontein, om geplaatst te worden in de hof aan de hoofdingang van de hallen.

Het ontwerp is zeer gelukkig, zowel van opvatting als van uitvoering. Op een groot rotsblok staat het *Ros Beyaert* in steigerende houding. De groep zal 8 meter hoog zijn en worden uitgevoerd in gebronsde pleisterkalk. De rots welke moet dienen als voetstuk zal komen te staan in het midden van een grote vijver, waaruit allerlei grillige fonteinen zullen ontspruiten.

Geplaatst voor de eerste grote hal van de tentoonstelling zal de groep van de heren De Beule en Ingels stellig een grote indruk maken.

26 juni 1911

Gustaaf Carels, één der voorzitters van het *Uitvoerend Comité der Wereldtentoonstelling*, is zaterdagmiddag 24 juni overleden aan de verwikkeling van een heilkundige operatie.

Het was grotendeels aan hem te danken dat het ontwerp om te Gent een *Wereldfoor* op te richten weldra de algemene instemming en financiële steun vond. Aan de tentoonstelling te Brussel verleende hij zoveel steun en medewerking, dat koning Albert hem eerlang benoemde tot *commandeur in de Leopoldsorde*. De begrafenis heeft plaats op woensdag 28 juni om 11 uur.

27 juni 1911

Behalve de ingangspoort en twee stukken muur wordt de vesting van de citadel afgebroken. Men doet met zoveel kracht de muren springen, dat zaterdagmorgen grote stenen in een zaal van het *Museum van Schone Kunsten* zijn gevlogen. Niet alleen is een gat in het glazen dak gemaakt, de puinen hebben ook een verwarmingstoestel beschadigd en in een groot tafereel van Van Helmont is een scheur. Het is nodig maatregelen te nemen om dit voortaan te voorkomen.

ERIK DE KEUKELEIRE

Fragmenten uit “De Wereldtentoonstelling van 1913 te Gent (1896-1920)”; 352 pagina’s, oktober 2004, uitgave in eigen beheer.

***GHENDTSCH*E TOESTANDEN**

WOONSCHEPEN

Op het water wonen. Woonschepen. Een speciale manier van leven. Droom van velen...

In België is het vooral een Gents fenomeen. Van de in 2011 zowat 350 in

Afb. 1. Een tot huisje omgebouwde visserssloep. Uit *David Copperfield* van Charles Dickens.

Vlaanderen geregistreerde woonschepen lagen er minstens de helft permanent in Gent aangemeerd¹. Naast de eigenlijke woonboten zijn er een tiental schepen met horecafunctie, erg gevarieerd in aard, van café tot en met de roemruchte Poezenboot.

Dat is heel wat, maar natuurlijk niets in vergelijking met het welbekende geval Amsterdam waar, actueel stevig ingeperkt, ongeveer 2500 families op het water wonen. En ook in andere landen zijn er heel wat: in Engeland leven een 15000 mensen permanent in schepen en ook Parijs ‘ligt vol’². In Azië zijn de vooral toeristisch uitgebate *houseboats* in Kashmir, in de Mekong delta en in Kerala (zuidelijk India) gekend.

Wie ooit de lotgevallen las van *David Copperfield* door Charles Dickens neergeschreven rond 1840, weet dat dit geen nieuw fenomeen is. De onvergetelijke schutsengel van de kleine David, de goedgehartige meid Peggotty, had haar thuis in zo’n boot. Maar dat was een wrak van een vissersboot dat met de kiel omhoog op het droge lag. Scheepswrakken werden hier en daar, voor zo ver mogelijk, bewoond door armelui die nergens elders beschutting vonden. Ze waren zeldzaam, vermoeden we. Veel en veel groter in aantal waren natuurlijk de binnenschepen, dikwijls in uiterst benepen omstandigheden bewoond door schippersfamilies³. Maar hun scheepjes, tegenwoordig schepen, waren en zijn niet in de eerste plaats bedoeld om in te wonen en we noemen ze geen woonschepen.

In dit artikeltje beperken we ons tot de Gentse woonschepen die permanent of semi-permanent bewoond werden en worden door mensen die meestal niets te maken hebben met de professionele binnenschipperij. We gaan op zoek naar hun geschiedenis. Het is een onderwerp dat voor Gent, naar ons weten, nog nooit aangesneden werd.

Houseboat *My Dream* van architect Charles Van Driessche

Zoals zo dikwijls, zeg maar bijna altijd het geval is, waren het (min of meer) excentriekelingen, artiesten en zo, die als eersten in dergelijke zonderlinge armeluisbehuizingen gingen leven. Ze waren ook de eersten die omstreeks 1900 naar de zo lang misprezen boerenbuiten trokken, naar Sint-Martens-Latem bijvoorbeeld. Later waren zij de eersten die leeglopende wijken in de binnenstad zoals het Patershol terug bevolkten en verlaten steegjes en beluiken begonnen op te knappen. Weldra zag je ze ook in griezelige verlaten fabrieken hun lofts installeren.

Precies zo ging het in zijn werk met de woonboten. De Gentenaars hadden al in 1911 kennis gemaakt met de woonboot - pleziervaartuijg van een Parijse

Afb. 2. De salonboot (house boat) van architect Charles van Driessche in 1911 aangemeerd aan de Predikherenlei (foto uit *Gent XXe Eeuw – Gand XXe Siècle*, verzameling DSMG, Begijnhof Sint-Amandsberg).

artieste, een zekere mademoiselle Lanthelme. Niet echt een succesverhaal, want de dame verdrong enkele weken later jammerlijk in de Rijn. Rond dezelfde tijd was ook een Gentenaar een dergelijk schip klaar aan het maken. Enigszins verrassend lijkt ons wel dat dit niet gebeurde naar Hollands, maar naar Engels voorbeeld. Dat kunnen we afleiden uit de naam van die allereerste woonboot “My Dream” en uit de terminologie gebruikt in een artikel *Un house-boat* dat in 1911 verscheen in het tijdschrift *Gent XXe eeuw - Gand XXe Siècle*⁴.

De naam zegt natuurlijk ook heel wat over wat zo’n boot meestal was en nog altijd is: een droom van velen. Maar zo voegt de auteur van dit artikel er meteen aan toe: het is een kostelijke luxe die slechts weinigen zich kunnen permitteren. Dat was toen wellicht nog meer het geval dan nu.

De boot “My Dream” was ingericht als mini-villa van en voor iemand die zich zoiets aankon: de aannemer - architect Charles Van Driessche. Hij stond toen aan het hoogtepunt van zijn carrière. We kennen hem van de betoverend mooie Cité Charles Van Driessche (officiële straatnaam). De ongewone locatie, feitelijk een steeg in 1901 getrokken aan de Martelaarslaan en destijds

doodlopend op de vuile en nog niet recht getrokken Leie, wijst er al op dat de man niet terugschrok voor speciale ondernemingen. Iets wat hij blijkbaar wist te combineren met een zekere hang naar romantiek. De gevels van de huizen met overigens conventionele plattegrond en indeling, die hij tussen 1902 en 1913 aan beide zijden van de steeg liet optrekken, met torentjes en allerhande versieringen in diverse neostijlen, getuigen daarvan⁵.

In 1911 verkeerde Van Driessche's droomschip in perfecte staat. Het was een sierlijk vaartuig, 25 m. lang en 5 m. breed. Het salon mat 6 op 4,5 m. en was voorzien van een opdeelbare tafel en van banken die tot chaise longue konden omgevormd worden. Daarbij hoorde een keuken met kasten, een pomp met drinkbaar water, een badkamer en *water-closets à chasse d'eau*. Daarnaast waren er nog acht slaapkamers met twee bedden en *lavatory* ingericht, een provisie- en bagageruimte. Er was stoomverwarming en elektriciteit geïnstalleerd. Naast een reservoir voor 6000 liter water kon in het onderruim 10 ton kolen gebunkerd worden. Alles wijst er op dat dit een reisvaardig luxeschip was, veeleer dan een echte woonboot

De auteur van het artikel over "My Dream", een zekere A. Boterdaele, hoopte dat dit experiment zou lukken en dat het zou nagevolgd worden in functie van het watertoerisme. De Gentse wereldtentoonstelling van 1913 stond op het getouw, en: *tout ce qui facilite le tourisme, qui n'est au fond qu'une branche des transactions commerciales nationales et internationales, car les touristes viennent échanger leur argent contre la vue de nos monuments et de nos sites, c'est un appoint à la prospérité nationale.*

Waar hebben we dat nog gehoord? Boterdaele bezat profetische gaven. Maar eerst moesten onze Europese en andere bewindvoerders zo nodig nog oorlogjes spelen, tot twee maal toe. De ingezette evolutie liep driekwart eeuw vertraging op.

Rond 1940 een twintigtal en in de negentiger jaren nauwelijks meer

Wellicht trok het voorbeeld van Van Driessche tijdens het Interbellum meerdere navolgers. Ons is slechts één specifiek geval bekend en dat is de woonhuis van de schilder en dichter Herman Broeckaert die enkele jaren te Baarle aangemeerd lag. Hij hield er enkele jaren zomerverblijf tot aan zijn dood in 1930⁶.

Maar het waren er meer. In Broeckaerts tijd lagen meerdere echte woonschepen permanent aangemeerd, niet zo zeer in de landelijke Leiedorpen, maar op verschillende plaatsen in de stad. Prof. Dumont, die in 1951 zijn groot werk 'Gent. Een stedenaardrijkskundige studie' liet verschijnen, noteerde over de

Afb. 5. De woonschuit, later caféboot van scheepsbouwer en -verhuurder P. Dua aan de toenmalige Bijlokekaai (nu Albert Baertsoenkaai) (verzameling A. Verbeke). Op de achterzijde van de postkaart (reclamekaart) lezen we dat de werf van Dua aan de Rooigemlaan lag, allicht aan een oude Leiearm bij Malem.

Afb. 7. Woon- en caféschuit van een collega van Dua aan de toenmalige Albertkaai (nu Gordunakaai). Uiterst rechts één van de vele noodwoningen (barakken) destijds aan die kaai (Verzameling A. Verbeke).

Afb. 8. Woonschuitjes met nogal primitieve bovenbouwsels aan de Blaisantvest (verzameling A. Verbeke). Op de afdruk is het niet zo goed te zien, maar op het origineel is het duidelijk: de bewoners gebruikten de oever als voortuintje.

Afb. 6. De opvolger van de caféschuit achter de Bijloke aan de Albert Baertsoenkaai (foto 2011). Nu een echte woonboot.

Afb. 3. Mosselschuit aangemeerd in de Lievehaven, toen nog standplaats van lastwagens (Verzameling A. Verbeke). Bij dergelijke schuiten werden de mossels en andere eetbare 'zeevruchten' in tonnen op het dek bewaard. De familie woonde onderin.

woonschepen: *Het is een eigenaardig verschijnsel der Gentse waterlopen, dat slechts zelden in andere steden voorkomt, al is het elders niet onbekend. Schepen, in de meeste gevallen niet eens meer geschikt om varen, worden definitief vast geankerd. Ze worden omgebouwd tot woonschepen, soms tot drankgelegenheden of als kantoor voor bootjesverhuur. Rond W.O. II waren het er 26, maar in 1948 was hun aantal gedaald tot 20. De meeste lagen op de Leie, vooral aan de Gordunakaai; ook een vijftal aan de toen nog niet gedempte Blaisantvest. En de prof vervolgt: De vestiging is in de meeste gevallen ook volledig, in die zin dat op de oever een tuintje met bloemen of bloemen uitgebraat wordt, of dat hennen, die op het dek een onderdak vinden, vrij op de oevers kunnen rondlopen. In enkele gevallen werd op de schepen zelfs een verdieping bijgebouwd, die aan het schip nog meer zijn primitief uitzicht ontnemt en de zuivere woonfunctie bevestigt.*⁷

Dumont deelt de woonschepen in bij de 'minderwaardige woningen'. Hij bespreekt ze samen met de talrijke noodwoningen (barakken) gebouwd na de wereldoorlog. Minderwaardig zijn ze, niettegenstaande meerdere schepen eigendom zijn van de (derhalve niet-arme) bewoners, *die hun woonwijze zelfs vrij normaal vinden*, zo voegt de lichtjes verbouwde professor er aan toe. De oorspronkelijke bestemming van sommige ex-vaartuigen was trouwens een fantasietje van rijke mensen, die een drijvende villa wensten (zie hoger). Misschien was Van Driessche's Dream er nog bij, maar dan niet als luxe, want zo'n droom was zeer waarschijnlijk niet tegen de oorlogen bestand.

Wat er ook van zij, we mogen aannemen dat voor wat Gent betreft, het begin van het echte woonschepenverhaal in het Interbellum te situeren is. Het waren meestal kleine scheepjes die weinig plaats boden om in te wonen. Daarom werden ze bovendien voorzien van een bovenbouw die de vorm aannam van wat men een houten barak zou kunnen noemen. De officiële reglementering maakt een onderscheid tussen 'woonboten' (omgebouwd, maar uiterlijk weinig veranderd) en 'woonschuiten' (bovenbouw ten opzichte van het vroegere uitzicht ingrijpend veranderd; de romp is nog oorspronkelijk). Het onderscheid lijkt in sommige gevallen moeilijk te maken. De meeste oude woonschepen waren waarschijnlijk van het type 'woonschuit'.

Na de tweede wereldoorlog bleven de woonschepen bestaan, maar hun aantal vermeerde niet merkbaar. Sommige van de oude vast gemeerde scheepjes vervulden een heel specifieke functie. Bekend is de caféboot achter de Bijloke aan de Albert Baertsoenkaai, die in de zestiger jaren van de vorige eeuw de faam had een toevluchtsoord te zijn voor onze homofiele broeders en zusters. Niet zo evident in die tijd en ook wel een aanwijzing voor een zich op het water iets vrijer voelen dan aan wal⁸.

Nog een ander heel bekend exemplaar was een omgebouwde mosselschuit die

volgens een krantenbericht uit 1976 toen al meer dan 60 jaar aangemeerd lag aan de vestinggracht met de rare naam Franse Vaart op Ledeberg⁹. Het was vermoedelijk een scheepje waarmee mossels destijds van aan de kust of Zeeland naar Gent gevoerd werden. Tientallen jaren konden de liefhebbers er voor de aanschaf van mossels en andere kleine schaaldieren terecht bij eigenaar De Groote. Het vaartuig ligt nog steeds in opnieuw tot woonschuit 'De Ark' omgebouwde vorm op de Schelde bij Ledeberg rechtover de Stropkaai ter hoogte van de Bellevuestraat. Samen met enkele andere bootjes is het er vast onderdeel van een piepklein 'yachthaventje' dat gedurende enkele jaren mocht pronken met een bordje in het water waarop je 'Port of Ledeberg' kon lezen.

Het was niet echter allemaal rozengeur en maneschijn. Soms liep het zelfs ronduit mis, zoals in 1980 toen de kleine woonboot van een Luxemburger kapseisde aan de Eedverbondkaai¹⁰. En er stond nog wat anders te gebeuren. De Gentse binnenwateren werden dank zij grootscheepse collectorenwerken en de aanleg van een waterzuiveringstation langzaam zuiverder. Ze stonken waarachtig zelfs minder! Dat had tot gevolg dat ook aan de woonbootbewoners eisen gesteld werden. Zo kreeg madame Jeanine, alias Cocootje van de caféboot aan de Bijloke, te horen dat ze haar afvalwater niet meer rechtstreeks in de Leie mocht lozen. Wat te doen? Haar aanvraag om een septische put in de Leieberm te mogen aanbrengen werd afgewezen. Geen enkele woonboot was van zoiets voorzien. Haar commentaar bij de krantenman: *Ik blijf tot ze me wegslepen. Schrijf maar gerust dat ze in Gent niet goed weten wat ze doen. Ik blijf tot ze me wegslepen!* En een hofke met enkele bloemekes op de oever aanleggen, mocht trouwens ook al niet meer.

Blijkbaar waren de tijden nog niet rijp om woonschepen degelijk comfort te bezorgen. Het is ook geen gemakkelijke, zeker geen goedkope zaak. Er komt van alles bij kijken: concessie met bergingswaarborg, elektriciteit- en drinkwatervoorziening, afvalwaterzuivering... Dat alles verklaart wellicht waarom het aantal woonboten tot aan het einde van de vorige eeuw amper steeg. In 1997 lagen er in de Gentse wateren slechts 28 'officiële' woonschepen bekend bij de Administratie Waterwegen (heden voor wat het Gentse betreft 'Waterwegen en Zeekanaal NV')¹¹. Vooral in de haven lagen nogal wat andere boten, drijvende wrakken meestal, schepen zonder duidelijke bestemming, niet te verwarren met de wachtende vaartuigen op het Verbindingskanaal, de Nieuwe Vaart¹².

Explosieve groei in de woonschepensector

Vermoedelijk kort na 1997 veranderde de situatie heel snel. In 2005 bleken er

Afb. 9 en 10. Woonschuitjes aangemeerd op prestigieuze plaatsen: aan de Coupure en aan het Koophandelsplein (verzameling A. Verbeke).

Afb. 9 en 10. Woonschuitjes aangemeerd op prestigieuze plaatsen: aan de Coupure en aan het Koophandelsplein (verzameling A. Verbeke).

Afb. 4. Tot woonschuit omgebouwde mosselschuit uit de Franse Vaart, nu op de Schelde dicht bij de Ledebergse Bellevuestraat (foto 2011). Een uniek exemplaar, helemaal anders dan de vele her en der aangemeerde grote woonboten zonder dergelijke bovenbouw.

Afb. 10. Geen woonboot, maar een ongewone nostalgische toets, pal voor de garage-ingang (!) van het huisje van een schipper op rust in de Oudevest, die zelf geen afscheid kan nemen van zijn oud schip (onbewoonbaar en onbevaarbaar), ergens in de dokken (foto 2011).

volgens een moeilijk te controleren krantenbericht zo maar eventjes 320 woonboten in Gent te liggen¹³. De helft van dat getal lijkt meer realistisch. In elk geval was er een explosieve groei. Meerdere factoren droegen daartoe bij: degelijke reglementering¹⁴, bereidheid van de overheden om aan redelijke wensen tegemoet te komen, scheepsbouwers die er brood in zagen¹⁵, verdwijnen van de vrachtscheepvaart uit de Gentse rivieren en kanalen na de aanleg van de Ringvaart (sinds 1969 in gebruik), schaalvergroting van de binnenscheepvaart met aanbod van veel uit de vaart genomen kleinere schepen tot gevolg, woningnood ... Maar wellicht nog het meest van al: de zuivering van het oppervlakte water. In plaats van een door anaërobe gisting borrelende stinkboel, werd het een aangenaam biotoop, waarin en waarop allerlei leven zit, gaande van lang verdwenen vissoorten over de fraaie Geoorde Fuut (*Podiceps nigricollis*), de majestueus wiekende Blauwe Reiger (*Ardea cinerea*) en de 'sinister' lijkende Aalscholver (*Phalacrocorax carbo*) tot en met de allesoverheersende mens (die zich zelf aanduidt als *Homo sapiens*).

Het belang van de grootscheepse waterzuiveringsoperatie voor de leefbaarheid van een stad als Gent wordt onderschat. Niet in het minst daardoor werd en wordt het stedelijk milieu opnieuw aantrekkelijk, niet enkel voor yuppies (young urban professionals), maar ook voor woopies (well off older people) en dinkies (double income, no kids), allemaal luitjes die niet alleen van een woonboot kunnen dromen, maar die ook kunnen betalen.

En ja, meteen zat het vol. 'Gent is volzet', zo luidde het al in 2005. Of dat waar is? Dergelijke recente discussies laat *Ghendtsche Toestanden* ongemoeid.

Luc Devriese

Met dank aan André Verbeke en Adrien Brysse

NOTEN

¹ Volgens de vzw Vlaamse Woonboten anno 2011 (Internet). De cijfers komen niet altijd overeen. Zo voorzag de NV Waterwegen en Zeekanaal, die het grootste gedeelte van de Vlaamse waterlopen beheert, begin 2011 in slechts 216 plaatsen, die allen ingenomen zijn (antwoord van minister Crevits op een parlementaire vraag in februari 2011). De NV De Scheepvaart, actief in het oosten, had er nog geen.

² Gegevens uit Wikipedia anno 2011. Zeker de liefhebbers zullen zich de mooie Engelse narrow boats herinneren die wel eens een bezoekje brachten aan Gent ('Met Engelse woonboten op Oostvlaamse wateren'. Jef Rosiers in *Het Laatste Nieuws*, 21 mei 1996). Dit en de andere hier aangeduide krantenberichten uit de regionale pagina's zijn in knipselvorm bewaard in het documentatiecentrum DSMG, Begijnhof, Sint-Amandsberg, afd. Vliegende Bladen-Gent

- ³ Mooi geïllustreerd in: Lekens, L., Lagrou, J., *Binnenschippers*, 2009, Tempus, Stroud, UK, pp. 128.
- ⁴ Boterdaele, A., Un house boat. In: *Gent XXe Eeuw – Gand XXe Siècle*, Gent, 1911, jg. 2, 30 november, p. 85. In het artikel wordt de booteigenaar enkel aangeduid als ‘M. l’architecte Ch. Van D.’, maar er kan geen twijfel over bestaan dat het hier wel degelijk over Van Driessche gaat (cfr. de architectenlijst en de verwezenlijkingen van Van Driessche in: Laporte, D., Snauwaert, L., *Gids voor architectuur in Gent*, Tielt, 2003).
- ⁵ Minder bekend, maar zeker niet minder mooi is het ensemble dat Van Driessche in 1907 bouwde aan de hoek van de Koningin Astridlaan en de Blankenbergestraat. Deze huizen bleven bewaard en ze werden vanaf 1990 prachtig gerestaureerd, maar zo kon het nu eenmaal niet verlopen met “My Dream”.
- ⁶ De in 1878 te Wetteren geboren Broeckaert leerde het vak aan de destijds befaamde academie van Dendermonde. Volgens *het Geïllustreerd biografisch woordenboek der kunstenaars in België na 1830* (Uitgave Arto, 1991, s.l., p. 43) was hij vooral een schilder van impressionistische landschappen met een voorkeur voor donkere lichten en onweersatmosfeer. Een korte notitie over Broeckaert en zijn woonboot bij D’Hondt, G., ‘De Leie’. In: *Maandelijksch Bulletin der Vereeniging voor Natuur- en Stedenschoon*, Antwerpen, 1932, jg. 11 nr. 6 (met dank aan A. Verbeke).
- ⁷ Dumont, M.E., *Gent. Een stedenaardrijkskundige studie*. Deel I, Brugge, 1951, p. 295-296.
- ⁸ Artikel ‘Cocootje: ze zullen mij moeten wegslepen’, LDK in *De Gentenaar* van 3 mei 1977.
- ⁹ ‘Gents mosselscheepje verhuist naar de overkant’, ROL in *De Gentenaar* van 14 mei 1976. Het schip werd toen over de brug aan de Edward Pijnaertkaai gehesen en verhuisde enkele honderden meter stroomopwaarts op de Schelde.
- ¹⁰ *De Gentenaar* (foto ROL) 24 december 1980.
- ¹¹ ‘Leica, Cormoran, Yvo en Coo-Coo’, Kris Naudts in *De Gentenaar Magazine*, 21 november 1997.
- ¹² ‘Wrakken overspoelen Gentse binnenwateren’. Wouter Woussen in *Het Volk*, 9 augustus 2005.
- ¹³ ‘Geen extra woonboten meer in Gent’, Johan Cauwels in *Het Laatste Nieuws*, 15 juni 2005.
- ¹⁴ ‘Politie maakt komaf met “gezonde anarchie”. Veiligheid staat voorop in nieuw reglement op de Gentse binnenwateren’, Hans De Ruyck in *Gazet van Antwerpen* (Oost-Vlaamse editie), 11 november 2006; ‘Woonboten op koers’, brochure van Waterwegen en Zeekanaal NV, 2008, pp. 27.
- ¹⁵ ‘Een ruim als leefruimte. Antheunis bouwt vrachtschepen om tot woonboten’, Fernand Goethals en Armand Verschraegen in *De Gentenaar Magazine*, 9 juni 2000.

ALBERT BAERTSOEN EN DE KUNSTENAARS MOREL DE BOUCLE SAINT-DENIS

Over Albert Baertsoen (1866-1922) is vaak vermeld dat hij de kleinzoon was van fabrikant Pierre Baertsoen en de zoon van Alfred Baertsoen (1839-1904), een gefortuneerde katoennijveraar. Naast de scholing in het koninklijk athe-neum in zijn geboortestad kreeg hij een uitgelezen aristocratische opvoeding met een initiatie in de muziek, literatuur en schilderkunst en men verwachtte dat hij in de industriële voetsporen van zijn vader zou treden. Baertsoen koos resoluut voor de kunst. Minder bekend is dat zijn moeder Wilhelmine (Guillielmina) Morel (1844-1939) afkomstig was uit een koopmansgeslacht dat eveneens aan de Coupure huisde. Bij nader onderzoek heeft hij waar-schijnlijk de artistieke genen vooral aan de familie langs moederzijde te dan-ken.

Het geslacht Morel de Boucle Saint-Denis¹

Jean-Bernard Morel (1747-1817), secretaris van de schepenen van Gedele in Gent, huwde Cornélie van Melle, dame de Boucle Saint-Denis. Diverse docu-menten in het stadsarchief werpen meer licht op zijn privéleven en professio-nele activiteiten.

Hun zoon Henri Morel sr. (1784-1862), koopman in bedrukte katoenen stof-

fen, werd medestichter en later voorzitter en directeur van de S.A. Linière *La Lys*. Hij stapte in het huwelijksbootje met Suzanne Poelman en stond ingeschreven aan de Coupure.

Eugène sr. (1807-1889), de zoon van Henri sr. en kleinzoon van Jean-Bernard, promoveerde eveneens tot voorzitter van *la Lys*, en cumuleerde dit met allerlei bestuursfuncties in de *Banque de Flandre* 1891-1912), de *Compagnie gantoise de Navigation* (1885-1888), de oude constructieateliers *Van den Kerchove* en de verzekeringen *Les Industriels réunis*.² Uit zijn huwelijk in 1839 in Manchester met Fany Lavino (°Rotterdam 1815) werden drie kinderen geboren: Henri Eugène jr. (°1840), Georges (°1841) en Wilhelmine (°1844). Wilhelmine (1844-1939) was de moeder van kunstenaar Albert Baertsoen. Zij had tevens twee dochters: Martha (gehuwd met kunstschilder Georges Buysse) en Susanna (gehuwd met Harold Mechelynck).

Wilhelmines oudste broer Henri Eugène Morel jr. (1840-1912) nam het directeurschap van *La Lys* over van zijn vader. Van mei 1883 tot 1892 zetelde hij als provincieraadslid voor Oost-Vlaanderen. Tijdens zijn bestuur stond het taaldebat van de Vlaamse beweging in alle hevigheid op de agenda. Wanneer Albert Fredericq (1847-1911) in 1889 een ontwerpvoorstel indiende om het Nederlands tot officiële taal van het Oost-Vlaams provinciebestuur te promoten, was hij de enige liberaal die tegenstemde³. Hij trouwde met Mathilde Hulin en kreeg drie zonen: Eugène jr (°1867), nijveraar en beeldend kunstenaar, Lucien, industrieel en kunstliefhebber (°1868) en Charles (°1878), nijveraar en amateurfotograaf.

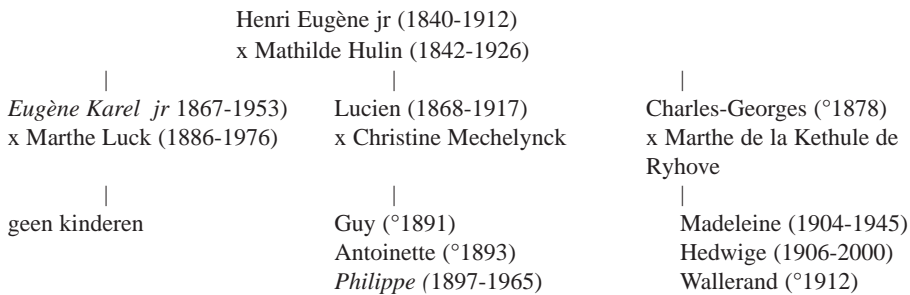
Wilhelmines tweede broer Georges (1841-1909) werd gemeenteraadslid en startte de *Etablissements Morel et Verbeke* voor de productie van linnen en jute. Hij huwde Marie De Bast (1846-1897) en het gezin telde drie dochters: Georgina, Marguerithe en Valentine, die elk een partner vonden in invloedrijke families met grote industriële belangen.

Diverse leden van het geslacht Morel (de Boucle Saint-Denis) waren directeur of voorzitter van *La Lys* - in die tijd de grootste vlasmaatschappij van de wereld⁴. Zij fungeerden ook als rechter bij het Gentse Koophandelstribunaal, in 1729 opgericht om geschillen tussen producent en gebruiker te beslechten. Zij vervulden allerlei bestuurs- en eremandaten; sommigen waren ook lid van de vrijmetselaarsloge en van de prestigieuze Sint-Michiels- en Sint-Jorisgilde⁵.

Bij koninklijk besluit van 26 december 1895 kregen Henry jr., Eugène jr., Lucien, Charles, Guy, Antoinette en de drie dochters van Georges, de toelating 'de Boucle Saint-Denis' aan hun naam toe te voegen, verwijzend naar de vroegere heerlijkheid die ooit in familiebezit was⁶. De particule 'de' gevolgd door een verlengde familienaam staat niet noodzakelijk voor een adelconces-

sie. Aan de feodale driestandenmaatschappij was een einde gekomen door de Franse Revolutie en het bewind van Napoleon. Onder Willem I en binnen de Belgische constellatie kon opnieuw een aanvraag voor een adellijke status ingediend worden. In tegenstelling tot de geslachten Morel de Tangry (erkenning in 1822) en Morel de Westgaver (erkenning in 1854), vonden we geen lichting van adelbrieven voor de familie Morel de Boucle Saint-Denis⁷. Het familiewapen is gebeiteld op de arduinen tombe van Eugène op de Westerbegraafplaats (K 125) en op het familiegraf op het kerkhof in Sint-Denijs-Westrem (allebei steenkapper H. Dubois)⁸. Nieuwe ‘captains of industry’ verkeerden graag in adellijke kringen en poogden via maagschap met families met een imponerende stamboom een extra legitimatie voor hun recente rijkdom in te bouwen. De erfgenamen Morel de Boucle Saint-Denis vormden echtverbintenissen met burgerlijke telgen uit industriële kringen maar ook met adellijke geslachten als Ernst de Bunswyck, la Kethule de Ryhove, Pigault de Beaupré, Mertens de Wilmars, Van de Walle de Gelcke e.a. Etienne Morel de Boucle Saint-Denis (1923-2008), achterkleinzoon van Henri jr, kleinzoon van Lucien en zoon van Guy, is recent overleden. Hij was de laatste mannelijke telg op vaderlandse bodem die de naam Morel de Boucle Saint-Denis droeg. Hij liet een weduwe (Lucie Waegeman) maar geen kinderen na. De naam Morel de Boucle Saint-Denis leeft verder in Amerika via Jean Marie, kleinzoon van Charles en zoon van Wallerand.

De kunstenaars Morel de Boucle Saint Denis

Eugène jr. Morel de Boucle Saint-Denis (1867-1953), zoon van de oudste broer van Wilhelmine en volle neef van Albert Baertsoen, adverteerde van 1888 tot en met 1927 volgehouden in de *Wegwijzer van Gent* als genreschilder (van 1888 tot 1896 als Morel en van 1897 tot en met 1927 als Morel de Boucle Saint-Denis), wonende aan de Coupure⁹. Twee doeken van hem zijn toegankelijk.

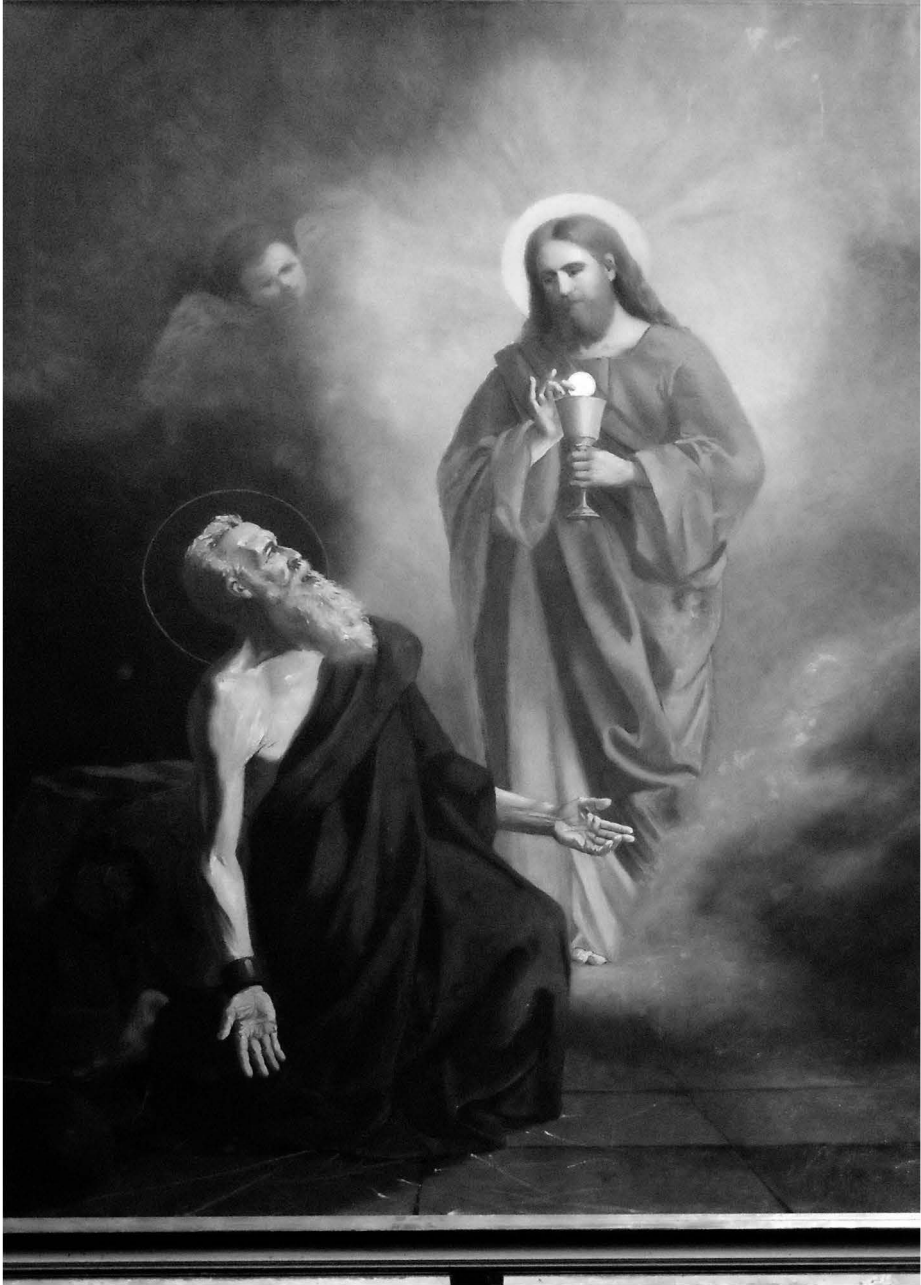
Een eerste doek *Les séranceurs* (vlashekelaars, 1889) (afb.1) werd door de S.A. *La Lys* aan het Museum van Volkskunde (Huis van Alijn) geschonken waar het jarenlang te bezichtigen was. Intussen werd het in het Museum voor Industriële Archeologie en Textiel (MIAT) ondergebracht, waar het beter in de kerncollectie past¹⁰. Het doek stelt twaalf personen voor die werken in de hekelafdeling op lange planken, voorzien van houten pinnen. Vooraan links zien we een drietal balen vlas en rechts onderaan bevinden zich de zakjes met gehekeldde vezels. De vaste penseelvoering, evenwichtige opstelling, mooie metrische indeling en herkenbare personages veronderstellen een zekere scholing en rijping.

Eugène Morel de Boucle Saint-Denis. *Les séranceurs* (Vlashekelaars. 1889. MIAT)

Een tweede werk, een in clair-obscur uitgevoerde *Christus met kelk en hostie verschijnt aan een geboeide ouderling* (afb.2), gesigneerd en gedateerd 1892, hangt in de Heilige Drievuldigheidskapel in de Sint-Niklaaskerk. In de linker benedenhoek bevindt zich een halfopgerichte gebaarde grijsaard met gestrekte handen (waarvan één in de boeien) die hoopvol opziet naar de lichtende Messiasfiguur. Het tafereel oogt als een zwakke afspiegeling van de Italiaanse meester Caravaggio. Het doek is niet omlijst en meet 148 bij 198 cm.

De drager bestaat uit een industrieel geweven doek van linnen of katoen. Het is met een zeer fijne krijt-lijm-preparatie bewerkt waardoor de structuur van

Eugène Morel de Boucle Saint-Denis. Christus met de kelk en hostie verschijnen aan een geboeide ouderling (1292) Sint-Niklaaskerk.

het doek zichtbaar is. De olieverf werd zeer dun aangebracht in ineenvloeiende penseelstreken¹¹.

Het werk is niet vermeld in de beschrijving van de betrokken kapel door F. De Potter in 1893, omdat het er toen nog niet was. De bidruimte waarin de cartouche van de Sint-Michielsgilde is geplaatst, werd soms ten onrechte met die corporatie geassocieerd. De penseelvoerder staat samen met zijn broer Charles als lid van de Sint-Michielsgilde geboekt zonder verwijzing naar een bestelling of schenking¹². Een link met De Fontaine is er wel. In 1448 verleende het stadsbestuur statuten aan de aloude Souvereine Kamer van Rhetorica De Fonteyne, een rederijdersgezelschap toegewijd aan de H. Drieuldigheid en met een kapel in de St-Niklaaskerk, dat vooral door beeldende kunstenaars werd geleid¹³. Het aanwezige blazoen met een fontein ‘met drie spuiers van al het goede’ verwijst naar de ‘drie personen in één God’¹⁴. Adolf Woedstad (1867-1941), hoofdclerk bij de posterijen en de ‘laatste rederijker’ genoemd, wijdde al zijn vrije tijd aan de heropleving van de toneelmaatschappijen. Als archivaris en voorzitter van de Fontaine hield hij de kroniek van de kamer bij van 1888 tot 1940. Voor het jaar 1938 noteerde hij: *‘Op 8 september werd in de kapel der Fonteyne in de St-Niklaaskerk een tafereel van grooten omvang geplaatst verbeeldende “Jezus Christus de H. Communie brengende aan eenen ouden gevangene”, kunststuk in bewaring gegeven door het eerelid, Morel de Boucle St Denis, waarvoor het bestuur hem hartelijk heeft bedankt’*.¹⁵ Mogelijk kwam het in de plaats van een voorstelling van ‘Onze-Lieve-Vrouw van Rimini’ door Frans Anseele (1819-1879) vervaardigd, dat op 15 januari 1932 uit de Triniteitskapel werd gestolen.

Bij het buitengebruikstellen van de benedenkerk in 1956, behoorde Morels schilderij niet bij de werken die ter beveiliging naar het Groot Seminarie werden overgebracht. In 1991 werd door het atelier Jef Seynaeve in Oostende een restauratieverslag van het doek opgesteld (prijs conservatie 70.000 F – prijs restauratie en conservatie samen 140.000 F). Men liep toen niet hoog op met de artistieke waarde en het belang van een eventuele behandeling werd in vraag gesteld¹⁶. Als harmonisch opgebouwd devotiestuk met een zekere zeggingskracht komt het doek hier wel tot zijn recht.

De kunstenaar is in 1930 op 63-jarige leeftijd met de 44-jarige Marthe Luck (1886-1976) gehuwd en kreeg geen nazaten. Hij heeft de oude familiedocumenten en het archief van de Garde Civique aan het Stadsarchief geschonken. Het Bijlokemuseum (huidige STAM) begunstigde hij met een aantal wapens en 18de-eeuwse portretminiaturen.

De jongste broer van Eugène jr., nijveraer **Charles Morel de Boucle Saint-Denis** (alias Charlie, °1878), is in 1903 met Marthe de la Kethule de Ryhove

gehuwd en kreeg drie kinderen: Madeleine, Hedwige en Wallerand. Van bij de opkomst van de nieuwe beeldcultuur werd Charles een enthousiast amateur-fotograaf. De eerste systematische cursus fotografie in België werd door ingenieur Gustave De Vijlder (1824-1895) aan de Gentse Nijverheidsschool op de Lindenlei gedoceerd, waar in de begintijd ook de Gentse tak van de Association Belge de Photographie (A.B.P.) vergaderde. Later kwamen ze samen in de Cercle Artistique et Littéraire op de Sint-Jansvest. Kunstenaars en wetenschappers die ook met kunst bezig waren, vonden er elkaar. Voor de leden-amateurs werden uitstappen 'en automobile' georganiseerd. Charles werd achtereenvolgens bibliothecaris en voorzitter van de Gentse A.B.P. Eén van zijn foto's 'De Bankwerker' (phototypie Malvaux) is in het archief van het Provinciaal Fotomuseum in Antwerpen bewaard¹⁷. Charles was tevens secretaris van het Rood Kruis van Congo en Afrika, afdeling Gent.

Eugènes broer **Lucien Morel de Boucle Saint-Denis** (1868-1917), beheerder van de S.A. La Lys gaf in 1890 zijn jawoord aan de nijveraarsdochter en amateurschilderes Christine Mechelynck. Hij was van 1907 tot 1914 lid van de *Union des arts industriels et décoratifs* (voorloper van het Design museum)¹⁸. Hij was één van de eerste Gentse eigenaars van een automobiel (een 'Knapp' in Luik gekocht). In 1914 was hij de trotse bezitter van het kasteel Borluut in Sint-Denijs-Westrem, waar hij een toren liet bijbouwen.

De naam van nijveraar **Guy Morel de Boucle Saint-Denis**, (1895-1962) hun oudste zoon en nog op de Coupure geboren, was bekend bij particuliere verzamelaars en is in diverse bestuursfuncties in kunstkringen terug te vinden. Hij trouwde met Alice Pigault de Beaupré (°1898). Antoinette (°1893), de enige dochter van Lucien, huwde met Vincent-de-Paul Ernst de Bunswyck (°1876). Bij de geboorte van een tweede zoon **Philippe** (°1897) (broer van Guy en Antoinette) was het gezin net van de Coupure naar de nabije Leiekaai 106 verhuisd.

Philippe Morel de Boucle Saint-Denis (1897-1965)

Opleiding

Als zoon van een Gentse textielbaron leefde hij van 1922 tot 1935 op het kasteel Borluut in Sint-Denijs-Westrem midden in een heerlijk park met eeuwenoude beuken¹⁹. De hele familie langs moeders kant was erg met kunst begaan. Wellicht was het dan ook moeder en amateur-schilderes Christine Mechelynck, die hem de liefde voor de kunst en de eerste ervaringen met potlood en penseel bijbracht. Hij doorliep de Ecole Moyenne en het Institut de Gand, gevolgd door een initiële scholing in de rechten aan de Rijksuniversiteit

Gent. Het meest genoot hij van de artistieke opleiding door de meesters George Minne en Jean Delvin aan de Gentse Academie voor Schone kunsten. De vrije uren vertoefde Philippe in het atelier van Albert Baertsoen, gelegen op de tweede verdieping van het ouderlijk huis van de leermeester op de hoek van de Bijlokekaai (Albert Baertsoenkaai sinds 1924) en de Coupure. Baertsoen had de reputatie erg streng te zijn voor zichzelf maar jong talent met veel mildheid bij te sturen. Philippe heeft altijd met veel bewondering en warme affectie over zijn grootoom gesproken. Later zal Philippe op de derde verdieping van een woning in de Koningin Astridlaan 55 een eigen atelier inrichten als een soort experimenteel laboratorium voor de schilderkunst, en zal dit domein bijna angstvallig voor het publiek verborgen houden²⁰.

*Oeuvre*²¹ (afb. 3 en 4)

Zoals zijn toonbeeld Baertsoen werkte hij aarzelend, geconcentreerd, nauwgezet, perfectionistisch en aanvankelijk louter figuratief. Alleen een paar vertrouwelingen zoals Hugo Claus en Jan Burssens kregen toegang tot zijn atelier. Het zeldzame jeugdwerk laat zien hoe hij in de ban was geraakt van het pointillistische werk van Leon De Smet. Hij schreef het voorwoord in de catalogoog voor de expositie van De Smet in de Galerie de l'Art belge in Brussel in

Philippe Morel de Boucle Saint-Denis. Studie s.d. Smak.

Philippe Morel de Boucle Saint-Denis. Compositie s.d. Smak.

1942 en publiceerde in 1949 diens monografie²³. Uit zijn animistische periode dateren interieurs, naakten en enkele portretten.

Na de turbulente jaren 1940-1945 ontwaakte de veertiger in een nieuwe wereld. Op enkele zeldzame werken na die zich in privécollecties bevonden, heeft de schilder al zijn vooroorlogse werk compromisloos compleet vernield. Na 1945 ging hij mede onder de invloed van Picasso, de Parijse school (Pignon, Fougeron, Gischia e.a.), de metafysica van de Franse kunstfilosoof Henri Maldiney en het Tachisme over naar de niet-figuratieve kunst. Het begon met een merkwaardige reeks tekeningen van paarden met de bedoeling een verzenbundel van Francis Ponge (1899-1988) te illustreren (niet voltooid). In de tekeningen is merkbaar hoe de omtreklijnen gaandeweg werden verbroken en suggestiever werden tot zij elke herkenbare duiding verloren. De begrippen lijn, vorm en bijna ook kleur werden uit zijn doeken verbannen. Van een vuurwerk van helse kleuren evolueerde hij geleidelijk naar nevelige vlekken en een meer getemperd koloriet. Het werk kreeg een metafysische, spirituele en bijna mystieke dimensie, maar ademde ook een grote somberheid uit. Jan Burssens vond de francofone Philippe de meest Vlaamse onder de kunstenaars. Zijn kunst 'c'est la terre flamande' met verwijzing naar het gebladerte, het water, de oermodder en de aardkluiten, en het licht gezeefd door de grote

bomen van het ouderlijke park in Sint-Denijs-Westrem. Zwanger van gedachten zocht hij vreemdsoortig en tevergeefs naar de perfecte uitdrukkingvorm. Een kunstcriticus uitte: *Le drame de l'incommunicable fut celui de Philippe Morel*. Pas op het einde van zijn leven klaarde het palet enigszins op, toonde zijn werk een toenemende structurering en meende de fysiek verzwakte man artistiek ergens terecht te komen.

Alvast één expert temperde de loftrampet: *'Het geheel van zijn productie is dus tamelijk uiteenlopend; maar wijst op menigvuldige eigenschappen. Hij dichtte de schilder een groot talent maar weinig persoonlijkheid toe want hij werd beurtelings beïnvloed door het expressionisme, het animisme en het postkubisme...'*²⁴ Met diezelfde argumentatie – stijlwisseling als element van een zwakke persoonlijkheidsstructuur – kan men ook een Pablo Picasso of een Piet Mondriaan viseren. Er wordt de kunstenaar wellicht meer recht gedaan met een typering als iemand met een complexe en uiterst bedachtzame persoonlijkheid met een continue kritische zelfbevraging en voortschrijdend inzicht.

Tentoonstellingen

Philippe Morel liet slechts sporadisch zijn oeuvre in het Gentse op groepstentoonstellingen zien en de kunstenaar deed ook geen moeite in eigen stad tekeningen of schilderijen aan de man te brengen. Hij vond dit gewoon overbodig en had geen bijkomend inkomen nodig.

In 1952 hield hij een persoonlijke tentoonstelling in Galerie Jacques Dubourg in Parijs. Henri Maldiney opende de vernissage met een gewichtig filosofisch discours en Philippe Morel werd in de lichtstad internationaal als 'alchemist van de kleur' en 'l'architecte des taches' gerenommeerd.

In januari 1953 verleende hij zijn medewerking aan een tombolatentoonstelling door de Cercle Artistique et Littéraire (Cral) in Gent ingericht ten voordele van de restauratie van het kasteel van Versailles '*qui appartient au patrimoine non seulement de la France mais de l'humanité*'.

In Leiden participeerde hij einde 1953 met 'Marée' en 'Daphnée' aan een collectieve presentatie van vijftien hedendaagse kunstenaars, allemaal leraren of oud-studenten van de Gentse Academie.

De perskritieken bij een tweede solo-expositie in het Paleis voor Schone Kunsten in Brussel in 1959 waren lovend. "*C'est assurément en pleine connaissance de cause qu'un Philippe Morel s'incorpore dans la légions des abstraits...*" "*une tenacité, une délicatesse et une maîtrise exemplaires*".²⁶

In 1960 waren enkele merkwaardige tekeningen van hem te zien bij het ensemble Wit/Zwart in de Gentse zaal Vyncke-Van Eyck.

Tijdens 'Contrast', een tentoonstelling over hedendaagse kunst in het Casino in Blankenberge anno 1960 toonde de jonge generatie schilders van de acade-

mie een opvallende bewondering voor de zachte tonale verschuivingen in het oeuvre van Philippe Morel – toen toch een reeds oudere meester²⁷

Het volgende jaar 1961 werd hij voor Forum 61 in de St Pietersabdij in Gent opnieuw uitgenodigd om samen met de jongere generatie tentoon te stellen.

In 1964 was hij present op Visie 64 in Kortrijk.

In 1967 kreeg hij postuum een retrospectieve in het S.M.A.K (zie verder).

Karel Geirlandt opende in 1971 een tentoonstelling van wijlen ‘l’architecte des taches’ in de galerie Richard Foncke in Gent.

Met twee werken was hij vertegenwoordigd op de prestigieuze tentoonstelling *Gent Duizend Jaar Kunst en Cultuur* in 1975 in het Museum voor Schone Kunsten in Gent georganiseerd.

Het duurde dan tot in het jaar 1979 als de deuren van de Sint-Pietersabdij opengingen voor ‘De jaren ’60-Kunst in België’ dat het publiek tussen Jean Milo, Antoine Mortier en andere meer vertrouwde meesters zijn werk kon ontdekken.

Nog in 1979 hingen werken op de Tentoonstelling ‘Het paard in de Vlaamse Kunst na 1900, en in 1980 aan ‘Bloem en plant in Vlaams Kunstbezit, beide in de Kapel Campo Santo in Sint-Amandsberg. Gaëtan Picon commentarieerde: *‘autant de sensations perdues dans l’ensemble abstrait que les hommes prennent pour le monde, et que le peintre préserve en les accueillant sus ses toiles qui les retrouvent en même temps qu’elles les créent. Comme elle confond étroitement l’espace et la durée, la peinture de Philippe Morel mêle l’ordre des souvenirs et l’appel des naissances’*

In het Raveelmuseum pakte conservator Roland Jooris in 2002 uit met een tentoonstelling Einzelgänger, een hulde en feest voor schilders die zich lieten leiden door het plezier van de toets en de verfmaterie. Enkele cruciale ‘vegen en vlekken’ van Philippe Morel de Boucle Saint-Denis werden er met werken van Raveel, Eugène Leroy, Amédée Cortier, Dan Van Severen en Maurice Wyckaert geconfronteerd. *In zijn doeken getuigde Morel postuum hoe hij bedachtzaam met ingetogen kleuren als het ware melodieuze herinneringen aanbracht aan het herfstige kasteelpark uit zijn jeugd.*³⁰ *‘Philippe Morel – die in 1965 overleed, vond zichzelf in de bijna monochrome en verfijnd monotone doeken die hij in de laatste jaren van zijn leven schiep. De schilderijen groeiden uit tot tonalistische verdichtingen in het genuanceerde aardedonker van zijn palet’.*³¹

Anno 2003 zal directeur Jan Hoet de Gentse kluizenaar nog eens presenteren binnen een staalkaart aan artistieke visies uit de Belgische kunstgeschiedenis (zie verder).

Dat kunstkenner Jan Hoet hem ook verder niet uit het oog verloor, bewees de aanwezigheid van drie Composities van Morel in het Duitse museum MARTa

Herford op de presentatie 'Marta Schweigt – Garde le silence, le silence te gardera in 2007³².

De Belgische scène voor hedendaagse kunst en het S.M.A.K

Philippe was medestichter van de Vereniging voor het Museum van Hedendaagse Kunst in Gent die op 8 november 1957 ontstond onder impuls van Karel Geirlandt, met wie hij tot het einde van zijn dagen persoonlijk bevriend bleef. Hij voerde geen slagkrachtig beleid en bleek meer genereus dan commercieel ingesteld. De eerste leden waren trouwens eerder collectioneurs dan museummensen. Als kunstenaar en belezen intellectueel genoot hij er wel veel respect. De grootse ambitie van de vereniging werd gerealiseerd toen het eerste Belgische museum voor Hedendaagse Kunst in de Arteveldestad werd opgericht, zij het tijdelijk onder het dak van het Museum voor Schone Kunsten. Pas vanaf 1999 zal het S.M.A.K. in het gerenoveerde Casinogebouw onder de leiding van Jan Hoet een succesvolle eigen koers kunnen varen.

Zijn hermetisch niet-figuratief oeuvre waaronder nagenoeg 260 schilderijen en een honderdtal tekeningen dat aan de Sint-Pietersabdij in bewaring was gegeven, schonk Morel bij zijn overlijden in 1965 aan de Vereniging voor Hedendaagse Kunst in Gent³³. Die organisatie heeft in de beginjaren enkele van zijn werken verkocht en een aantal exemplaren aan het museum geschonken. De rest rust in een opslagruimte in het museum. De stukken die het S.M.A.K. effectief in bezit kreeg zijn volgende olieverfschilderingen op doek: Zittende vrouw (datum onbekend, verwerving in 1961), Ontvoering (1952), Compositie 56-103 (1956), Compositie 57-8 (1957), Compositie 8-63 (1963), Compositie 8-64 (1964), Moeder en kind (1965) en een aantal houtskooltekeningen op papier. In de overzichtscatalogus van 1982 staan de technische gegevens van die kunststukken nog vermeld³⁴.

In 1967 huldigde het S.M.A.K. (nog in het MSK-gebouw) hem met een retrospectieve en werd een monografie gepubliceerd. De openingsplechtigheid ging door in aanwezigheid van staatsminister Theo Lefèvre en de consul-generaal van Frankrijk. De bezoekers kregen inzage in een honderdtal tekeningen en schilderijen, een portret dat Jan Burssens ter nagedachtenis van hem schilderde en de briefwisseling die hij hield met de Franse dichter-essayist Francis Ponge (1899-1988) en professor-kunsthistoricus Henri Focillon (1881-1943), directeur van het Musée des Beaux-Arts in Lyon. In de monografie behandelde Karel Geirlandt *Het werk van Philippe Morel*, Henri Van Nieuwenhuys schreef *L'Homme et l'Ami* en Philippe d'Arschot pende *Wanneer men bevestiging zoekt*.³⁵

Onder de artistieke leiding van Jan Hoet werd in 1996-1997 in De Rode Poort in het Citadelpark (voorafgaand aan de verbouwing van het Casino) het werk

van 37 kunstenaars geëxposeerd. Hiervoor werden twee werken van de 'onderschatte Vlaamse kunstenaar' Philippe Morel 'waarvan de Vereniging van het Museum een groot legaat kreeg' uit het schilderijendepot gehaald.³⁶ Bij de grootse opening van het echte S.M.A.K. in het gerenoveerde Casino in 1999 kon men drie *met groenen en bruinen dichtgeschilderde landschappen in de geest van Leroy bekijken als een ondoordringbaar gebladerte van de aristocratische eenling die uitkeek op de bomen van het Maria-Hendrikaplein*. De schenkingen bleven vermeld op de inventarislijst, maar in het namenregister van de collectiecatalogus kwam de naam Philippe Morel niet meer voor.

In het jaar 2003 liet Jan Hoet het volledige S.M.A.K. vrijmaken voor een presentatie van de naoorlogse Belgische kunst... zes werken van 'de eenzaam Philippe Morel' werden nog eens uit de reserve gehaald³⁷.

Bij de viering van '50 jaar Vrienden van het S.M.A.K.' in 2007 werd weer even naar het legaat van Morel de Boucle Saint-Denis verwezen.

In Antwerpen werd in 1967 de internationale kunstenaarsgroep Lumen-Numen opgericht. De kern bestond uit een aantal schilders, beeldhouwers maar ook literatoren. Grote verdedigers van de organisatie in België waren de dichter Erik van Ruysbeek en vooral de kunstcriticus graaf Philippe d'Arschot de Schoonhoven. Er werden ook werken gepresenteerd van de toen reeds overleden 'voorlopers' Philippe Morel, Jacques Pajak (1930-1965) en Jules Schmalzigaug (1886-1917). Onder meer Roger Wittevrongel en Maurice Wijckaert behoorden tot de groep, die in 1982 met een laatste tentoonstelling haar werking afsloot³⁹.

Administrateur, filosoof en taalvirtuoos

Philippe Morel was als administrateur verbonden aan de Ecole des Hautes Etudes. Deze culturele tempel van de francophonie werd in 1923 als reactie op de vernederlandsing van de Gentse universiteit opgericht in een imposant neo-classicistisch gebouw aan de Korenlei. Na de Tweede Wereldoorlog hielp de Franse ambassade bij de recrutering van eminente lesgevers waaronder de literatuurhistoricus en schrijver Pierre-Henri Simon (1903-1972) en de kunstfilosoof Henri Maldiney (°Meursault 1912). Beiden studeerden aan de beroemde Parijse Ecole normale supérieure en beiden werden na een krijgsgevangenschap in Duitsland aangesteld. Henri Maldiney bekwam de leerstoel 'Philosophie générale, d'Anthropologie phénoménologique et d'esthétique', en doceerde zowel aan de Ecole des Hautes Etudes in Gent als aan de universiteit in Lyon. De maandelijkse lezingen die Maldiney in Gent gaf, kenden in de progressieve kunstkringen veel bijval. Hij heeft tal van psychiaters (waaronder de Gentse psychoanalyticus prof. Jacques Schotte), filosofen en kunstenaars (Tal-Coat, Jos Verdegem en Morel de Boucle Saint-

Denis) diepgaand beïnvloed.

Het bestuur van de Ecole des Hautes Etudes ging over van vader op zoon en bleef zowat in de familie. De bibliofiel Etienne Morel de Boucle Saint-Denis, zoon van Guy, was de laatste bestuurder. Zijn schoonvader Charles Waegeman bekleedde de functie van voorzitter⁴⁰.

De volslanke kunstenaar hield van lekker tafelen in zijn buurtrestaurant *La Cigogne d'Alsace*. Men kon hem 's avonds regelmatig alleen vinden op een terras of in het café Terminus aan het Sint-Pietersstation. Ondanks de spreekwoordelijke teruggetrokkenheid hem door kunstcritici herhaaldelijk toegedicht, vond hij heel wat intimi binnen de Franstalige aristocratie en in het milieu van de Cercle Artistique et Littéraire (de Cral). Hij genoot de vriendschap van sprankelende geesten als Yves Bonnefoy, Jan Burssens, Hugo Claus, Philippe d'Arschot de Schoonhoven, Léon De Smet, Georges Duthuis, Henri Focillon, Georges Hulin de Loo, Henri Maldiney, Maurice Merleau-Ponty, Jozef Mees, Gaëtan Picon, Francis Ponge, Pierre Schneider, Jacques Schotte, Pierre Tal-Coat, Henri Van Nieuwenhuysse, Pierre Vlerick en Patrick Waldberg.

Het in de pers opgeroepen imago van de eenzame solitaire, staat in schril contrast met de herinnering van naaste familieleden en vrienden. De kunstenaar is nooit getrouwd geweest maar ging in eigen familiekring hartelijk om met broer Guy en zus Antoinette. Hij ontmoette heel veel mensen en toonde zich open, sociaal, empatisch en sympathiek in de omgang. Zijn nicht Lucie Morel de Boucle Saint-Denis-Waegeman beschrijft hem als een fantastische en zeer begaafde persoon, boordevol humor, interesses en enthousiasme, die haar vaak aan het lachen bracht⁴¹. Mevrouw Geirlandt herinnert zich hem wel als een in wezen schuchtere persoon, die voluit kon praten over beeldende kunsten, muziek en toneel, maar weinig losliet over zijn privébestaan. Zij bevestigt dat hij het landschap van zijn jeugd, het kasteelpark met de vijver, bomen en bladeren, in zijn werken verder liet leven. Zij beklemtoont zijn genereuze aandacht en concrete steun voor jong talent⁴².

Philippe Morel hield de vinger aan de pols voor de klassieke verworvenheden van de Westerse beschaving. Het was een plezier om met hem op reis te gaan, een museum te bezoeken of zijn commentaar te horen. Zijn ruime kennis van de plastische kunsten in betrekking tot filosofie, muziek, scenische en filmische uitdrukkingen en de intuïtieve juistheid van zijn oordeel maakten hem tot een ideaal jurylid in diverse afdelingen der Academie. Hij genereerde de aandacht van aankomende kunstenaars die hem kenden door zijn regelmatige aanwezigheid in jury's en zijn gezelschap apprecieerden. Vrienden getuigden vol bewondering over zijn heerlijke, vlotte, preciese, beeldende en originele (Franse) taalgebruik. Zelf goed van de tongriem gesneden Franse professoren

waren verrast door zijn verbale expressie⁴³.

Epiloog

Albert Baertsoen en Eugène en Philippe Morel de Boucle Saint-Denis waren wakkere leden van de Sectie plastische kunsten van de Cercle artistique et littéraire. De drie verwanten hadden alvast gemeen dat zij een verfijnde opvoeding genoten, consequent opteerden voor de kunst en zich wars van financiële zorgen konden toelekken op de studie en de uitvoering ervan.

Baertsoen werd de meest toonaangevende stadsschilder en veroverde met zijn 'Dégel à Gand' een plaats in het Musée d'Orsay in Parijs. Bij zijn overlijden werd in alle stilte afscheid genomen. Moeder Wilhelmine Morel die haar zoon zeventien jaar overleefde, verbood elke grafrede en weigerde een postume expositie⁴⁴.

Ondanks zijn volgehouden profilering als genreschilder is Eugène Morel de Boucle Saint-Denis vermoedelijk een verdienstelijke amateur gebleven, die toch een rimpel naliet in de artistieke vijver.

De mysterieuze Philippe Morel de Boucle Saint-Denis stierf na jaren van ziekte alleen in zijn appartement in de Koningin Astridlaan. Zijn as werd conform zijn wens na de crematie op een eenzaam strand verstrooid in de wind. De kunst was zijn grootse liefde en avontuur, zijn bestaansgrond en een privé-domein waar hij enkel trouwe vrienden toeliet. Hij liet een indrukwekkend oeuvre na dat tot op vandaag overeind is gebleven en waarover het laatste woord nog niet is gezegd.

Lieve Vande Castele

NOTEN

¹ J. Vannieuwenhuysse, *Inventaris van het fonds Morel de Boucle St-Denis*, Stadsarchief Gent, 1983; Bevolkingsdienst Gent, Registers van geboortes, huwelijken en overlijdens; Genealogie online.

² B. De Wilde, 'Morel (de Boucle Saint-Denis). Familie, in: *Dictionnaire des patrons en Belgique*, Brussel, 1996, pp. 475-476.

³ T. Valcke en J. Van Daele e.a., *De fonteinen van de Oranjeberg, Deel III: biografieën van negentiende-eeuwse beleidsmakers*, Gent, 2000, pp. 319-321.

⁴ Miat, nota's publiekswerking.

⁵ J. Moulin-Coppens, *De geschiedenis van het oude Sint-Jorisgilde te Gent*, Gent, 1982, pp. 450-471, 471-482.

⁶ N. Lehoucq en T. Valcke, *De fonteinen van de Oranjeberg. Deel II: biografisch repertorium*, Gent, 1997, p. 305; M. De Schaetzen, 'Liste des adjonctions de noms autorisées par arrêté royal de 1830 au 31 décembre 1953', in: *La noblesse belge, annuaire de 1934*, Brussel, p. 243; Bevolkingsdienst Gent, Volkstelling, *Vonnis van Verbetering n°259*.

- ⁷ A. De Ridder e.a., *Annuaire de la noblesse belge*, Brussel/Parijs, 1887-1939; G. de Hemptinne e.a., *Etat présent de la noblesse belge*, Brussel, 2003.
- ⁸ A. Capiteyn en J. Decavele, *In Steen en Brons van Leven en dood*, Gent, 1981, pp. 87, 208, 329.
- ⁹ *Wegwijzers van Gent*, 1888-1927.
- ¹⁰ Huis van Alijn, Inventarisatie; MIAT, Inventarisatie.
- ¹¹ D. Laporte e.a., 'De Drievuldigheidskapel in de Sint-Niklaaskerk te Gent', *Stadsarcheologie*, jrg 19, 4, Gent, 1995, pp. 15, 30-31.
- ¹² A. en L. Van Hyfte, Lijst opgesteld door de conservatoren van het Georges Delori-museum van het Koninklijke en Ridderlijke Hoofdgilde van St Michiel te Gent, Gent, 2007.
- ¹³ A. Van Bruaene, 'De gildenbroeders en gildenzusters van Mariën Theeren. Ledenlijst 1479-1484), in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*. Nieuwe Reeks, Deel LX, Gent, 2006, p.159.
- ¹⁴ M. Versyp, *Gezelligheidsklubs voor geletterde burgerij*, De Gentenaar, 15 mei 1992.
- ¹⁵ A. Woedstad, *Kroniek van De Fontaine 1888-1940*. Met dank aan archivaris prof. Fr. Van Besien.
- ¹⁶ Archief Sint-Niklaaskerk, Verslag restauratie schilderijen, Oostende 15 april 1991.
- ¹⁷ G. Deseyn en M. Van Gysegem, *Fotografie te Gent van 1839 tot 1940*, Brussel, 1987, pp. 37-38,104,123.
- ¹⁸ R. De Herdt, red., *Armand Heins, Etser, lithograaf en drukker*, Gent, 2009, p. 242.
- ¹⁹ Kasteel samen met het park sinds 1997 beschermd monument.
- ²⁰ G. Van Severen, *Hedendaagse Gentse kunstenaars*, Gent, 1953, p. 35.
- ²¹ H. Van Nieuwenhuysse, *In Memoriam*, La Flandre Libérale, 27 mei 1965; Vooruit 27 mei 1965; Laatste Nieuws 23 mei 1967; Foto's S.M.A.K., met dank aan Luc De Volder.
- ²² Ph. Morel, *Préface au catalogue de l'exposition Leon de Smet*, Brussel, 1942.
- ²³ Ph. Morel de Boucle Saint-Denis, *Leon De Smet*, Antwerpen, 1949.
- ²⁴ M. Eemans, *Moderne Kunst België*, Hasselt, 1969, p. 137.
- ²⁵ H. Proot-Cocquyt, *Cercle Artistique et Littéraire* (Cral), Gent, 2005.
- ²⁶ G. Picon e.a., *Philippe Morel (1897-1965)*, Gent, 1967; La Flandre Libérale, 19.11.1959; Lettres Nouvelles, 25.11..1959.
- ²⁷ S. Van Bellingen, red., *re_Touche. 250 jaar schilders van de Koninklijke Academie van de Hogeschool Gent*, Doornik, 2001, pp. 62, 64.
- ²⁸ H. Denecker, 'Schilderkunst 19de en 20ste eeuw, in: *Gent Duizend Jaar Kunst en Cultuur*, Gent, 1975, pp. 334, 374.
- ²⁹ K. Lenaerts, red., *De jaren '60 Kunst in België*. Catalogoog Stad Gent, 1979, p.184.
- ³⁰ De Standaard, 14 maart 2002; De Morgen, 23 maart 2002.
- ³¹ R. Jooris, *Catalogus Raveelmuseum*, 2002.
- ³² MARTa schweigt. *Catalogoog*, München, 2007, pp. 164-165, 252.
- ³³ Museum Schone Kunsten Gent, *Map Morel Philippe*, brief notaris J. Maeterlinck, 1965.
- ³⁴ Museum van Hedendaagse Kunst Gent, *Catalogoog van de verzameling*, Brussel, 1982.
- ³⁵ K. Geirlandt e.a., *Philippe Morel 1897-1965*, Gent, 1967; De Gentenaar, 22 mei 1967.
- ³⁶ De Rode Poort, Museum van Hedendaagse Kunst Gent, *Catalogoog*, Gent, 1997, pp. 112-113,

184.

³⁷ *Gelijk het leven is*, Catalogoog, Gent, 2003, pp. 17, 84-85.

³⁸ 50 jaar Vrienden van het S.M.A.K., VdH books, 2007, p. 147.

³⁹ Internet, website Rudi Polder, Nederland.

⁴⁰ Ecole des Hautes Etudes, documentatie. Met dank aan dhr. Fr. de Clippele.

⁴¹ Gesprekken met Mw Morel de Boucle Saint-Denis-Waegeman in 2007 en 2011.

⁴² Gesprek met Mw Geirlandt, 18.01.2011.

⁴³ Vooruit, 27 mei 1965; La Flandre Libérale, 27-28 mei 1967..

⁴⁴ Universiteitsbibliotheek Gent, Fonds Frédéric De Smet, Brief 26.01.1930 van testamentuitvoerder Albert Ceuterickx; J. de Smet, *In Memoriam A. Baertsoen*, La Flandre Libérale 15 juni 1922.

VERGETEN GENTSE SCHRIJVERS

JAN BOUCHERY (GENT 1846 – ANTWERPEN 1911)

Onderwijzer, leraar, boekhandelaar, dichter, prozaschrijver.

Jan Emile Bouchery werd geboren te Gent op de Garenmarkt (thans: E. Anseeleplein) in 1846. Zijn vader Jan was meester-kuiper. Hij had nog drie broers en zussen. Lager onderwijs in een Gentse stadsschool. Als 13-jarige woonde hij de begrafenis bij van Prudens Van Duyse. Ook J.M. Dautzenberg, stichter van het opvoedkundig tijdschrift “De Toekomst”, had een blijvende invloed op hem. In 1861 als monitor of onderwijzer-assistent aangesteld ter voorbereiding op het normaalonderwijs. In de normaalschool had hij als leraar o.a. Gilles Désiré Minnaert, die in 1899 voor zijn toneelstuk Siddhârta met de staatsprijs voor toneelletterkunde zou worden onderscheiden. In 1866 behaalde Jan het diploma van onderwijzer. In 1868 won hij een prijs en kreeg hij een benoeming in een betalende stadsschool. In 1870 werd hij redacteur van het weekblad “Het Vlaamsche Volk” waarin kritieken verschenen op de fransgezindheid van het Gentse stadsbestuur. Schepen Wagener liet niet na hem ter verantwoording te roepen en te sanctioneren. Opvallend was tevens dat hij niet opnieuw verkozen werd tot bibliothecaris van het Willemsfonds. In 1871 had hij samen met een groepje jonge flaminganten nog de politiek neutrale Zetternamskring gesticht. Na verdere moeilijkheden met het stadsbestuur had hij in Gent geen ander vooruitzicht dan een vlakke loopbaan, bovendien werd hem medegedeeld dat hij niet meer op een verhoging van zijn jaarwedde moest rekenen. Hij werd in 1872 onderwijzer te Halle en nadien leraar Nederlandse taal- en letterkunde aan het Sint-Norbertusgesticht te Antwerpen. Daar bleef hij ruim dertig jaar lesgeven tot hem in 1904 eervol ontslag werd verleend. In 1875 is hij naar Gent teruggekeerd om er te huwen.

Nadat hij zich in 1875 te Antwerpen had gevestigd, was Bouchery ook actief als boekhandelaar en drukker-uitgever. Hij gaf het centenblad “Allemandblad” (1876-1896) uit om de leeslust van het volk en tegelijk ook de taalstrijd te bevorderen. Vanaf 1886 werd hij tevens uitgever van het tijdschrift “De Vlaamsche Kunstbode”, een tijdschrift dat een onpartijdige vlaamsgezindheid voorstond en bedoeld was voor alle rangen en standen. Bouchery slaagde erin iedereen die op literair gebied in Vlaanderen en Nederland ook maar iets betekende tot medewerking over te halen. Het werd tevens een spreekbuis voor jonge schrijvers, waardoor hij nieuw talent een kans gaf... ook al miste hij soms de nodige gestrengheid.

Bouchery heeft zeer veel gepubliceerd: lyrische, dramatische en didactische

gedichten, cantates, zangspelen, verhalen, novellen, feuilletons, verhandelingen, monografieën over lokale geschiedenis, toneelstukjes, schoolboeken en leesboekjes voor de kleintjes... en tal van zijn werken kenden verschillende herdrukken. Zelf was hij niet zo'n buitengewoon literair talent en zijn werk werd ook niet in ruime kring verspreid. Hij schreef eenvoudig en ongeunsteld en gebruikte de eenvoudige taal van het volk. Geen onderwerp was hem te min.. Hij was echt een volksschrijver. Nochtans werden zijn cantates door Peter Benoit getoonzet. Zijn gedichten verzamelde hij in twee bundels: **Gedichten en gezangen** (1897) en **Uit 's levens herfst** (1906). Zijn verhalen en novellen verschenen eerst in "De Vlaamsche Kunstbode" en de Volksalmanakken van het Willemsfonds.

Bouchery speelde ook een niet onbelangrijke rol in het verenigingsleven. Hij was secretaris en penningmeester van de Antwerpse afdeling van de Bond der Belgische drukpers; lid van de Provinciale Commissie tot aanmoediging der volksbibliotheken; secretaris en later ondervoorzitter van de Zuid-Nederlandse Maatschappij van Taalkunde; secretaris van Nederlandse Taal- en Letterkundige Congressen; lid van de Provinciale Commissie van Tooneel en Tooneelletterkunde; voorzitter van de Antwerpse afdeling van het Davidsfonds. In 1904 werd hij werkend lid van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde. Zijn verdiensten aldaar situeren zich vooral in de commissie voor onderwijs en zijn verslagen van de vergaderingen verschenen in dag- en weekbladen. Verder schreef hij verhandelingen over Prudens Van Duyse en Johan Michel Dautzenberg en een levensschets van Hendrik Sermon.

Literatuur

J.G. Frederiks en F.J. Van den Branden, Bouchery Jan, Biografisch Woordenboek der Noorden Zuid-Nederlandse Letterkunde, 1892.

J. Van Menten, Jan Bouchery, Jaarboek van het Davidsfonds, 1912.

José Verschaeren, Jan Bouchery, Nationaal Biografisch Woordenboek, deel XIII, p. 110-114.

Daniël Van Ryssel

PUZZEL 2011

Snik heet, om wat af te koelen gaan we naar binnen. ‘k Zal maar beginnen aan de jaarlijkse puzzel. Op de radio hoor ik dat prins Laurent gezegd heeft, als ik val dan valt mijn vader mee. De reden waarom de prins op het matje geroepen werd, is omdat hij in de klas goed heeft opgelet. Leert men immers niet op school dat men respect moet tonen voor vreemde culturen en met allochtonen moet trachten overeen te komen. Dit valt in het onderwijs toch duidelijk onder het opvoedkundig project van “Voden en voeten”, m.a.w. in plaats van de prins onder zijn voeten te geven, zou men hem met zijn voden een bank vooruit moeten laten opschuiven. Yves Leterme zegt dat hij de regering in gedrang brengt, welke regering? De oppositie springt op het incident als een hoop gekken en noemen de prins een nar... Men heeft tegenwoordig geen respect meer voor oude waarden, eerst de kerk en nu het koningshuis, waar gaat dat naar toe?

Tegenwoordig vergeet men om te leren van de geschiedenis. Maar om aan te tonen dat oude tradities voor ons nog belangrijk zijn, gaan we deze puzzel wijden aan gelijkdenkenden. En om aan te tonen dat die ook bestaan/bestonden in Gent is onze puzzel geheel gewijd aan hen voor wie tradities nog waarden had.

- 1) Neem nu maar die Bruggeling die zijn proefschrift maakte over de ministerialen in de middeleeuwen. Na zijn studies in Parijs kreeg hij in 1923 het jobbeke van docent aan de Gentse Rijksuniversiteit, waar hij in 1932 gewoon hoogleraar werd. In de Arteveldestad onderwees hij tot aan zijn emeritaat voornamelijk de mediëvistiek. Het zou best zijn dat al die mijnheren van hierboven eens zijn geschiedenis van het recht en de instellingen in de middeleeuwen lezen, dan zouden ze er nog heel wat kunnen van opsteken. Net zoals deze gevraagde - waarvan we de voorlaatste letter van zijn voornaam willen kennen - zouden ze dan ook in het buitenland geëerd worden, en net zoals hem eredoctoraten krijgen in Algiers, Poitiers, Parijs en Londen.
- 2) Deze doctor in de rechten en substituut van de procureur des koning wijdde zich volledig aan de geschiedenis van Gent en werd benoemd tot erearchivaris. Als één der directeurs van “*Messenger des sciences et des arts*” publiceerde hij talrijke belangrijke artikels. Door zijn inzet werden de rui-

nes van de St.-Baafsabdij gered. Van deze oud-schepen van onderwijs wenssen we de achtste letter van zijn familienaam te kennen.

- 3) Om het een beetje wijzer te maken, zoeken we een historicus in de wijsbegeerte die tussen 1934 en 1944 hoogleraar was aan de Gentse universiteit. Hij was zo wijs dat hij zelfs tijdens de oorlog directeur-generaal van het Hoger-Onderwijs werd. Dat bleek achteraf geen wijs, want door zijn collaboratie moest hij uitwijken naar Zuid-Afrika, waar hij in 1951 lector en in 1954 hoogleraar aan de universiteit van Pretoria werd. Dit raakt zeker *Kant* want hij schreef over logica, de kernleer en over wijsgeren uit moderne tijden (Wolff, Leibniz, Descartes...). In 1968 werd hij verbonden aan de universiteit van Istanbul. Waren het immigranten die hem op de gedachten brachten om terug te keren naar zijn roots en om zijn laatste dagen door te brengen in Gent? Oh ja, van deze wijze vragen we de zesde letter van zijn familienaam?
- 4) Hoewel we deze mijnheer vooral kennen als schilder – o.a. van een afbeelding van één van de vragen van vorig jaar (oei, daar komt kritiek op!) – heeft hij bijgedragen tot de bekendmaking van de beroemde, maar inmiddels vernielde muurschildering van de Leugenmeete. Boze tongen (in Gent? Kan niet!) vermelden veel te graag dat deze interesse moet gezien worden in verband met zijn publicatie over de middeleeuwse mode. De vraag blijft immers moet dan ook zijn bekommernis voor het behoud van andere muurschilderingen – o.a. in het Groot Vleeshuis – in deze optiek geplaatst worden? Gelukkig kon deze navorser – van wie we de vierde letter van zijn voornaam vragen - nog van een goedendag spreken.
- 5) In zijn gevecht tegen de vernederlandsing van de Gentse universiteit was het voor hem een “*luten-nulle*”. Deze docent psychologie, logica, moraal-filosofie, zielkunde, natuurrecht, economische geschiedenis, enz. werd hiervoor uit de Gentse unief verjaagd. Maar zijn interesse lag eigenlijk op een heel ander terrein. Dit ging voornamelijk uit naar werken van Vlaamse primitieven (die aan de muur hangen). Zijn kritische catalogus van één van de eerste grote tentoonstellingen van deze laatmiddeleeuwen in Brugge wordt nog steeds als baanbrekend beschouwd. Wat is de laatste letter van de samengestelde familienaam van deze man die tragisch om het leven kwam door een voertuig van de geallieerden?
- 6) Deze kroniekschrijver tekende de gebeurtenissen van de Beeldenstorm te Gent op tussen 1566 en 1585 in het Latijn. Deze werden voor de eerste

maal in het Nederlands gepubliceerd in 1746. De peetvader van deze schrijver was Philips Van De Kethule. Zijn moeder is een lid van de Brugse familie die tevens baljuws waren van Eeke. Zijn portret prijkte op de Laatste Avondmaaltriptiek in de St.-Hermeskapel van de Gentse St.-Niklaaskerk, maar verder wensen we enkel maar de voorlaatste letter van zijn familienaam te kennen.

- 7) Deze Antwerpenaar promoveerde in 1933 met een proefschrift over het Gents stedelijk patriciaat van voor 1300, waarna hij assistent werd van Van Werveke. Hij was tevens de eerste preses van Vlaamse Geschiedkundige Kring van de Gentse universiteit. Deze Antwerpse archivaris – van wie de eerste letter van zijn voornaam gevraagd wordt – publiceerde vernieuwend werk in verband met de oudste geschiedenis van Gent, de stad waar hij parttime docent was aan de Hogere School voor Handel en Economische Wetenschappen.
- 8) Deze edele pajot behorend tot de Franstalige bourgeoisie bekeerde zich en werd overtuigd actief flamingant. Hij richtte het eerste *Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres* in te Gent. Hoewel deze hoofdbibliothecaris aan de Gentse universiteit en schepen van Onderwijs belangrijk is voor de catalogus van de manuscripten is zijn belangrijkste werk het aandeel in de totstandbrenging van de *Biographie nationale*. Wij wensen de laatste letter van zijn familienaam te weten.
- 9) Na zijn opleiding bij Karl Lamprecht werd hij hoogleraar aan de Gentse universiteit, waarbij zijn interesse evolueerde van de middeleeuwen naar nieuwe en nieuwste geschiedenis. Hij was zeer kritisch en dat bleek ook uit zijn nieuw opgerichte cursus. Hij was de eerste die belangstelling had voor de kwantitatieve benadering van de economische feiten door zijn navorsingen over de prijzen uit de 14de tot de 18de eeuw. Zijn aandacht ging ook uit naar de standenvertegenwoordiging in de 16de en 17de eeuw. Zijn meesterwerk behandelt de Belgische economie op het einde van de nieuwe tijd. Door de vernederlandsing van de Vlaamse geschiedkundige kring gaf hij zijn lidmaatschap op. Hij wist toen reeds: “*Union fait la farce*”. Hij zal altijd vereenzelvigd worden met de economie en de vreemde bezettingen van België en wordt door ons vereeuwigd met de eerste letter van zijn familienaam.
- 10) Deze mijnheer wordt in de schaduw geplaatst van Schellinck, doch moeten zijn historische vervalsingen niet onderdoen voor deze van de vorige.

Samen vervalsten ze het Gentse St.-Lucasgildeboek en deze vervalsing werd kort voor de eeuwwisseling ontdekt door Victor Van der Haeghen . Een wandaad die tot op vandaag sporen nalaat. Deze vervalser was directeur van een vermaarde privaatschool, waarvoor Massaux een penning graveerde. Hij was tevens medeoprichter van Société d'Agriculture et de Botanique, de grondlegger van de Gentse floralien. Daarnaast was hij een groot verzamelaar van prenten, die in 1845 geveild werden. Deze bedrieger zou ook iets te maken hebben met het vervalste Gentse plan van 1534. Maar behalve de voorlaatste letter van zijn voornaam willen we verder niets te maken hebben met dit sujet.

Met de gezochte letters zoeken we een historicus die geboeid werd door de Slag van Gavere en in feite in de gehele geschiedenis van de 15de eeuw. Zijn geschiedenis van Gent behoort voor vele oude heemkundige tot de eerste boekjes die men in navolging van bepaalde hierboven gezochte personen in het Frans las over de Arteveldestad.

Maar hiermee is het hier zeker niet gedaan. Dhr. De Decker merkte bij het inzenden van oplossing van vorig jaar in verband met de vraag over de terechtstelling van Humbercourt terecht op dat het jaartal 1471 wel 1477 moet zijn. Hoewel hij dit duidelijk wist, kon hij de puzzel daardoor niet oplossen. Als bewijsvoering van zijn gelijk stuurde hij daarbij een geïllustreerde kopie i.v.m. deze terechtstelling op en verwijst o.m. nog naar een gelijkaardige voorstelling geschilderd door Gustaaf Wappers. We willen hierbij toch waarschuwen dat deze voorstellingen geen enkele historische waarde hebben en ontstaan zijn in de geest van de 19de eeuwse romantici, die als uitgangspunt enkel en alleen dit historisch feit namen en daarop een gefantaseerde voorstelling schiepen. Dhr. De Decker eist hiervoor van ons een sorry. Daar deze vergissing gegroeid uit angst voor de gevolgen van het maken van vergissen is het deze keer wel de schuld van de quizmaster: sorry. Viola, streng maar rechtvaardig en zeker niet kwaadaardig.

Hij merkt verder op dat de gevraagde Jean Van Houtte reeds in de puzzel van 2006 gezocht werd. Dit was zeker geen verstrooidheid. Ik zie niet in waarom men geen tweemaal naar eenzelfde persoon mag vragen in puzzels over verschillende jaren. Dit heeft mij soms heel wat binnenpretjes opgeleverd en daarvoor doen wij het juist. Zo werd in 1987 gevraagd naar de in Gent geboren architect Victor Horta en iedereen beantwoordde deze vraag zonder commentaar. In 2000 moest men opnieuw naar dezelfde persoon zoeken. Hierop ontvingen we zeer kritische brieven, waarin zelfs geopperd werd dat Horta een soort van collaborateur was die de naam Gentenaar niet meer waardig was. Zo zie je maar...

Minder kritisch en veel meer lovend waren de overige brieven. Marc Smet feliciteerde ons zelf en daar *hij niet alle vragen heeft kunnen vinden, schrijft hij*: “U hebt gewonnen”. Ook hier een sorry Marc, maar bij deze quiz gaat het niet alleen om winnen, maar ook om bij te leren van die kantjes die je van Gent nog niet kent. Er zijn veel mensen die zgn. niet deelnemen aan de puzzel, maar die er toch een tijdje mee bezig zijn. Dit bemerk je duidelijk aan de onderwerpen van de artikels die nadien verschijnen in G.T. . Ik kan voor jou inspanning en eerlijkheid maar enkel mijn hoed afnemen. Een andere deelnemer Jos Tavernier bevestigt dit en schrijft: “*Het moet gezegd worden dat je met dit soort duivelse opgaven toch heel wat kan opsteken en zaken tegenkomt waar men nog nooit van gehoord had, en dat blijft toch de positieve kant van de zaak*”. En ondanks dit alles blijven zelfs niet in Gent verblijvende personen, zoals Paul Derycke” een jaar lang uitkijken naar deze quiz. Het geduld wordt hierbij beloond. Paula D’haen is zodanig nieuwsgierig naar mijn mosterd, dat ze vraagt naar mijn bronnen. Wel zoals traditioneel vindt men bij de uitslag in maart ook telkens een bibliografie. Dan rest ons nog één ding onze vraag van 2010 herhalen aan dhr. Dekeyser, die opmerkt dat hij in 2007 onze puzzel niet kon oplossen, daar hij als antwoord op een vraag de naam Kopelis Similovitz vond en niet Simelovitz. Daar wij in alle publicaties over deze kunstenaar telkens de naam met een e vonden en zelfs bij Google vernamen dat: “*de zoekbewerking - Kopelis Similovitz - geen overeenkomstige documenten oplevert*” hadden we aan dhr. Dekeyser gevraagd om ons zijn bronnen kenbaar te maken. Blijkbaar heeft dhr. Dekeyser deze vraag niet gelezen of vergeten, vandaar deze herhaling.

De historiaanse quizmaster

BESCHERMLEDEN 2011

Edmond COCQUYT (€270)
Mevr. Christiane DE SMET (€120)
Mevr. Marleen VERDONCK (€100)
Gustaaf NICAESE (€75)
Jean WALRAEDT (€75)
Willy VAN MOSSEVELDE (€75)
John VAN SCHIL (€60)
Prof. Dr. Hubert VAN HOORDE (€50)
Pierre PLUM-DOOF (€50)
Jean BERTRAND (€50)
Leon MARTENS (€50)
André DE SCHEPPER (€50)
Philippe VERJANS (€50)
Patrick PEPERSTRAETE (€45)
Didier EECHAUDT (€40)
Mevr. DE BLAUWE – VAN DER STOCK (€40)
Pieter SPANOGHE (€40)
Dr. Roland MARLIER (€40)
Mevr. Jacqueline DE REUSE (€35)
Christian PUTTEVILS (€35)
Pierre VAN EECKHAUTE (€35)
Freddy VAN VLAENDEREN-DUA (€35)
Willy TIJS (€35)
Bernard HEBBELYNCK-BRUNIN (€30)
Marc HEYERICK (€30)
Mevr. Marie-Louise PRAET-MARTENS (€30)
Lucien VERMAELE (€30)
Lucien DETEMMERMAN (€30)
Guy BAERT-DECLERCK (€30)
Walter ABBENBROEK (€30)
Frank & Lilian MEERT-CALLE (€30)
Marc COUCKE-NEGRONI (€30)
Peter SORGELOOSE (€30)
Klaus METELMANN (€30)
Dirk JURRJENS (€30)
Prof. Dr. Eric LACROIX (€30)
Mevr. Huguette MAST (€30)
MOORTGAT (€30)
Louis BOUTMANS (€30)
Jean-Pierre ROOSE (€30)
Bernard CRUYT (€29)
Raoul DE CLERCQ-RASSCHAERT (€27)
Mevr. Liesbet DEPAUW

Raymond BOVE
Willy DEVOGELAERE-HANQUET
Roger VAN BOCKSTAELE
Mevr. Nicole VERSCHOORE
Fernand BROSSE
Herman DELAUNOIS
Luc GLIBERT
Dr. André KINT
Jean-Paul LEYSEELE
Dr. Bob STEVENS-DUTRY
Willy VAN TRAPPEN
Luc VERVLIET
Adolf BUCQUE
Laurent CLAEYS-DE PAEPE
Guido VAN RENTERGHEM
Dr. Raoul BUYSSE
Luc CLAEYS
Walter CLAEYS
J.A.L. DE MEYERE
Herwig DE MUNNYNCK-DE VUYST
Frank DE POURCQ
Prof. em. Dr. Alexander EVRARD
Jean-Pierre LEIRENS
H. MEULEMAN-GYSELINCK
Mark RUMMENS
Mevr. Françoise VAN DE VYVERE
André VAN WYNSBERGHE
Jan DE VLEESCHOUWER-DE TURCQ
Daniël VAN RYSSEL-DA COSTA PEDRO
Jean VINCENT-VAN DE PUTTE
Mevr. Andréa VAN CANEGHEM
Lodewijk VERBANCK
Fernand VERHEGGEN
Rogier VERSTEELE
André DEPOORTER
Patrick LYBAERT
Mevr. Marie-Christine ROGIEST
Willy VAN EECKHOUTTE
Carlos FASSIN
Willy DIEGENANT-DHONT
Michel VOORTMAN
Freddy HOSTE
Alain MALSCHAERT
Wilfried PIETERS
Mevr. Anne COCRIAMONT

Guido DEMEULENAERE
Jean-Paul MARCHAL
Mevr. Denise RAMAN
Frans DE BLEECKER
Mevr. Rosalie DE MEYER
Hugo COLLUMBIEN
J.-P. PECKSTADT
Michel NOPPE-CORNELIS
Jean STEENBRUGGE
Bert DESTOOP
Jacques LATAER
Marc VAN HAUWERMEIREN
Freddy DURINCK
Jacques DISCART
Mevr. Martine BEYZ
Louis DAENS
Yvan FONTEYN
Erik DE KEUKELEIRE
Raphaël DOBBELAERE
Robert VAN BOCXSTAELE

Jacques HUYS
Franciscus SIMONS-VAN HYFTE
Mevr. Edith DEPOORTER
Mevr. Eveline VAN DE VELDE
Prof. Dr. Guy SCHRANS
Jean VANDEVOORDE Louis
Jacques HUYGHEBAERT-MAERTENS
André VERBANCK
Mevr. Anne VERSCHOORE
VANDENBUSSCHE-BUYSSSE
Jacques DE BRAEKELEIR
Philippe/Pierre HEBBELYNCK
Mevr. Diane WELVAERT
ZEEUWSE BIBLIOTHEEK
STED. OPENBARE BIBLIOTHEEK
Felix WALDACK
Ignace VANDENBOSSCHE-KEVERIJN
P. ROMBAUT

STEUNENDE LEDEN 2011

Luc DEVRIESE-OKERMAN (€20)
Mevr. Marie-Jeanne DE SMET (€20)
Georges DE VREESE-VERBERGHT (€20)
Mevr. Lea VAN DIJK-VANHOOREN (€20)
Paul KLUYSKENS (€20)
Paul ANTHONIS (€20)
Gilbert DELARUELLE (€20)
Philippe DEVLOO-SONNEVILLE (€20)
Guy BEYAERT (€20)
Roger HAYDON (€20)
Pierre UYTTERHAEGEN-CORDY (€20)
Antoine VAN GOETHEM-REYNIERS
(€20)
André VERBEKE (€20)
Mevr. Paula D'HAEN (€20)
D. D'HONT - DHAESE (€20)
Luc LEKENS (€20)
Eric DE MEYERE-VAN HOUCKE (€20)

Karel DOORNAERT (€20)
Serge TOLLENAERE (€20)
Jean DHAENE (€20)
Mevr. Regina DE RUYCK (€20)
Willy ROUQUART (€20)
Laurent VAN BOSSELE (€20)
Guy KINT-STEEGERS (€20)
Luc VERHAEST (€20)
Paul VAN DE VOORDE (€20)
Wilfried VAN MOL (€20)
Mevr. Françoise VERHOOSELE (€20)
Pierre VANDER HAEGHEN (€20)
Edgard OSSIEUR (€20)
Fred VAN BOCKSTAELE-DE BEVERE
(€20)
Pierre VLIEGHE (€20)
Joris DE SCHEPPER (€20)
Mevr. Eliane DE WISPELAERE (€20)

Pierre EECKMAN (€20)
Ignace PECKSTADT (€20)
Lucien CASTEELS (€17)
Georges CASTELEYN (€16)
Mevr. Christiane CHAUVIN-MEGANCK
(€16)
Mevr. Beatrijs EDIERS (€16)
Mevr. Lidwina PEIRTSEGAELE-UYTEN-
HOVE
Jean-Pierre QUINTYN
Roger SPILTHOORN
Jacques DERYCKE
Marc MANESSE
Erik ROGIER-JOLIET
Aimé VERCAUTER-VAN LIERDE
Albert DE BOSSCHER
Willy DEBUNDERIE
Mevr. Emilienne DERDIJN
Alfons GISTELINCK
Mevr. Marianne LEROY-DE VUYST
André LEYS
Mevr. Irene MARYNS-VANDEWEGHE
Serge PAUWELS
Erwin PENNING-VAN DEN BERGHE
Johan SAELENS
Jacques TIELEMANS
Jacques VAN DE CALSEYDE
Etienne VAN HECKE
Marc VAN SPEYBROECK
Mevr. Frieda VAN TYGHEM
Et. & M.L. VERSCHRAEGEN - De Groot
Frank WEEWALTERS
Lieven WERBROUCK
Julien WIEME – DE VOS
Marcel CHRISTIAENS
Robert DE MOYER
Mevr. Martine DE RAEDT
Mevr. Cécile DE REUCK
Mevr. Christelle DE WILDE
Dirk DEBACKER-DE MEYER
Robert DIMIAUX-PONNET
Prof. Dr. Gontran ERVYNCK
Fernand GOETHALS
A.J. IMPENS
Marcel LEEMAN
Paul MAUQUOY
Robert MOENS
André ROTTIERS-SOUWERK

Alfred TEMMERMAN
Georges THYSBAERT-VAN OOST
Georges VAN DER BRUGGE
Daniël VAN POUCKE
Albert VISPOEL
Guy BRUYNEEL
August DE BAETS
Mevr. Georgette DE MEESTERE
Joseph DE SCHEPPER-BRUGGEMAN
Luc DE SMUL
Mevr. Ginette DESMET
Bart D'HONDT
Jacques GERMANUS
Franklin GOETHALS
Achiël HELLINCK-LAMBRECHT
Jacques LAVRILLE
Marc LOOCKX
Frank ÖDBERG
Mevr. Jacqueline PODEVYN
Christian ROELS
Emiel ROMBAUT
Gaston SCHARRE
Marc SMET
Guy VAN DEN ABEEL
Mevr. Anne VAN RENTERGEM
Raphael VAN SPEYBROECK
Mevr. Francine VERLOOVE
Robert VERSPEETEN
Gerard VERSPEETEN-DE VILDER
Laurent WATTEUW
Robert BERNAERT-MAGEL
Luc DE BROE
Guy DE MAERTELAERE
Michel DE SMET
Leon LEMAITRE
Mevr. Aline MAENHAUT
Raoul MAERTENS
Henri MINNAERT-JACOBS
Jan ZWAENPOEL-VAN POUCKE
Mark ADRIAEN
Marc BAILLEUL
Mevr. Regina BLONDEEL
Albert BRAEKMAN-ROEGIERS
André BUYSSE
Marcel CAMBIER-MORELLE
M. CERULUS-VAN GAEVER
Willy DAMMAN-DE JONGHE
Mevr. Marie LIPPENS

Maurice MICHIELS-GOMBEER
 J.-P. ROOMS
 Christian THOMAS-SCHAMP
 Mevr. Juliana D'HONDT
 André MICHIELS
 Martin VAN AUTREVE-MARCHAND
 Mevr. Catherina VANHAUWAERT
 Xavier DE SCHRYVER
 Erik DEKEYSER-BILLIET
 Alfons VAN WYNSBERGE
 François WOLFF
 Etienne BRAECKMAN
 Roger DE KEYSER
 André DE MULDER
 Robert DE RUDDER-STEVENS
 de SCHRYVER Antoon
 Philippe GENBRUGGE
 Mevr. Sonja SEGHERS
 Dr. SMEKENS-BATENS
 Charles VAN BIGNOOT
 Didier ZELS
 Mevr. Bernadette de MEYER
 Maurice DE STROOPER-ALLAERT
 Jean-Pierre DEBERGH
 Adolf DELANTSHEERE
 Raymond DEMEYER-DE RUYCK
 René PARASIE
 François SACCASYN-DEZUTTER
 Eric SCHELLINCK
 Marc DE BODT-PETIT
 Albert DE GRAEVE
 Pierre & Suzanne DEVOS -CARREZ
 Leon LIPPENS
 Robert-RAES-LYBAERT
 Mevr. Jenny MONNAERS
 Luc MOORTGAT-SPANOGHE
 Mevr. Diana VAN LIERDE
 Michel CALLENS
 Danny DOBBELAERE-CLAUS
 Christian LENTZ
 Erik VANDENBROELE-VERHELST
 Lucien AUDENAERT
 Roland VAN DAMME
 Pierre & Vera BLANCKAERT-NICAES
 Erik CLAEYS
 Pierre BRUYNEEL
 Leon DEPROOST
 Aimé STROOBANTS
 Mevr. Maria VAN BEYLEN
 Bertolf DE CARNE
 R. VAN CAENEGEM
 Jacques LIEVENS
 Mevr. Josine OOSTERLINCK
 Mevr. Lucia DE BRUYKER
 Mevr. Julia PAUWELS
 John VAN HULLE
 Luc DE PAEPE
 Mevr. Inge DEWULF
 Marc MARESCAU-GELDHOF
 Roger LACQUET-BOSTEELS
 Mevr. Louise VERDICKT
 Michel SABBE
 Marc UYTENHOVE-VERHAEGEN
 Thierry GOETGHEBUER
 Jan DEMAERYER
 Lucien ONGENA
 Erik PLATTEEUW
 Marc RYCKAERT
 Daniël UYTTENDAELE
 André VERBRUGGHEN-BEYAERT
 Philippe FLACHET
 Jean-Claude MARTINY-BIEBUYCK
 J.M. DE WULF
 Mevr. Nadia HUBLE-VANKENHOVE
 Mevr. Claudine Mathys
 LOYS Roland
 Gilbert VERHEGGEN-VAN DE WALLE
 Roger DE GEYTER-AERS
 Roger SCHEIR-VANDEKERCKHOVE
 Boudewijn VAN BELLE
 Ivan VERVENNE - VAN TENTE
 Pierre RYCKAERT
 Patrice DE MEYER
 Jean-Paul VAN SEVEREN
 Philippe GOMBAULT
 Laurent VANDENBORRE
 BALCAEN HEYMANS
 Albert SELS
 Mevr. Monique DERUDDER
 Peter D'HAESE
 Eric JAEGER
 P. & N. HOSDEZ-DE TOLLENAERE
 Marc VAN HOECKE
 Guido DE BRUYKER
 Mevr. Elly VAN DURME
 Guy CORYN-VERCRUYSSSE

Robert DE KEZEL
Dr. Roland HEUGHEBAERT-SCHOTTE
Guy HIMSCHOOT
Eric DE BUCK
de CLIPPELE François
Freddy VEREECKEN
Gaston DE SMET-DE JONCKHEERE
Mevr. Beatrice VANCRAEYNEST-
MULERT
Laurent DE SCHUYTER-MAHIEU
G & S.NESLANY SPEYER
Daniël SABBE
Gustave D'HONDT
Gilbert LODRIGO

Jean-Marie MARCHAND
Christian SCHEIRIS
Fernand VAN DEN BOGAERT-HEYNEN
Jos VAN DEN BORRE
Prof. em. Dr. Herman BALTHAZAR
NOLF-TERPOUGOFF
Mevr. Francine PIEREN
Erwin SCHOORS
Dirk BOONE-BEDDELEEM
Jan SORGELOOSE-MASSANET
Rudy LIMPENS
Mevr. Joke CHARLES

Wegens de grote omvang van het huidig nummer worden de
“Gentse Memoriedagen” verschoven naar ons volgend nummer.

HET KRONIEKJE VAN EEN OUDE GENTENAAR

Vandaag met de T.

Tamboer battan: Zonder dralen. Onmiddellijk.

Tandie: Terwijl. Daarentegen.

Tâolde: Taille.

Taluure: Bord. De vuile taluure: Destijds een barak op de foor waar Oosterse vrouwen den buikendans deden.

Tandentrekker: Tandarts.

Tange: Een tange van een wijf. Een boosaardige vrouw.

Tante wannekes: Onnodig beslag maken. Aanstellerij.

Tanteere: In verzoeking brengen.

Tâotsesap: Patatten gestampt met karnemelk.

Tapesier: Behanger.

Tapiet: Tapijt.

Tawâord: Tabbaard.

Teef: Wordt gezegd van een antipathieke vrouw.

Teek: Pier. Aardworm.

Teemoes: Thijm.

Te gâore: Samen.

Teekenterter: Iemand die moeilijk gaat, voetje voor voetje.

Tember: Postzegel.

Tëndent: Op het einde.

Terriebol: Vreselijk.

Terte: Treden.

Teste: Een grote hoeveelheid. E zuu e teste petâoters, da krije kik nie op.

Teutelirre: Een stotteraar.

Tfierteg: Veertig.

Tfijfteg: Vijftig.

Thomas: Ne ongelôuvige Thomas: Iemand die niet vlug iets gelooft.

Tiek: Een zotte kuur. Teege den hûugdag krije de zotte ulderen tiek.

Tiekee: Ticket.

Tijngels: Brandnetels.

Tietenei: Kindertaal voor een ei.

Tirlijnk: Dobbelsteen. Een vierkante blok huizen.

Tirmentijn: Terpentijn.

Tnegenteg: Negentig.
Toebakspotse: Wordt gezegd van een kleine dikke vrouw.
Toechant: Aandoenlijk.
Toeche: Griffel. **Botertoeche:** Een griffel die zachter schrijft.
Toejespelle: Een veiligheidsspeld.
Toes: Een kus.
Toet: Het is wèl zo. Wanneer iemand in een gesprek zegt: Toet-toet; volgt vaak de repliek: Toettoet ès hiete bruid. Vroeger waren er bakkers die met brood dat vers uit de oven kwam de straat optrokken om het te verkopen, zij kondigden hun passage aan door op een toeter te blazen.
Tons: Dan.
Top: Tol.
Trabot: Het Rabot.
Trachter: Trechter.
Trampele: Trappelen.
Tranteejun: Op zijne tranteejun zijn: zijn beste kleren aan hebben.
Travakken: Zwaar werken. Zwoegen.
Trein:Iemand in trein hêwe: Hem nutteloos doen wachten.
Trèto: Een verhoog.
Treffe: Hij hee het riet getroffen: het is hem niet meegevallen.
Trekijzer: Een magneet.
Trekplåoster: Iemand die moeilijk kan besluiten om weg te gaan, iemand die blijft plakken
Trekwig: Pad langs de oever van het water dat gebruikt werd door boottrekkers.
Trèttement: Loon, bezoldiging.
Trèwboek: Mijne nalve trèwboek: Mijn man of mijn vrouw.
Tripoteere: Foefelen.
Trommolstokke: Dunne, smalle benen.
Tromperen: Bedriegen. Ook zich vergissen.
Trotwaar: Voetpad.
Trunte: Zich beklagen tot vervelens toe.
Trutsele: Talmen.
Tsane: Een domme vrouw.
Tchâok: Jacob.
Tsaloes: Jaloers.
Tchâokeleere: Wild spelen.
Tsappeknul: Een domme vent.
Tseef: Jozef. Ook bijnaam van de katholieken.
Tsenuiver: Genever.

Tsenuivervat: Een dronkaard.
Tsèsteg: Zestig.
Tseeventeg: Zeventig.
Tsiepe: Wenen.
Tsenuiverkes: Rode bessen.
Tsiëpmuile: Scheldwoord voor iemand die weent.
Tsiëpkedreeve: Was een cité op de Dendermondse steenweg.
Tsiëzekesmuile: Een schijnheilig gezicht.
Tsiëzekespapier: De materie waarmee de hosties gemaakt worden.
Tsoep: Top. Ook een puntmuts.
Tsoeze: Een tutter.
Tsoezemiene: Vervorming van Jasmin. Lievevrouw-Coopman geeft aan dat dit de benaming is voor Jasmin, maar dat klopt niet, met Tsoezemiene bedoelen Gentenaars 'seringen' (Lilas).
Tseu: Een pruilmond.
Tsol: Sul. Ne brâve tsol: Een onnozelaar.
Tuimelperte: Een val.
Tuuge: Tonen.
Tuuliepe: Tulpen.
Tuum: Teugel.
Twis in de zak: Weerspanning. Niet meewerkend.
Twâolve: Twaalf.
Twuïldesiree: Toile cirée.
Tzuzijnk: Een bepaald deel van een rund.

Hugo Collumbien

BIBLIOGRAFIE

Een uiterst interessant en niet te missen boek is het onlangs verschenen **“Luchtschip ontploft boven Gent”**.

Aangezien dit gebeurde in 1915 denken wij niet dat er nog levende getuigen bestaan van dit evenement waar men in Gent tientallen jaren later nog niet over uitgepraat was.

Wel zullen er nog wel oude Gentenaars zijn die het relaas gehoord hebben van hun ouders of grootouders die het van ver of dichtbij - meestal van ver - mee-gemaakt hebben en iets konden vertellen over dit onvergetelijk oorlogsfeit. In de loop der jaren zijn daar honderden artikels over verschenen, maar die waren altijd fragmentair en er kwamen details in voor waarvan de waar-achtigheid in twijfel kon getrokken worden.

Het huidig boek vertelt voor de eerste maal het volledig verhaal. Voorzichtigheidshalve zullen wij zeggen: “voorlopig volledig” verhaal, Volledig, voortgaande op de gekende feiten en deze die de 2 auteurs na langdurig en zorgvuldig opzoekingswerk nog ontdekt hebben. Van de auteurs gesproken, het gaat over **Frederik Vanderstraeten** en **Piet Dhanens**. Moeten wij hen nog voorstellen? Ze zijn allebei gekend voor hun onvermoeibare zucht om heel de waarheid te achterhalen. Deze mentaliteit heeft vruchten afgeworpen want in dit boek zijn veel nieuwe tot hiertoe onbekende feiten aan het licht gekomen. Dit boek is een synthese van deze gebeurtenis met al de informatie die wij reeds kenden, maar ook en vooral met deze die tot hiertoe onbekend was gebleven.

Komt u ooit nog een artikel tegen over de LZ 37, spaar u de moeite van het te lezen, het compleet verhaal vindt u immers in dit boek, zonder de verkeerde informatie die in sommige van die artikels gepubliceerd werden. Als dat boek vervolledigd zou worden zou dat enkel maar kunnen als er nieuwe feiten aan het licht zouden komen.

Het gaat in de eerste plaats om de omstandigheden van de gebeurtenis zelf, maar ook over de historiek van de zeppelins, een uitgebreide biografie van de hoofdrolspelers, in de eerste plaats Reginald Warneford natuurlijk, maar ook over de 9 bemanningsleden van de zeppelin. Het geduldig opzoeken van al die details zal ongetwijfeld enorm veel werd en tijd in beslag genomen hebben.

Dit boek mag geklasseerd worden bij de “standaardwerken”. Het heeft een formaat van groso-modo 21 x 29 cm. en telt 176 bladzijden. Wij hebben er een 200-tal foto's in geteld.

Het kost 22,60 € en kan besteld worden bij Frederik Vanderstraeten - Wolterslaan 93 te 9040 Gent. Tel. 09.229.39.46. Het is ook te koop in het Documentatiecentrum en in Standaard Boekhandel.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Vraag van de heer **Bert Vervaet**:

“Na de bevrijding, in 1944, was te Gent een Brits/Belgische maritieme mijnenbestrijdingsgroep actief in de Gentse haven”.

De ontminningsgroep staat bekend als NP1501(G), later omgevormd tot NP1762. NP staat voor “Naval Party”.

Tevens werd te Gent een “Stone Frigate”, zeg maar kazerne opgericht onder de benaming HMS Royal Richard.

Kent een van de lezers meer details over dit onderwerp.

Antwoord van **Dr. René De Clercq** op de vraag van de heer **Willy Tys** (Gh.Tyd. 2011 - N° 3 p. 288.

Vooraf moet ik u melden, dat - ongelooflijk toeval - in het voorlaatste nummer van “Contactblad van de Kring voor Geschiedenis en Kunst van Deinze”, 31e jg. N°1 (januari-maart 2011), p. 3862, een artikeltje verschenen was over de prinsen van Izegem, heren van Machelen (deelgemeente van Deinze), waarop een van hun abonnees, de heer Bart Van Langenhoven, aan de hoofdredacteur een vraag gesteld had over dezelfde prinses. Ik maak hem een dubbel over van deze brief.

Elisabeth Pauline de Gand de Vilain de Mérode de Montmorency (of de Vilain de Gand de Mérode de Montmorency) wordt geboren op 20 oktober 1737 te Parijs (F) als dochter van Alexander Balthazar Maximilien, graaf van Middelburg en van Merode, generaal in het leger van de koning van Frankrijk, en van Elisabeth Marguerite Pauline de la Rochefoucauld de Roye. De familienamen verraden al, dat het gaat om leden van de hoge Franse adel.

De familie voert een wapenschild “Van sabel een schildhoofd van zilver”, in niet-heraldische taal “Een zwart veld met witte bovenzijde”. Het zijn de kleuren van de stad Gent, zwart/wit, de grootst mogelijke tegenstelling van kleur en niet-kleur, volledig in overeenstemming met het fiere karakter van de Gentenaars: “tes zwart of tes wit, tes nuut nie grijs”.

Op 11 januari 1755 trouwt zij te Parijs met Louis Léon Félicité de Brancas, geboren op 13 juli 1733, graaf van Lauragois, ridder van het Gulden Vlies, zoon van N, en van Adelaide d’O, de beroemde “Mademoiselle d’O”. Haar man is sterk geïnteresseerd in natuurkunde en alchimie, en richt te Parijs een porceleinfabriek op. Zij maakt hem op 23 november 1755 te Parijs (F) vader

van een dochter, Louise Antoinette Candice Pauline, toekomstige echtgenote van de Belgische prins Louis Pierre Engelbert van Arenberg. Volgens sommige bronnen schenkt ze op 24 oktober 1758 nog het leven aan een tweede dochter, Antoinette Candide, die echter sterft in 1777.

Haar vader overlijdt op 30 december 1758.

Elisabeth Paulines huwelijk is niet gelukkig, en vanaf 1762 leven de echtelingen gescheiden.

Haar vaders broer, Louis, maarschalk van Frankrijk, 3e Prins van Izegem en Masmynes (Massemen?), heer van Machelen, Oordegem, Smetlede en het Gaverse, is weliswaar 3 maal gehuwd, maar laat geen afstammelingen na. Bij zijn overlijden op 16 juni 1767 te Parijs wordt Elisabeth Pauline zijn enige feodale erfgename en prinses van Izegem. [De titel van “Prins van Izegem” was in 1678 door koning Lodewijk XIV aan haar overgrootvader Philips Balthazar, graaf van Izegem, toegekend tijdens een bezoek van de koning aan de Nederlanden]

Haar dochter trouwt te Parijs met de prins van Arenberg op 19 januari 1773.

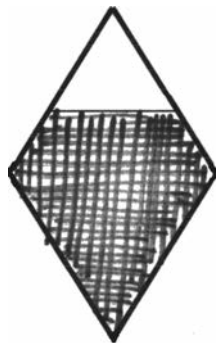
Haar moeder sterft op 10 november 1773.

De Franse Revolutie breekt uit in 1789 en het worden moeilijke tijden voor de leden van de aristocratie. De “*ci-devant princesse*” wordt beschuldigd van “samenzwering tegen de Republiek”, opgesloten in de voormalige Tempel van de Tempeliers, en op 28 Pluviôse 2 (16 februari 1794) te Parijs (F) op de Place de la Révolution guillotineerd.

Haar dochter zal overlijden te Parijs op 10 augustus 1812, haar schoonzoon, de prins van Arenberg, te Brussel op 7 maart 1820. Haar weduwnaar, de bekende alchimist, zal 91 jaar worden en te Parijs sterven in 1824.

Er bestaat een biografie: G. Dansaert Une grande suzeraine au XVIIIe siècle: Elisabeth Paule de Gand Mérode Iseghem, comtesse de Lauraguain, Brussel (uitg.: De Warichet) 1943.

Wapenschild van Elisabeth Paule de Grand Vilain, prinses van Izegem

Antwoord van de heer **Willy Rouquart** op de vraag van de heer **Walter Vanden Berghe** (Gh.Tyd. 2011 - N° 5 - p.474)

Het liedje gaat als volgt:

Boven Berlijn hangt er een zwijn
T'es Itelir die hangt te druuge
Zijn gat es nat van een Engels bad
Z'en em vergeten af te druugen

Treedt spoedig an, gij Britse helden
Verplettert em op de Beierse velden
Duitsland zal vallen dat es beslist
België zal juichen als het zomer is!

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Het volgend schrijven komt van de heer **Paul Mauquoy**.

Voor dezen die hem niet zouden kennen: Hij is voorzitter van de Gentse Schaakclub "Caïssa" en zelf sedert 65 jaar een verwoede schaker. Zoals dikwijls het geval is voor verenigingen die het moeten doen zonder subsidies krijgt ook deze kring te kampen met financiële problemen. Om te trachten dat te verhelpen werd een vereniging gesticht "De Vrienden van Caïssa". (Tussen haakjes gezegd: dat is de godin van de schakers). Zij zoekt steun bij mensen die deze zaak genegen zijn. Geïnteresseerden kunnen voor meer gedetailleerde inlichtingen contact nemen met de heer Paul Mauquoy, Gustave Callierlaan 216 - 9000 Gent. Tel: 09.224.42.39

Van Mevrouw **Marie Raes** ontvingen wij volgend schrijven:

Een artikeltje in "Ghendtsche Tydinghen" 40ste jaargang Nr.3 – Mei-Juni 2011, geschreven door de heer Michel Dobbelaere deed bij mij een lampje branden en beleefde ik opnieuw momenten die ik als kind meegemaakt heb, zelfs de stank van de reeds in ontbinding zijnde lijken kwam bij mij terug in

de neus... walgelijk!

Ik moest die dag op bezoek bij mijn peter en tante die woonden in de Drongense Assels, te voet wel te verstaan want het openbaar vervoer daarheen was onbestaande, en zo kwam ik langs de Ferrerlaan ter hoogte van het onbebouwde perceel met zicht op het Guislaingesticht en daar had zich een tamelijk grote groep mensen verzameld die druk speculerend en commentariërend doende waren.

Ik kon mij tussen die menigte doordrukken en toen zag ik een paar mannen bezig met het een of het ander uit een put naar boven aan het halen en... daar was die stank...velen drukten een zakdoek voor mond en neus, van wat daar naar boven gehaald werd kon ik niet opmaken dat het mensen geweest waren en toen ik wat dichterbij kwam werd ik door een bazige vrouw vastgegrepen en werd ik achteruit geduwd.... “wig...wig...snotneuze, moakt dade wig zaat” dan heb ik maar mijn voettocht naar Drongen verder gezet onderweg mij steeds afvragend wat daar eigenlijk gebeurde en waar toch die stank vandaan kwam.

Ik herinner mij ook nog dat ik in de Kolegemstraat een schoolvriendin verloren ben en daar verloor ook een man, die in mijn straat woonde, zijn linker been en in de Staakskensstraat, verloren twee jongens, een uit Gentbrugge en een uit Drongen, het leven.

Mijn vader, Prosper Raes, had een heilige schrik van besmettelijke ziekten en daardoor kwam het dat hij weet had van een overleden Duitse soldaat die ergens tussen de ‘barakskes’ in de Dahliastraat lag waar niemand naar omkeek, het was zomer en het was warm tijdens die laatste dagen van de oorlog, dus u kunt zich wel voorstellen hoe snel een lichaam in ontbinding gaat en wat dat kan teweeg brengen in zo een omgeving. Toen hij het lichaam gevonden had heeft hij die man zijn zakken leeg gemaakt, uurwerk, geld, foto’s, eretekens, kortom alles wat mogelijk was om die man later te identificeren.

Daarop is mijn vader naar de pastoor gestapt en gezegd wat er gebeurd was en dat die soldaat een katholiek was want hij had een kerkboekje en een pater-noster bij, de pastoor is mee gegaan en hij kon de gemoederen bedaren. Het lichaam is weg gehaald.

Ik was toen 13 jaar, nu ben ik er 80, en zulke vreselijke dingen vergeet men niet!!! Hoe oud men ook wordt.

INHOUD 2011

1.

- Daniel Peeters: Van Alstein, Gentse Slavenkapitein.	2
- Louis van Biesbroeck: Inventaire Archéologique: Koperen panelen van het tabernakel in de St-Jacobskerk.	27
- Pierre Kluyskens: Keizer Karel.	29
- Erik De Keukeleire: Sint-Denijsplein, een Trilogie. Marsveld en Paardenrenbaan. Deel I. 1823-1840.	33
- Herdenkingsdagen in 2011.	48
- Guy Schrans: Pierre-Victor, Jacques Clément et les autres. Minder bekende Gentse notabelen uit de periode 1780-1840. Deel 2. Jacques Clément Lammens (1754-1825).	51
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Hotel Verhaeghen-Lammens, Oude Houtlei.	62
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: Bomenwandeling in 1893 met Hubert Van Hulle als gids.	68
- Lieve Vande Castele: Belle-Lettres aan de Coupure.	75
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 1 December.	82
- Gaston Arens: Die goeie ouwe tijd.	89
- Daniël Van Ryssel: Vergeten Gentse schrijvers: Jules de Saint-Genois.	91
- Hugo Collumbien: Het Kroniekje van een oude Gentenaar. Vandaag met de N.	94
- Bibliografie.	96
- Vraag en Antwoord	101
- Lezers schrijven ons.	104

2.

- Guy Schrans: “Pierre-Victor, Jacques Clément et les autres. Minder bekende Gentse notabelen uit de periode 1780-1840. Deel 3. Jean-Baptiste Lecat (1744-1818)	106
- Paul Bergmans: Inventaire Archéologique: Kenteken van Sint-Jacob van Compostella.	117
- Pierre Kluyskens: Keizer Karel: Vervolg en slot.	119
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Hotel Minard, Grote Huidevettershoek 8.	132
- Erik De Keukeleire: Sint-Denijsplein, een Trilogie. Marsveld en Paardenrenbaan. Deel II. 1841-1880.	138
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: Op kloefen de oorlog door (1916-1917).	154
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 2 December.	167
- Gaston Aereus: Die Goeie Ouwe Tijd (deel 3 en slot).	173
- Quizmaster: Oplossing Quiz 2010.	175
- Rudy van Elslande: De Gentse schildersfamilie Van Herseecke tijdens de barokke periode.	179
- Daniël Van Ryssel: Vergeten Gentse schrijvers: Henri Van Daele.	189
- Hugo Collumbien: Het Kroniekje van een oude Gentenaar. Vandaag met de O .	192
- Bibliografie.	193
- Lezers schrijven ons.	194
- Getekend door Gaston De Bruycker: Poortje in het Klein Begijnhof	198
- Alfons Van Werveke: Oudheidkundige kroniek: De Burg, zijn straten en zijn versterkte poorten	199
- Dit bestaat niet meer: Afbraak van de “huizenkes van de Schieting”	200

3.

- Erik Dekeyser: Gustaaf Emile De Keyser. Pioniers in Congo. Gentenaars vermeld als Koloniale Helden.	202
- Paul Bergmans: Inventaire Archéologique: Boekband van Petrus Dux.	210
- Guy Schrans: “Pierre-Victor, Jacques Clément et les autres”. Minder bekende Gentse notabelen uit de periode 1780-1840 (deel 4) 4. Maximilien Macaire en Pierre-Georges de Meulenaere.	212
- Erik De Keukeleire: Sint-Denijsplein, een Trilogie. Marsveld en Paardenrenbaan. Deel III. 1881-1913.	223
- Pierre Van Clevén: Schatten op zolder en hun geschiedenis.	240
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Koning Leopold II-iaan 24. Huis de Kat en de Hond.	246
- Luc Devriese: Digitaal zoeken in Gentse bibliotheken.	250
- Pierre Kluykens: Keizer Karel: Standbeeld.	252
- Lieve Vande Castele: De sociale kwestie. Een focus op de Coupure.	257
- Daniël Van Ryssel: Vergeten Gentse schrijvers. Herman Van Overbeke.	263
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: De jeugd van tegenwoordig. (Anno 1796-1798).	265
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 3-4 December.	270
- G. Desmet, R. De Vriendt-Mores: Een commerciële heildronk ter ere van Jacob Van Artevelde.	274
- A. Eggermont: Documentatiecentrum: Werking van de Bibliotheek in 2010.	283
- Hugo Collumbien: Het Kroniekje van een oude Gentenaar. Vandaag met de P .	283
- Bibliografie.	286
- Vraag en antwoord	288
- Lezers schrijven ons.	289
- A. Van Werveke: Wellington te Gent	293
- Dit bestaat niet meer: Militair Hospitaal	296

4.

- Erik Dekeyser:	298
Straat in Brussel genoemd naar Gentenaar Pierre Gassée.	
- Louis van Biesbroeck:	306
Inventaire Archéologique: Monument van Willem van Bronckhorst en van zijn vrouw Maria van Warluzel.	
- Daniël Van Ryssel:	309
Minder bekende en/of verdwenen locaties: Het Kramersplein	
- Guy Schrans:	314
“Pierre-Victor, Jacques Clément et les autres”.	
Minder bekende Gentse notabelen uit de periode 1780-1840 (Deel 5) 4b. Pierre-Georges de Meulenaere (1751-1825)	
- Pierre Kluyskens:	321
Joseph Kieckepoost.	
- Erik De Keukeleire:	327
Sint-Denijsplein, een Trilogie. De prille jaren als vliegveld. Deel IV: 1908-1930.	
- Luc Devriese:	344
<i>Ghendtsche</i> toestanden: Nachtbarges en beurtschepen Anno 1842.	
- Hugo Collumbien:	352
Gentse Memoriedagen: 5-6-7 December.	
- Willem Rogghé:	359
De wijk van het Spanjaardskasteel in 1846 (St-Baafsabdij)	
- Daniël Van Ryssel:	367
Vergeten Gentse schrijvers. Jacob van Zeve(n)cotte. (Gent 1596 - Harderwijk (Ni) 1642).	
- Hugo Collumbien:	369
Het Kroniekje van een oude Gentenaar. Vandaag met de R .	
- Bibliografie.	371
- Lezers schrijven ons.	374
- Uitgaven van de Kring.	380
- Alfons Van Werveke.	
- Oudheidkundige Kroniek: Stroo in de kerken. Een klooster dat verdwijnt.	381
- Getekend door Gaston De Bruycker: Een poortje in het Klein Begijnhof.	383
- Dit bestaat niet meer: Demping van de Lievegang.	384

5.

- Julien Vangansbeke: Drukkerij Collier - Morjos (printers) 1953-1985.	386
- V. De Muynck: Inventaire Archéologique: Plafond van de bibliotheek van het gewezen klooster der Jezuïeten.	403
- Guy Schrans: “Pierre-Victor, Jacques Clément et les autres”. Minder bekende Gentse notabelen uit de periode 1780-1840 (Deel 6) Pierre-Philippe Lammens (1762-1836)	405
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Lakenmetershuis, Vrijdagmarkt 22.	416
- Pierre Kluyskens: Het Kinderen Alijns Hospitaal.	420
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: Betoging tegen de rechtekking van de Leie te Deurle (1911).	435
- Erik De Keukeleire: Sint-Denijsplein, een Trilogie. De prille jaren als vliegveld. Deel V: 1931-1940.	442
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 8 December.	455
- Daniël Van Ryssel: Vergeeten Gentse schrijvers: Gustave Abel (Gent - 1866 - Ukkel 1945).	459
- Willy Rouquart: Vergeeten Gentse schrijvers: Herman van Overbeke (G.T. 2011 - Nr 3 - p. 263). Enkele aanvullingen.	461
- Hugo Collumbien: Het Kroniekje van een oude Gentenaar. Vandaag met de S.	466
- Bibliografie.	471
- Vraag en antwoord.	473
- Lezers schrijven ons.	476
- Emiel Rouquart: Reflexies	478

6.

- Pierre Kluyskens: Kloosterorden.	482
- Ernest Lacquet: Inventaire Archéologique: Koffer van de Nering der metselaars en steenhouwers	491
- Guy Schrans: “Pierre-Victor, Jacques Clément et les autres”. Minder bekende Gentse notabelen uit de periode 1780-1840 (Deel 7) 6. Joseph-Jean Van Crombrughe (1770-1842).	493
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Kasteel Maltebrugge.	506
- Erik De Keukeleire: Hoever men in 1911 stond met de Wereldtentoonstelling van 1913. Deel 1 (Juni 1910 - Juni 1911)	509
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: Woonschepen.	526
- Lieve Vande Castele: Albert Baertsoen en de kunstenaar Marcel de Boucle Saint-Denis.	538
- Daniël Van Ryssel: Vergeeten Gentse schrijvers: Van Bouchery (Gent 1846 - Antwerpen 1911).	555
- Quizmaster: Puzzel 2011.	557
- Beschermleden 2011 - Steunende leden 2011.	562
- Hugo Collumbien: Het Kroniekje van een oude Gentenaar. Vandaag met de T .	567
- Bibliografie.	570
- Vraag en antwoord.	571
- Lezers schrijven ons.	573
- Inhoud 2011.	575